

KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Dergisi
KAYSERİ UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Makale Türü	İnceleme Makalesi	Yıl	2022	ss.	76-113
Gönderi Tarihi	29.08.2022	Cilt	4	DOI	10.51177/kayusosder.1168100
Kabul Tarihi	26.10.2022	Sayı	2		
Online Yayın Tarihi	30.12.2022	Ay	Aralık		

Son dönem Osmanlı tezkirecilerinden Çaylak Tefvik ve Siyer-i Nebîsi (inceleme-çeviri yazı)*^Δ

Çaylak Tefvik and Siyer-i Nebî one of the late Ottoman collection of biographies (examination - translation)

Murat BIYIKLI¹
 İsmail YILDIRIM²

Öz

Muasır dönem siyer müellifleri arasında kaleme almış olduğu çalışmalar ile öne çıkan isimlerden birisi de Çaylak Tefvik'tir (ö. 1893). Elli yaşlarında yazım hayatına atılan ve birçok eser yazan Çaylak Tefvik, şairlerden bahseden *Kâfile-i Şu'arâ* isimli eseriyle edebiyatta haklı bir ün kazanmıştır. Yazdığı bütün eserlerde yalın bir dil kullanan müellif, çalışmalarıyla kaybolmaya yüz tutmuş geleneği gelecek nesillere aktarmayı amaçlamıştır. Bu yüzden olsa gerek İslâm medeniyetinin bânisi Hz. Peygamber'e ve onun hayatına duyarsız kalmamıştır. Hz. Peygamber'in doğumundan vefatına kadarki bütün hayatını ele alan ve "siyer" olarak isimlendirilen alanda yazdığı eserle düşüncesini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Müellifin *Levâmi 'ü 'n-nûr* adıyla kaleme aldığı siyeri, şu ana kadar dikkatlerden kaçmış ve tam manasıyla incelenememiştir. Muhtasar siyer tarzında yazılan bu eser, Hz. Peygamber'in gazâ ve seriyelerini ve asr-ı saâdetin önemli isimlerini ele almasıyla öne çıkmaktadır. Bu çalışmada müellif ve siyerle ilgili genel bilgi verildikten sonra, *Levâmi 'ü 'n-nûr*'un çeviri yazılı metni takdim edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyer, Hz. Peygamber, Çaylak Tefvik, *Levâmi 'ü 'n-nûr*

Abstract

Çaylak Tefvik (d. 1893) is one of the prominent names among contemporary sira authors with the works he has written. Çaylak Tefvik, started writing at the age of fifty and wrote many works, has gained a well-deserved reputation in literature with his work called *Kâfile-i Şu'arâ*, which talks about poets. The author, who uses a simple language in all his works, has aimed to pass on the tradition that has been lost to future generations with his works. For this reason, the founder of Islamic civilization did not remain insensitive to the Prophet and his life. He also tried to realize his thought with the work he wrote in the field called "sira", which deals with the Prophet's entire life from his birth to his death. The author's sira, written under the name *Levâmi 'ü 'n-nûr*, has escaped attention so far and has not been fully examined. This work, written in the concise sira style, stands out for its treatment of the

^ΔYazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Kayseri Üniversitesi KAYÜSOSDER Dergisi sorumlu değildir.

*Etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalardandır.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kayseri Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, muratbiyikli@kayseri.edu.tr

²Doç. Dr., Kayseri Üniversitesi, Develi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, ismailyildirim@kayseri.edu.tr

Prophet's ghaza and seriyyahs and important names of the asr-ı saadet. After general information about the author and sira is given in this study, the translated text of *Levâmi 'ü'n-nûr* will be presented.

Keywords: Sira, Prophet Muhammad, Çaylak Tevfik, *Levâmi 'ü'n-nûr*

1. Giriş

Sîre kelimesi “s-y-r” kökünden türemiştir. Kök olarak “gezmek, gece yürüyüşü ve seyahat etmek” manasına gelir. Aynı kökten türeyen sîre “yol, hareket, gidiş, hâl, davranış, idare” anlamlarını taşımakla birlikte, İslâmî ilimlerde kullanılan bir terim olarak iki ayrı alanda kendine yer edinmiştir. Bunlardan İslâm hukukunda kullanılanı, “Hz. Peygamber’in davranış şekli, özellikle savaşta tutumu” anlamına gelip Müslüman bir toplumun daha ziyade devlet politikaları açısından gayrimüslimlerle ilişkisini ele alan görüşlerini konu eder. Diğeri ise Allah Resûlü’nün hayatı ve şahsiyetini, büyük ölçüde tarihî bağlamında ele alıp bu dalda yazılan eserleri inceler. (Özfirat, 2014, s. 94) Hz. Peygamber’in hayatını inceleyen bilim dalını anlatmak amacıyla kullanılan diğeri bir sözcük de “savaş yeri, savaş ve savaş hikâyeleri” anlamındaki “meğzâ” kelimesinin cemisi olan “megâzî” ibaresidir. Megâzî, evvela sadece Hz. Peygamber’in Medine dönemindeki askerî faaliyetleri, özellikle gazâ ve seferlerini ifade eden eserlere verilen bir isimken, zamanla kelimenin anlamında genişleme olmuş ve siyer ile eş anlama bürünerek hem münferit hem de siyerle beraber kullanılmıştır. (Özdemir, 2007, s. 30) Allah Resûlü’nün hayatı hakkında kaleme alınmış müstakil kaynakların tarihçesi incelenirken siyer ve megâzî terimlerinin, beraber ya da münferiden, aynı manayı dile getirmek amacıyla kullanıldığı da görülmektedir. (Fayda, 1985, s. 357) Siyer alanına dair başlangıç devri diye ifade edilen ilk çalışmalar, Ka’bu’l-Ahbâr (ö. 34/654), İbn Selâm (ö. 43/663) ve İbn Münebbih (ö. 114/732) gibi râvi ve müellifler tarafından yapılmıştır. Bu dönemde Resûl-i Ekrem zamanına dair araştırma yapılmaya ihtiyaç duyulmuştur. (Öz, 2006, ss. 119-142)

Başlangıç döneminden sonra risaleler devri diye tabir edilen süreç başlamıştır. Bu noktada ilk risaleleri kaleme alan isimler Urve b. Zübeyr (ö. 94/713), Şurahbîl b. Sa’d (ö. 123/740), Âsım b. Ömer (ö. 120/737), Abdullah b. Ebî Bekr (ö. 135/752) ve Ebân b. Osman (ö. 105/723) olmuştur. Bu çalışmalar, Hz. Peygamber’in hayatından farklı kesitler veya sadece bir râviye ait olan rivayetlerin risale ve sahifelerde toplanmasından müteşekkildir. (Öz, 2006, s. 116) Söz konusu yazarlardan Hz. Osman’ın oğlu olmasıyla dikkat çeken Ebân, Abdülmelik b. Mervân (ö. 86/705) dönemi Medine valisiydi. Halifenin oğlu Süleyman, Medine gezisi esnasında Ebân’ın kendisine yaptığı mihrmandarlıktan ve verdiği bilgilerden memnun kalınca ondan Hz. Peygamber’in siyerini yazmasını istemiştir. (Taberî, 1387, 6/341; İbnü’l-Cevzî, 1992, 6/212; İbnü’l-Esîr, 1417/1997,3/492; Zirikli, 2002, 1/27) Bunun üzerine Ebân da çalışmasını kaleme almıştır. Risaleler döneminden sonra cem’ dönemi teşekkül etmiştir. Bu dönemde risale ve sahifelerde Hz. Peygamber’in hayatına dair düzensiz hâlde bulunan siyer malumatı toplanarak bir araya getirilmiştir. Dönemin en önemli ismi İbn Şihâb ez-Zühri’dir (ö. 124/741). Siyer çalışmalarına dair diğeri bir süreç tasnif ve telif dönemidir. Bu dönemde ilk defa müstakil özgün siyer eserleri kaleme alınmıştır. Müellifler var olan siyer malzemelerini konularına göre sınıflandırarak belirli bir kronoloji dâhilinde yazmışlardır. Bu dönemde ahd-i atik ve ahd-i cediddeki buluntulardan ve olabildiğince şiirden istifade etmişlerdir. Bahse konu olan dönemin en önemli isimleri Musâ b. Ukbe (ö. 141/758) (Zirikli, 2002, 7/325), İbn İshâk (ö. 151/768), Ma’mer b. Râşid (ö. 153/770), Ebu Ma’şer es-Sindî (ö. 170/787) ve Vâkıdî’dir (ö. 207/768), (Öz, 2006, s. 116).

Siyere günümüzdeki şeklini veren yazar İbn İshak’tır. İbn İshak, sahabenin rivayetleri ile beraber ekseriyeti tâbiün, Medineli râviler ve diğeri bilginlerden hadis, siyer ve megâzî bilgileri toplayarak öncesinde bir araya getirilmemiş belgeler elde etmiş, bunları sınıflandırarak *Sîretü İbn İshak* isminde ilk müstakil siyeri yazmıştır. Müellif, Mekke dönemine ait olayları yazarken Müslümanlığı kabul eden topluluklara, Kureyşlilerin Allah Resûlü’ne ve Müslümanlara olan adavetlerine, hicrete ve akabinde Medine’de yapılan sözleşmeye yer ayırmış, Medine döneminde -bilhassa savaş ve seriyyeler olmak üzere- Resûl-i Ekrem’in ölümüne kadar olan hâdiseleri kaleme almıştır. (Fayda, 2009, s. 322) İbn İshak; Âsım b. Ömer b. Katâde, Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir, Yezîd b. Rûmân gibi âlimlerden ders almış hem de onlardan rivayetlerde bulunmuştur. Farklı şehirlerde ilmi çalışmalarda bulunan İbn

İshak Bağdat'ta vefat etmiştir. (İbn Sa'd, 1410, 5/450-451) Hz. Peygamber'in hayatının tamamı hakkında günümüze ulaşan en kadim siyer kitabı İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) eseridir. İbn Hişâm'ın *Sîretü'n-Nebeviyye*'si bu türün en mühim siyer kitapları arasında yerini almıştır. (Fayda, 1999a, s. 72)

İlk siyer müelliflerinden Vâkıdî (ö. 207/823), Resûl-i Ekrem'in sadece Medine dönemindeki faaliyetlerini içeren ve genellikle O'nun gazalarını konu alan *el-Megâzî* isimli kitabını yazdı. (Özdemir, 2007, s. 134) Vâkıdî, Hârûnürreşîd zamanında Medine'den Bağdat'a taşındı ve burada kadılık vazifesi yaptı. (Zirikli, 2002, 6/310-311) Ölene kadar Bağdat'ta kalan Vâkıdî, burada Hz. Peygamber hakkındaki çalışmalarını sürdürdü. İbn İshak'ın, İbn Hişâm aracılığıyla zamanımıza ulaşan *es-Sîretü'n-nebeviyye*'siyle Vâkıdî'nin *Megâzî*'sinden sonra Hz. Peygamber'in hayatı hakkında yazılmış meşhur eserlerin üçüncüsü Vâkıdî'nin kâtibi olan İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr* adlı kitabıdır. (Fayda, 1999b, s. 295) Siyer ve megâzî türü, Arap medeniyet havzasında neşet etmiş ve ilk örneklerini Arapça ile vermiştir. Sonrasında bu tür, Fars edebiyatında rağbet görmeye başlamış ve Farsça siyer kitapları kaleme alınmaya başlanmıştır. Fars Edebiyatında, Türk Edebiyatından çok daha önce bir dönemde 512/1118-19 yılında *Ünsü'l-İslâm* isimli, müellifi meçhul siyer yazılmıştır. Bununla birlikte 620/1223-24'te İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'si Farsçaya çevirilmiştir. (Erşahin, 2003, s. 198) Molla Câmî, Veliyyullâh Dihlevî ve Molla Muînüddîn, Farsça siyer kaleme alan diğer önemli şahsiyetlerdir. (Donuk, 2015, s. 107)

Elimizdeki bilgilere göre Türkçeye tercüme edilen ilk siyer *Tercemetü Sîreti'n-Nebî* veya *Tercemetü'd-Darîr ve Takdîmü'z-Zahîr* adlı eserdir. Bu eser, İbn Hişâm'ın *Hâzâ Kitâbu's-Sîreti'r-Resûlillâh* isimli sîretinden tercümedir. Mütercim Erzurumlu Kadı Darîr 1377-1388 seneleri arasında eseri tercüme etmiştir. Bu siyer daha sonra Türk edebiyatında kaleme alınacak olan siyerlere kaynaklık etmiştir. 16. asırda şair Bâkî (ö. 1600), Kastallânî'nin (ö. 1517) *Mevâhibü'l-Ledünniye* isimi siyerini tercüme ederek Türk edebiyatına kazandırmıştır. (Yılmaz, 1999, ss. 35-36) Alaşehirli Kadı Veysi'nin (ö. 1628) *Dürretü't-tâc*'i ise Türk edebiyatındaki ilk telif siyer kitabı olma özelliğini taşımaktadır. (Donuk, 2015, s. 117) Ayrıca Türk edebiyatında edebî ve estetik değeri yüksek manzum siyerler de telif edilmiştir. Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 1451) ve Amasyalı Münîrî İbrâhîm Çelebi'nin (ö. 1521 [?]) eserleri manzum siyerlere örnek olarak gösterilebilir. (Tergip, 2010, s. 226)

2. Çaylak Tevfik kısaca kimdir?

1843 yılında İstanbul'da doğan yazarın asıl adı Mehmed'dir. Çıkardığı mizah dergisinin adından dolayı "Çaylak", geçirdiği çiçek hastalığı nedeniyle de "Çopur" lakaplarıyla anılmıştır. 1853 yılında Beyazıt Rüşdiyesi'ne girerek dört yıl tahsil almış daha sonra Bâb-ı Seraskerî Nizâmîye Kalemi'nde memuriyete başlamıştır. Kendisini sürekli geliştiren Çaylak Tevfik, Arapça ve Farsçayı öğrenmiş, klasik tarzda şiirler kaleme almıştır. 1871 yılında Âkif Paşa ile Bosna'ya giderek Saray'da yazı işleri ile meşgul olmuştur. Akabinde Bihke sancağına tayin edilen yazar; Macaristan, Avusturya ve Hırvatistan'ı gezme fırsatı bulmuştur. Ömrünün son yıllarında İstanbul'a dönen yazar, burada çeşitli okullarda öğretmenlik yapmıştır. Çaylak Tevfik 1893'te hayata gözlerini yumarak Çamlıca Çakaltepe'ye defnedilmiştir (Akün, 1993, ss. 240-241).

Edebiyata divan şiiri tarzında yazdığı şiirlerle girmiş daha sonra nesir sahasına yönelmiştir. O, ne klasik edebiyatı ne de modern edebiyatı takip edebilmiştir. Eserlerinde daha çok günlük hayatı konu edinen yazar, hayatın içindeki âdet ve geleneklere matuf değerleri işlemiştir. Onun yazılarındaki temel tema, günlük hayatta kaybolmaya yüz tutmuş geleneklerdir. Tevfik'in bundan maksadı kadim kültürü, yeni nesillere aktarmaktır. Yazılarında sade ve yalın bir üslubu tercih ederek geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmeyi tercih etmiştir. Özellikle halk edebiyatı ürünlerinden fıkra türüne yoğun bir ilgi duymuş, bunları sözlü hâlde bırakmayıp derleme gayreti içerisine girmiştir. (Akün, 1993, ss. 241-242) Çaylak Tevfik, basın-yayın hayatına 1897 yılında *Muhbir* gazetesinde başlamıştır. Sonrasında *İstanbul, Hüdâvendigâr, Asır ve Terakkî* gazetelerinde çalışmıştır. *Terakkî* gazetesinde mizahî yazılar kaleme alsada daha sonra gazetecilik çalışmalarını bir kenara bırakarak zamanını kendi tasarladığı eserlerine ayırmıştır. (Akün, 1993, ss. 240-241) Mizahî yapısı güçlü olan yazar, sadece Türk mizah edebiyatının ilerlemesine katkıda bulunmamış, fıkra derlemeleriyle de ilgilenmiştir. Nitekim bu sahada yazılar

kaleme almıştır. (Kutlar Oğuz, 2012, s. 445) Tefvik, çalışmalarına bir süre ara verdikten sonra *Basîret, Vakıt, Mecmûa-i Âsâr-ı Edebiyye* ve *Tarîk* gazetelerinde edebî-fikrî yazılar kaleme almış, bu sırada *Çaylak* isimli mizahî dergiyi çıkarmıştır. (Akün, 1993, s. 241) *Kâfile-i Şu'arâ* başta olmak üzere pek çok eseri vardır. (Yıldırım, 2020, ss. 252-254) Bu eserlerden biri de Hz. Peygamber'in hayatını bahis konusu ettiği *Levâmi 'ü'n-nûr'*udur.

3. *Levâmi 'ü'n-nûr'* un hususiyetlerine genel bir bakış

Çaylak Tefvik, *Levâmi 'ü'n-nûr'* u ölümünden (1310/1893) yaklaşık iki yıl evvel (1308/1891) bir Regâib gecesi kaleme almıştır. Bu cihetle *Levâmi 'ü'n-nûr'*, müellifin son yıllarında kaleme aldığı eserlerindedir. Bu, *Levâmi 'ü'n-nûr'* un hâtîme bölümünde geçen cümlelerden anlaşılmaktadır (Çaylak Tefvik, 1308, s. 124). Aynı yıl Ebuzyâ Tefvik'in matbaasında (Matbaa-i Ebuzyâ) kitabın birinci baskısı yapılmıştır. Eserin mukaddime kısmında *Levâmi 'ü'n-nûr'* un yazılış gayesi hakkında bir bilgi vermeyen müellif, mukaddimeye yer vermeksizin Hz. Peygamber'in isimlerini ele aldığı “Esmâ-yı Nebvî” konusuna geçer. Yazarın bütün eserlerinde *Levâmi 'ü'n-nûr'* un niçin kaleme alındığına dair bir ifade yoktur. Fakat yazarın an'aneyi göz önünde bulundurması, örf ve âdetleri gelecek kuşaklara taşımak istemesi ve bunları kitaplarına sık sık mevzubahis etmesi; onu, Resûl-i Ekrem'in hayatı ve şahsiyetini yazmaya götüren sebepler arasında zikredilebilir. Çaylak Tefvik, eserinde Allah Resûlü'nün hayatına dair her olayı tarihi sıralamaya göre ele almıştır. Müellif, ilgili başlıklar altında ayrıntılı malumat vermeye çalışmıştır. Bununla beraber Tefvik, bazı konulara da birkaç cümle ile değinmiştir. Bu durum genellikle Hz. Peygamber'in şahsî eşyaları ve kendisine hizmet eden sahabilerin bahis konusu edildiği bölümler için geçerlidir. 124 sayfadan ibaret *Levâmi 'ü'n-nûr'*, otuz altı başlıkta tasnif edilmiştir. Sayı, mezkur başlıklar altında açılan yeni baplar sebebiyle çoğalmaktadır. Örneğin gazve ve seriyyeler için müstakil başlıklar belirlenmiştir. Bu, sahabinin gerçekleştirdiği gazve ve seriyyelerde de söz konusudur. Çaylak Tefvik, *Levâmi 'ü'n-nûr'* da “Şu'arâ-yı Cenâb-ı Peygamberî” başlığının akabinde hâtîmeye geçmiştir. Müellif, bu bölümde Hz. Peygamber'in ruh-ı tayyibeleri vesilesi ve Allah'ın inayetiyle eserini yazdığını ifade etmektedir. Eserinin ismini de bu bölümde dile getiren yazar, kitabını meşhur siyer ve tarih kitaplarından istifade ederek yazdığını beyan etmektedir. Çaylak Tefvik, eserinin telif tarihini de yine bu bapta okuyucuya haber vermiştir. Buna göre *Levâmi 'ü'n-nûr'*, hicrî 1308 yılında bir Regâib gecesi ikmal edilmiştir. O yıllarda tıp okulunda kâtipbaşılık görevinde bulunan müellif, aynı zamanda hukuk okulunda inşâ dersleri de vermektedir (Çaylak Tefvik, 1308, s. 124).¹

4. Sonuç

Son dönem Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olarak ön plana çıkan Çaylak Tefvik, şair ve gazeteci vasfını da taşımaktadır. Kaleme aldığı eserlerle millî ve manevî değerleri korumaya çalışmış, unutulmaya yüz tutan türler üzerine derleme çalışmaları yaparak halk edebiyatına katkıda bulunmuştur. Sanat, kültür ve mizahî edebiyatımızın mihenk taşlarından addedilen fikra türü ile yakından ilgilenmiştir. Diğer yandan şairlerin biyografilerini ihtiva eden şair tezkirelerine ilgi duymuş, bu minvalde bir tezkire telif etmiştir. Çaylak Tefvik aynı zamanda İstanbul hayatına ve yaşantısına dair birtakım tespit ve tayinlerde bulunarak İstanbul'u tasvir eden eserler yazmıştır. Çok yönlü bir yazar görünümü arz eden Tefvik, şiirle de ilgilenerek kadim tarzda manzumeler meydana getirmiştir. Ömrünün sonlarına doğru *Levâmi 'ü'n-nûr'* adlı eserini yazarak İslâmî Türk edebiyatına yâdigâr sayılabilecek bir eser kazandırmıştır. Yazar bu eserinde İslâm dininin son mümessili Hz. Peygamber'in hayatını ve şahsiyetini kayıt altına alarak siyer türüne katkıda bulunmuştur. *Levâmi 'ü'n-nûr'* toplamda 124 sayfayı bulan orta hacimli bir eser konumundadır. Evvela matbû olarak İstanbul'da basılan eser maalesef günümüze kadar âtil kalmıştır. Çaylak Tefvik'in samimî muhabbet ve heyecanlarla kaleme aldığı *Levâmi 'ü'n-nûr'*, sade üslûbuyla toplumun hemen her kesimine hitap eden bir eser hüviyetindedir. Yazar, Hz. Peygamber'in doğumundan ölümüne kadar olan yaşantısını kronolojik olarak eserinde işlemiştir. Tarihin akış seyrine göre herhangi bir sekteye uğramayan eser, geneli itibari ile kısa ve öz bilgilerle Allah Resûlü'nün mübarek yaşantısını tasvir etmektedir. Hz. Peygamber'in şahsiyetine dair ele aldığı konular, savaş, fetih ve seriyyelerin anlatımı son derece canlı ve estetikdir. Konular yerine göre

bazen detaylı, bazen muhtasar mahiyette verilmiştir. Buna rağmen yazar, Resûl-i Ekrem'in hayatına dair hemen bütün malzeme, hâdise, mucizat ve diğer kavramlara temas etmekten de geri kalmamıştır. Bilhassa Hz. Peygamber'e ait şahsî eşyaların isimleri, yine O'nun kâtip, hizmetçi ve yardımcıları isim isim zikredilmiştir. Eserde yer alan başlıkların fazlalığı bu hususu teyit eder niteliktedir. Âyet ve hadis alıntılarına pek rastlanılmayan eserde, Hassân bin Sâbit ve diğer şairlerden manzum kısımlar iktibas edilmiştir. Daha önce bir makale ile tanıtılan *Levâmi'ü'n-nûr*, bu yazı vesilesi ile yeni yazıya aktarılmış ve ilim âleminin istifadesine sunulmuştur.

5. Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederiz.

6. Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları ve yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederiz.

7. Katkı oranı

Yazarların makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduğunu beyan ederiz.

[METİN]

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Lâ İlâhe İllallâhü'l-Melikü'l-Hakku'l-Mübîn Muhammedün Resûlullâh Sâdiku'l-Va'di'l-Emîn

Muhammed *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem*

Esmâ-yı Nebevî

Peygamber efendimiz hazretlerinin esmâ-yı nebeviyyeleri hakkındaki rivâyâtın eşheri “Muhammed” *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm*dır. [4] Ekâbir-i zevâtın doksan dokuza kadar yazdıkları esmâ-yı nebeviyyenin ekseri *Kur'ân-ı Kerîm*'de mezkûrdur. Müzzemmil, Müddessir, Tâhâ ve Yâsîn ve emsâli gibi *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* efendimiz hazretlerinin meşhûr olan künyeleri Ebû'l-Kâsım ve Ebû İbrâhîm ve Ebû'l-erâmil ve Ebû'l-mü'minîn'dir.

Hilye-i Sa'âdet: “وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ”ⁱⁱ Resûl-i müctebâ *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* efendimiz hazretleri hilkaçe ve ahlâkça nev'-i benî âdemin ekmeliydi. Enbiyâ-yı 'izâm *'aleyhimü's-selâm* efendilerimiz hazarâtının cümlesi güzel ve tâmmü'l-'azâ olup Habîb-i Hudâ ise en güzeliydi. Cism-i pâki güzel, a'zâsı mütenâsib, endâmı gâyet matbû' ve göğsü ve avuçları ve iki omuzlarının arası genişti. [5] Boynu uzun ve mevzûn ve gümüş gibi sâf ve omuzları ve bâzûları iri ve kalın ve bilekleri uzun ve parmakları uzunca ve elleri ve parmakları kalıncaydı. Mübârek karnı göğsüyle berâber ayaklarının altı çukurdu. Uzuna karîb orta boylu iri kemikli, iri gövdeli güçlü kuvvetliydi. Ne za'îf ve ne semiz ikisi arası ve sıkı etliydi. Mübârek vücûdu ipekten yumuşaktı. Kemâl-i i'tidâl üzere büyük başlı, hilâl kaşlı, çekme burunlu, az değirmi çehreli, iki kaşının arası açık fakat birbirine karîbdi.

Kirpikleri uzun, gözleri kara ve güzel ve büyücekti ve gözlerinin akında az kırmızılık vardı. Levni ezherdi, gül gibi kırmızıya mâ'il beyâz ve nûrânî ve berrâk olup mübârek yüzünde nûr leme'ân ederdi. Dişleri inci gibi âbdâr u tâbdâr olmakla, [6] söylerken ön dişlerinden nûr saçılır ve gülerken fem-i sa'âdeti bir latîf şimşek gibi ziyâlar saçarak açılırdı. Saçları ne pek kıvrıkcık ne de pek düzdü. Saçlarını uzattıkları vakit kulaklarının memelerini tecâvüz ederdi. Lihye-i sa'âdeti sık ve tamdı. Bir tutamdan ziyâdesini alırdı. 'Âlem-i bekâyâ rihlet buyurdıklarında saç sakalı henûz ağarmaya başladığından başında biraz ve sakalında yirmi kadar beyâz kıl vardı. Cismi nazîf, kokusu latîfti. Bir kimse zât-ı sa'âdet-penâhlarıyla musâfaha etse bütün gün râyiha-i tayyibesini duyardı. Mübârek eliyle bir çocuğun başını meshetse râyiha-i tayyibesıyla o çocuk sâ'ir çocuklar arasında ma'lûm olurdu. Doğduğu vakit dahi pâk ve latîfti. Göbeği kesik olarak doğmuştu. Havâssı fevkalâdeydi, pek uzaktan işitir [7] ve kimsenin göremeyeceği mesâfeden görürdü. Kâffe-i harekâtı mu'tedildi. Bir yere 'azîmetinde 'acele ve sağ ve sola meyletmeyip kemâl-i vakâr ile doğru yoluna gider fakat sür'at ve sühûletle yürürdü. Şöyle ki 'âdetâ yürür gibi görünür lâkin yanında gidenler sür'atle yürüdükleri hâlde geri kalırlardı. Yüzünde nûr u melâhat, sözünde selâset ü letâfet, lisânında talâkat ü fesâhat, beyânında fevkalâde belâgat vardı. Her kelâmı hikmet ve nasîhatti. Herkesin 'akl u idrâkine göre söz söylerdi. Güler yüzlü, tatlı sözlü idi. Kimsenin sözünü kesmez, mülâyim ve mütevâzî' ve mehîb ve vakûr idi. Gülmesi dahi tebessümdü. Zât-ı nübüvvet-penâhlarını birdenbire gören kimseyi mehâbet alırdı. Bir def'a kendileriyle görüşenler cân u gönülden 'âşık u muhibb olurlardı. Ehl-i fazla derecelerine göre ihtirâm eylerdi. [8] Akrabâsına dahi pek ziyâde ikrâm ederdi. Ehl-i beytine ve ashâbına hüsn-i mu'âmele ettiği gibi sâ'ir nâsa dahi rıfk u latîf ile mu'âmele ederdi. Hizmetkârlarını pek hoş tutardı. Sahî vü kerîm, şefîk u rahîm, şecî' ü halîmdi. 'Ahd ü va'dinde sâbit ve kavlinde sâdıktı. Hüsn-i ahlâkça cümle nâsa fâ'ikti. El-hâsıl sûreti güzel, sûreti mükemmel, misli yaratılmamış bir vücûd-ı mes'ûd u mübârekti. ⁱⁱⁱ اللهم صل عليه وعليآله واصحابه اجمعين

[9] LEVÂMÎ'Ü'N-NÛR

Vilâdet-i Seniyye-i Cenâb-ı Nebvî: Peygamberimiz *sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* efendimiz hazretlerinin vilâdet-i seniyyeleri 'Âmü'l-Fîl, Rebî'ülevvel'inin on ikinci Pazartesi gecesine müsâdiftir. Bu sene galebe-i İskender'in sekiz yüz seksen ikinci ve Buhtunnasr'ın bin üç yüz on altıncı ve Kısra ve Nûşirevân'ın kırk ikinci senesiydi. Yevm-i Fîl ile vilâdet-i nebevî *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* arası elli günden ziyâde olduğu mervîdir.

Fîl Vak'ası: Yemen'de hükûmet eden mülûk-i Himyer'in şevketlerine za'f târî olmakla Habeşler 'Arabistân'a geçip Yemen'i zabtetmişlerdi. Habeşlerden [10] Ebrehe makarr-ı hükûmet olan San'a'da bir kilise binâ ettirdi. Bundan garazı 'Arabları Ka'be ziyâretinden vazgeçirip yüzlerini San'a'ya çevirmektir. 'Arablar bu kiliseye hürmet etmekten fazla hakâret ettiler. Ebrehe bundan dolayı pek ziyâde hiddet edip Ka'be'yi yıkmak zu'm-ı bâtılna düştü. Büyük bir ordu ile Mekke'ye doğru hareket eyledi. Tâ'if'e geldi. Bir mikdâr 'askerle bir adamını Mekke'ye gönderip ahâlinin hayvânlarını ez-cümle 'Abdülmuttalib'in dört yüz devesini sürdürdü. Bunun üzerine 'Abdülmuttalib Ebrehe ordusuna gitti. "Kureyş'in re'îsi geldi." diye Ebrehe'ye haber verdiler. Ebrehe, 'Abdülmuttalib'i hürmetle kabûl edip neye geldiğini sordu. 'Abdülmuttalib develerini istedi. Ebrehe dedi ki: "Ben sandım ki Ka'be'yi yıkmayım diye niyâza geldin." 'Abdülmuttalib de dedi ki: "Ben develerin sâhibiyim, onları isterim. Ka'be'nin sâhibi vardır, onu O saklar." Bunun üzerine Ebrehe emretti, hayvânları verdiler. 'Abdülmuttalib hayvânlarını alıp Mekke'ye 'avdet eyledi ve: "Bu beytin sâhibi onu muhâfaza eder, korkmayınız." diye Kureyş'i tesliyet etti. Çünkü Hâtimü'l-Enbiyâ *'aleyhi efdalü't-tahiyyâ* efendimiz hazretlerinin mevlid-i sa'âdetleri pek yaklaşmış ve karîben teşriflerine dâ'ir nice [11] hârikulâde 'alâmetler zuhûr etmiş ve 'Abdülmuttalib rü'yâsını görmüş ve bu cihetle Ebrehe'nin Beytullâh'ı yıkamayacağını kestirmişti. Ebrehe'nin büyük bir fili vardı. Dâ'imâ onu, 'askeri önünde yürütür ve nereye varsa onunla muzaffer olmak i'tikâdında bulunurdu. Yine o fili ordusu önüne düşürüp Mekke-i Mükerrreme üzerine yürüttü. Mekke'ye yaklaşıp da içeri girmek için hâzırladıkları sırada fil yere çöktü, kaldırıp yürütmeye çalıştılar yürümedi. Başını başka tarafa çevirdiler,

hemen koşup gitti. Mekke'ye döndürdüler gitmeyip yere yattı. Ebreheliler bu keşâkeşte iken Cenâb-ı Hak birçok ebâbil kuşu gönderdi. Her birinin ağzında ve ayakları arasında birer ufak taş vardı. Ebrehe 'askerinin üzerine saliverirlerdi. İsbet edenleri derhâl telef eylerdi. Birçoğu bu sûretle telef oldu, bakiyyesi güç hâl ile kaçıp kurtuldu. Ebrehe de düşe kalka San'a'ya düşebildiyse de fenâ hâlde marîz olmakla çok geçmeden telef olup biraz sonra da hükûmetleri münkarız oldu. Bunun üzerine Mekke ahâlisi dışarı uğrayıp Ebrehe ordusunda buldukları emvâl ü eşyâyı taksîm ettiler. Hâtimü'l-Enbiyâ '*aleyhi't-tahiyyâ* efendimiz hazretlerinin hürmetine öyle bir büyük düşman [12] şerrinden kurtuldular ve zahmetsizce bir haylî mâl-i ganîmete nâ'il olup paylaştılar. İşte bu seneye 'Arablar "'Âmü'l-Fil" nâmını verdiler.

Milâd-ı 'İsâ '*aleyhi's-selâmın* beş yüz altmış dokuzuncu senesiydi. Şeb-i mes'ûd-ı vilâdet-i Seyyidü'l-mürselinde, 'Abdülmuttalib Mescid-i Harâm'da Cenâb-ı Hakk'a münâcât ediyordu. Rahmetün li'l-âlemînin tebşîr-i vilâdetini hâtiften alıp Hazret-i Âmine'nin yanına gitti. Orada dahi nice hârikulâde şeyler temâşâ etti ve kendisine Allâh tarafından öyle bir sa'âdetli oğul ihsân buyurulduğuna dâ'ir güzel bir kasîde söyledi ve ziyâfet yapıp Kureyş'i da'vet ve o cem'iyette ve Hayrû'l-mevlûd efendimizi "Muhammed" ismiyle tesmiye eyledi. Sâhibü'l-beyân, sâhibü'l-hâtim, sâhibü'l-makâmi'l-mahmûd, sâhibü'l-Kadîb, sâhibü'l-Hirâve dahi Hâtimü'l-Enbiyâ efendimiz hazretlerinin elkâb-ı celîlelerindedir.

Mahall-i Vilâdet-i Seniyye 'alâ sâhibihi efdali't-tahiyye: Mahall-i vilâdet-i seniyye-i Muhammediyye, Mekke-i mübârekede Şi'b-i Benî Hâşim'de bir dârü's-sa'd ü sürürdü -ki bi-hasebi'l-irs cenâb-ı âlîlerine intikâl [13] eylemişti- mu'ahharen '*aleyhi's-salâtü ve's-selâm* efendimiz o dârı Hazret-i 'Alî'nin birâderi 'Akîl b. Ebî Tâlib'e hibe buyurdular. Haccâc'ın birâderi Muhammed b. Yûsuf-ı Sakafî, verese-i 'Akîl'den iştirâ edip "Bezzâ" demekle meşhûr olan Kasrîn'e zammetmişti. Bu kasra "Dâr-ı İbn-i Yûsuf" dahi derlerdi. Hulefâ-yı 'Abbâsiyye'den Hârûnû'r-Reşid'in vâlidesi Hayzürân edâ-yı farîza-i hac kastiyla Mekke'ye geldi. Dâr-ı İbn-i Yûsuf'u iştirâ edip mescide tahvîl eyledi. Hicret-i nebeviyye '*alâ sâhibihi't-tahiyyenin* altı yüz elli dokuzuncu senesi vâlî-i Yemen Melik Muzaffer mescid-i şerîfi ta'mîr ü termîm eylemiştir. Her sene sâkinân-ı hayrû'l-bilâd, yevm-i vilâdetinde o makâm-ı huçeste-fercâm ziyâretine ikdâm edip ziyâfet ve izhâr-ı âsâr-ı meserret ederler.

Bi'set-i Muhammediyye: Peygamberimiz efendimiz hazretlerine kırk yaşında iken nübüvvet ve kırk üç yaşında iken risâlet geldi. Nübüvvetleri rü'yâ-yı sâdika ile başlayıp altı ay rü'yâsında her ne gördüyse 'ayniyle zuhûr eyledi. Altı ay sonra Cibrîl '*aleyhi's-selâm* "İkrâ" sûresini getirdi. İlâ âhir. Fakat üç sene kadar [14] vahyin arkası kesildi. Ba'dehu Fahr-i 'Âlem efendimiz 'âlem-i 'ulvîde Hazret-i Cibrîl'i gördü. Kendilerine haşyet ü dehşet gelip Hadîcetü'l-Kübrâ *radiyallâhu 'anhâ* vâlidemizin yanına varıp libâsına büründü. O vakit yine Cibrîl '*aleyhi's-selâm* gelip göründü ve "يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ"^{iv} sûresini getirdi. İşte risâlet-i Muhammediyye'nin mebde'i budur. Mi'râc-ı Muhammedî, bi'set-i nebeviyyenin on sekizinci senesi vukû' bulmuştur.

Hicret-i Muhammediyye 'alâ sâhibihi't-tahiyye: Bi'set-i Muhammediyye'nin on üçüncü senesi vukû' bulmuştur. Medîne'de sâkin Evs ve Hazrec kabîleleri cihet-i vahdet-i İslâmiyye ile birleşip mu'ârızları olan Yahûdîlere gâlib olmuşlardı. Sene-i mezkûre, mevsim-i haccında ehl-i İslâm'dan yetmiş üç erkek ve iki hatun Mekke'ye gelmişlerdi. Bunların kimisi Evs ve kimisi Hazrec kabîlesinden olup Benî Neccâr'dan "Ebû Eyyûb-i Ensârî" diye ma'rûf olan Hazret-i Hâlid dahi içlerindeydi. Resûl-i Ekrem efendimizle birleşip Medîne'ye hicret buyurmasını söylemiştiler. Resûl-i Ekrem efendimiz onlara ba'zı âyât-ı şerîfe kırâ'at buyurup evlâd ü 'iyâllerini nasıl sakınırlarsa kendisini dahi öylece sakınacaklarına ta'ahhüd [15] istedi. Onlar da ölünceye kadar sıyânetinde bulunacaklarını ve nusret-i İslâm'a çalışacaklarını ta'ahhüd edip Medîne'ye 'avdet eylediler. Onun üzerine '*aleyhi's-selâm* efendimiz Medîne'ye hicret etmek üzere ashâb-ı kirâma izin verdi. Küffârın ezâ vü cefâsından bîzâr olan ashâb-ı kirâm bu ruhsat 'akîbinde hicrete şitâb edip Mekke'de

yalnız Resûl-i Ekrem efendimiz ile ashâb-ı kirâmdan Ebû Bekir es-Sıddîk ve ‘Alî b. Ebî Tâlib *radiyallâhu ‘anhumâ* hazarâtı kaldı. Resûl-i Ekrem efendimiz dahi hicret için izn-i ilâhîye muntazırdı. Ebû Bekir es-Sıddîk Medîne’ye gitmek istedikçe: “Sabret, Cenâb-ı Hak sana bir refik ihsân eyleye.” derlerdi. İşte dîn-i mübîn uğrunda vatanlarını terkeden ashâb-ı kirâma “Muhâcîrîn” ve Medîne ahâlîsinden Muhâcîrîn’e ri’âyet ve dîn-i İslâm’a nusret eden ashâba “Ensâr” denilmiştir. Müşrikîn-i Kureyş, Evs ve Hazrec’in îmânını ve bu münâsebetle İslâm’ın Medîne’de kuvvet bulduğu ve ashâb-ı kirâmın peyderpey Medîne’ye hicretlerini görüp eğer Muhammed *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* dahi onların yanına giderse Medîne’de İslâm pek büyük kuvvet bulur ve Kureyş’in Şâm yolunda mühim güzergâhı olan Medîne, İslâm elinde kalır diye telâşa düştüler ve çâresini aramak üzere Dârü’n-Nedve’de birleştiler.

[16] Dârü’n-Nedve: Kusay b. Hakîm’in hânesidir. Kusay zuhûr-ı İslâm ile münkarız olan Kureyş tâ’ifesini toplayıp kuvvet bularak Mekke riyâsetini almış ve hânesini meşveret yeri yapmıştı. Bu iş için dahi orada toplanıp birçok re’yelerden sonra Ebû Cehil’in re’yiyle Resûl-i Ekrem’i öldürmeye karâr verdiler ve bu maksad üzerine her kabileden birer adam ayrıldılar. Ebû Cehil, Hakem b. ‘Âs, Ebû Leheb, Ümeyye b. Halef ve emsâli rü’esâ dahi birlikte olarak gece Resûl-i Ekrem’in hânesi önünde toplanıp uyumasına muntazır oldular. Cibrîl *‘aleyhi’s-selâm* gelip keyfiyeti haber verdi ve Ebû Bekir es-Sıddîk ile hicrete me’zûn u me’mûr olduğunu bildirdi. Resûl-i Ekrem efendimiz, Hazret-i ‘Alî’yi çağırıp kendilerinde emânet olan eşyâyı verdi ve: “Yâ ‘Alî, ben Medîne’ye gidiyorum, bu emâneti sâhiblerine teslim et. Sen de durma gel fakat şimdi benim döşeğime yat ki müşrikler beni yatıyor zannetsinler.” diye buyurdu. ‘Alî *kerremallâhu vechehu* hazretleri Resûl-i Ekrem’in döşeğine yattı ve Resûl-i Ekrem’in yeşil hırkasını örtündü. Resûl-i Ekrem bir avuç toprak aldı ve Yâsîn-i şerîfi “وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ” âyet-i kerîmesinin âhirine kadar okuyup toprağı müşrikîn-i müterassıdının üzerine saçtı, içlerinden çıkıp gitti. Müşrikler Resûlullâh’ı görmediler. **[17]** Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri ertesi gün öğle vakti Hazret-i Ebû Bekir’in hânesine gitti. Taraf-ı Bârî’den hicrete me’zûn olduğunu bildirdi. Ebû Bekir: “Ben de birlikte miyim?” dedi. Evet, emrini alınca hemen develerinden iki deve hâzırlattı. Resûl-i Ekrem efendimiz, “Şimdi hediyeye alamam.” deyip devenin akçesini verdi. ‘Abdullâh b. Uraykıt isminde birini kılavuzluk için ücret ile tuttular. Develeri vakt-i mu’ayyende Mekke’ye bir sâ’at mesâfesi olan Cebel-i Sevr’e girmek üzere teslim ettiler. Nebiyy-i Ekrem efendimiz akşâma kadar Ebû Bekir’in hânesinde kalıp gece Ebû Bekir ile Cebel-i Sevr’e gittiler ve gâra girdiler. Seyyidü’l-Muhâcîrîn efendimiz, yâr-ı gâr-ı şefîki ile üç gece gârda kalıp ‘Abdullâh develeri getirdi, bindiler. Sâhil yoluyla gittiler. Efdalü’r-rüsûl efendimiz hazretlerinin Mekke’den çıktığı Medîne’de duyulmakla ehl-i İslâm sabâhları hâric-i Medîne’ye çıkıp sıcak basıncaya kadar teşrif-i nebevîye muntazır olurlardı. Bir Pazarteresi günüydü yine hâric-i Medîne’ye çıkıp sıcak basınca ‘avdet etmişlerdi. Bir Yahûdî karısı hânesi damından Hazret-i Resûl-i Ekrem efendimizin ve Cenâb-ı Ebâ Bekir’in ak câmelerle gelmekte olduklarını uzaktan görüp: “İşte istediğiniz geliyor.” diye ehl-i İslâm’ı müjdeledi. Ehl-i İslâm hemen koşup Fahr-i ‘Âlem efendimizi istikbâl ettiler. O gün nübüvvet-i Muhammediye’nin on dördüncü senesi Rebî’ülevvel’inin evâ’ili idi. **[18]** Havâ pek sıcak ve Resûl-i müctebâ ziyâde yorgun olmakla Medîne’ye bir sâ’at mesâfede vakî‘ Kubâ nâm karyeye indiler. Nebiyy-i Muhtâr efendimiz, Benî Neccâr’dan birinin hânesine misâfir oldu. Orada birkaç gün kaldı, bir de mescid-i şerîf binâ eyledi. Ensâr-ı kirâm gelip tebrîk-i kudûm eylediler. Hassân b. Sâbit *radiyallâhu ‘anh* teşrif-i nebevîye dâ’ir söylediği güzel bir kasîdeyi şükranâ olarak takdîm eyledi. Hazret-i ‘Alî, Resûl-i Ekrem efendimizden sonra üç gün Mekke’de kalıp emâneti yerlerine teslim ile Mekke’den çıktı. Nebiyy-i Ekrem efendimize Kubâ’da vâsıl oldu. Seyyidü’l-beşer efendimiz bir Cum’a günü devesine binip yüz nefer-i İslâm ile Kubâ’dan kalktı, Medîne’ye ‘âzim oldu. Esnâ-yı râhta Benî Sâlim b. ‘Avf yurdunda gâyet belîgâne bir hutbe okuyup Cum’a namâzı kıldı. Hâtimü’l-Enbiyâ efendimizin en ibtidâ kıldığı Cum’a namâzı budur. Nebiyy-i efham efendimiz hazretleri Cum’a namâzından sonra devesine binip Medîne-i Münevvere’ye teveccüh buyurdular fakat kimin hânesini teşrif buyuracakları ma’lûm değildi. O gün Medîne İslâmları bir büyük

bayrâm ettiler. Çoluk çocuk sokaklarda “Resûlullâh geldi” diye sevinçlerinden çağrışırılar ve kadınlar damları üzerinde güzel güzel şi’rler okurlardı. Efendimizi herkes kendi hânesine da’vet ederlerdi. Resûl-i Ekrem efendimiz ise [19] devenin yularını bırakıp hiç dokunmazdı. O mübârek hayvân sağa sola bakarak kendiliğinden giderdi. Nihâyet Mâlik b. Neccâr’ın hânesi önündeki hâlî ‘arsada çöktü. Lâkin durmayıp kalkıverdi. Tâvûs gibi süzülüp Benî Neccâr’dan, Hazret-i Hâlid’in ya’nî Ebû Eyyûb-i Ensârî *radiyallâhu ‘anhû’l-Bârî* hazretlerinin hânesi önüne vardı, orada çöküp boynunu uzatıverdi. Resûl-i Ekrem efendimiz: “İnşâallâh konağımız burasıdır.” deyip hâne-i Hâlid’i teşrif buyurdular. Ensâr’ın en büyüğü olan Es’ad b. Zûrâre *radiyallâhu ‘anh* dahi deveyi teberrüken hânesine getirdi. Hâtimü’l-Enbiyâ hazretlerinin kudümüyle Medîne bir şehri sürür u pür-nûr oldu. Muhâcirîn’e tâze cân, Ensâr’a ise en ‘azîz bir mihmân geldi, cümlesinin yüzü güldü. Devenin çöktüğü hâlî ‘arsa Benî Neccâr’dan iki çocuğundu. Peygamber-i zî-şân efendimiz on miskâl altına alıp mescid-i şerîf yaptı. Sonradan birçok ebniye-i ‘âliye ‘ilâve buyurulan mescid-i nebevî budur. Kapısı devenin çöktüğü yerdir. Ka’be müşrikler elinde kalmakla Resûl-i Ekrem efendimiz, Medîne’yi teşrif edelinden beri Mescid-i Aksâ’ya doğru namâz kılardı. Onun için bu mescid-i şerîfin kiblesi Kudüs-i Şerîf ciheti olmak üzere binâsına mübâşeret buyurulmuştur.

[20] **Feth-i Mekke-i Mükerrerme:** Târih-i Hicret’in sekizinci senesindedir. Tafsilâtı siyerlerde mastûr ve âtîde muharrer olan Hudeybiyye musâlahası küffâr-ı Kureyş tarafından der-miyân edilen ağır ağır şartlarla kabûl edilmiş ve işin ledünniyâtını bilemeyen hamiyetmendân-ı İslâm’a böyle bir sulhün imzalanması aşırı dâğ-ı derûn olmuş olmakla aradan çok geçmeksizin işbu sulhün netîce-i hasene ve mükâfât-ı ilâhiyyesi olmak üzere feth-i ‘azîm, Mekke-i Mükerrerme-i lâzîmü’t-ta’zîm kemâl-i yûsr ü sühûletle vukû’a gelip böyle bir feth-i mübîne mazhariyetle İslâm’ın gönülleri açılmış ve yüzleri gülmüştür. Sulh-i Hudeybiyye şerâ’itinden olarak kabâ’il-i Mekke’den Huzâ’a kabîlesi Resûl-i Ekrem efendimizin taht-ı emânında ve Benî Bekr kabîlesi Kureyş Mekke’nin ‘ahd ü damânında dâhildi. Bu sene Benî Bekr kabîlesi Kureyş’ten Safvân b. Ümeyye ve İkrime b. Ebû Cehil ve Süheyl b. ‘Amr ve Huveytıb b. ‘Abdülzâ ve daha sâ’ir rü’esâ mu’avenetiyle Huzâ’a’ya bağtaten hücum ve yirmi üç kişi katlederek bi-hikmetillâhi te’âlâ Hudeybiyye gibi bir ağır sulhü yine kendileri bozdular. Huzâ’a’dan ‘Amr b. Sâlim kırk nefer rüfekâsıyla Medîne’ye gelip vak’ayı Resûl-i kibriyâya ‘arz eyledi. Kureyşlilerin birdenbire nakz-ı ‘ahd etmelerinden dolayı Resûl-i Ekrem efendimiz dahi Huzâ’a’ya me’mûllerinden [21] ziyâde yardım edeceklerini va’d buyurdular. “Kureyş’e yâ Huzâ’a’dan maktûl olanların diyetlerini verin veyâ Benî Bekr’i himâyeden [vaz]geçin.” diye haber gönderdiler. Kureyş bu iki ciheti dahi kabûl etmediler ise de nakz-ı ‘ahd eylediklerinden dolayı aşırı telâşa düştüler. Tecdîd-i musâlahaya için Ebû Süfyân’ı Medîne’ye gönderdiler. Ebû Süfyân Medîne’ye geldi. Kerîmesi zevce-i Resûl-i müctebâ Ümmü Habîbe ile görüşüp tecdîd-i musâlahayı huzûr-ı risâlet-penâhîye ‘arz etti, lâkin bir cevâb alamadı. Bunun üzerine ashâb-ı kirâmın himâyesine mürâca’at eylediyse de ashâb-ı kirâm: “Resûl-i Ekrem kimi himâye ederse biz de onu himâye ederiz.” dediler. Hazret-i ‘Ömer’e mürâca’at eyledi. Ondani dahi lisân-ı şiddetle cevâb-ı red aldı. Hazret-i ‘Alî ve Hazret-i Fâtîma ve kurre-i ‘ayn-ı Resûl, Hazret-i Hüseyin’in himâyelerine mükerreren mürâca’at eyledi, kabûl etmediler. Şaşıp kaldı ve hiçbir iş göremeden Mekke’ye ‘avdet eyledi. Rü’esâ-yı Kureyş, Ebû Süfyân’ın yanına toplanıp, “Tecdîd-i sulh ettin mi?” dediler. Mâcerâyı hikâyeye eyledi. “Öyle ise sen hiçbir iş görememişsin.” deyip takbîh ü levm ettiler. Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri Ebû Süfyân’ın ‘avdetinden sonra tedârikât-ı seferiyyeye kemâl-i keremi ile başlamıştı. Bir gün hücre-i sa’âdetten çıkıp kapısı önünde oturdu. [22] Hazret-i Ebû Bekir’i çağırıp haylice gizli söyleştiler, sonra Ebû Bekir’i sağ yanına aldı ve Hazret-i ‘Ömer’i çağırdı. Onunla da mahremâne musâhabet eylediyse de Hazret-i ‘Ömer üst perdeden söze girişip: “Yâ Resûlallâh onlar küfrün başıdır, senin en büyük düşmanıdır.” diyerek fevkalâde âsâr-ı gazab u hiddet gösterdi. Sâhib-i sa’âdet efendimiz, Hazret-i ‘Ömer’i soluna aldı ve sâ’ir ashâbı çağırdı. Hemen sefere hâzır olun emrini verdi. Ashâb-ı kirâm ise işin hakikatini ne Resûl-i Ekrem efendimizden ne de Hazret-i ‘Ömer’den sorabildiler. Meclis dağıldıktan

sonra Hazret-i Ebû Bekir'in yanına gidip işin ne idüğünü sordular. Hazret-i Ebû Bekir dahi Resûl-i Ekrem efendimiz, Kureyş üzerine hareket-i seferiyye için re'yimi sordu, ben de: "Yâ Resûlallâh onlar senin kavmindir, nihâyetü'l-emr sana mutî' olacakları ma'lûmundur." dedim. Sonra 'Ömer'i çağırdı, ondan dahi sordu. 'Ömer ise: "Küfrün başı onlardır." deyip müşrikînin, Resûl-i Ekrem hakkında ettikleri iftirâyı saydı. Vâkı'a Kureyş boyun eğmedikçe kabâ'il-i sâ'ire boyun eğmez. İşte Resûlullâh Mekke seferine hâzır olmanız için emir verdi, diye mes'eleyi şerh ü îzâh eyledi. Bunun üzerine ashâb-ı kirâm tedârikât-ı seferiyyeye başladılar. Hazret-i Peygamber: "Hudâ'ya ve rûz-ı cezâyâ îmân edenler, Ramazân evâ'ilinde [23] Medîne'ye gelsinler." diye Gıfâr, Eslem, Süleym, Eşca', Müzeyne ve Cüheyne kabîlelerine haber gönderdi. Ramazân ibtidâsında Medîne'ye civâr olan kabîleler takım takım gelmeye başladı. Resûl-i Ekrem efendimiz harekât-ı harbiyyeyi kimseye bildirmemek ve Necid tarafıyla meşgûl olduğunu göstermek için Ebû Katâde'yi bir mikdâr 'askerle Vâdî-i İzam tarafına gönderdi. Mekke yollarını tutmak için Huzâ'a kabîlesine emreyledi. Onlar da takım takım yolları ve boğazları tutup bir taraftan diğer tarafa kuş uçurmaz oldular.

Mukaddemâ İslâm 'aleyhinde bulunan kabâ'il ü 'aşâ'ir, Hudeybiyye sulhünden sonra Seyyidü'l-beşer efendimize tâbi' olduklarından taraf-ı nebevîden vukû' bulan emre imtisâlen Medîne'ye geldiler. Ashâb-ı kirâm dahi hâzır oldu. Resûl-i Hudâ *sallâllâhu 'aleyhi ve sellem* efendimiz, Ramazân'ın onunda on bin nefer-i 'asâkir-i İslâmiyye ile Medîne-i Münevvere'den çıktı. Evvelce nümâyîş için Necid tarafına gönderilen Ebû Katâde hazretleri dahi dönüp esnâ-yı râhta Resûl-i Ekrem'e yetişti ve etrâfından ba'zı kabâ'il dahi gelip ordu-yı hümâyûnun mevcûdu on iki bin nefere bâliğdi. Hudeybiyye senesi Medîne'den hareket eden İslâm'ın 'adedi bin beş yüz râddesinde iken iki sene sonra Mekke üzerine çıkarılan işbu ordunun on iki bin nefere bâliğ olması Hudeybiyye musâlahasının semeresidir. [24] 'Amm-i Resûl-i Ekrem, Hazret-i 'Abbâs İslâm'ını ihfâ ile Mekke'de oturur ve sikâyet-i zemzem hizmetini îfâ ederdi. Bu kere izhâr-ı İslâm ile ehl ü 'ıyâlini alıp Medîne'ye gelirken ordu-yı hümâyûna râstgeldi. Ağırlığını Medîne'ye gönderip efdalü'l-mücâhidîn efendimiz hazretleriyle Mekke'ye 'âzim oldu. Huzâ'a kabîlesi yolları tuttuklarından Kureyş, Resûl-i Ekrem efendimizin tedârikât-ı cismiyyesinden haber alamayıp gaflette oldukları hâlde ordu-yı hümâyûn "Merru'z-Zahrân" nâm vâdiye muvâsalat eyledi. Serdâr-ı ketîbe-i asfîyâ efendimiz hazretleri gece orada on bin âteş yaktırıp teşrîfini öyle bir büyük âteş donanmasıyla Kureyş'e bildirdi. Rü'esâ-yı Kureyş haberdâr oldukları gibi telâşa düştüler ve yine Ebû Süfyân'ın başına üstüler. Ebû Süfyân, Hakîm b. Hizâm ve Budeyl b. Varakâ ile Merru'z-Zahrân üzerindeki tepeye çıkarak teftîş için dolaşıp dururlar iken ordu-yı hümâyûndan çıkarılan süvârî karakollarına esîr oldular. Ordu-yı hümâyûnda bulunan 'amm-i Nebiyy-i Ekrem, Cenâb-ı 'Abbâs: "Yarın 'alelgafle Kureyş üzerine hareket olunursa bir fenâlık olur, varıp bir adam bulayım, Kureyş'e haber göndereyim, sabâh erken gelip emân dilesinler." diye Resûl-i Ekrem'in katurına râkiben ordudan dışarı çıkmıştı. Uzaktan Ebû Süfyân'ın sesini işitti, yanına varıp arkasına katarak huzûr-ı nebevîye getirdi. 'Afv ü itlâkini ricâ eyledi. [25] Resûl-i Ekrem efendimizin Ebû Süfyân'a: "Daha nokta kadar kelime-i tevhdî lisânına almayacaksın." hitâb-ı 'itâb-âmîzi ve Hazret-i 'Abbâs'ın ibrâmı ve Hazret-i 'Ömer'in korkusuyla Ebû Süfyân kelime-i şehâdeti zikredebildi. Refikleri dahi İslâm ile müşerref oldular. Bunun üzerine pâdişâh-ı mürselîn efendimiz: "Her kim Ebû Süfyân'ın hânesine girerse emîndir, kim ki mescid-i şerîfe girerse emîndir, her kim hânesine kapanırsa emîndir, kim ki Hakîm b. Hizâm'ın hânesine girerse emîndir." dediler. Hazret-i 'Abbâs, Ebû Süfyân'ı alıp ordu-yı hümâyûnun geçeceği boğazın ağzına götürdü. 'Asker fevc fevc geçtikçe Ebû Süfyân kimler olduğunu sorar, Hazret-i 'Abbâs ta'rîf ederdi. Ebû Süfyân ordu-yı hümâyûnu gözden geçirip gözü daldı. "Az vakit içinde bu kadar kabîleyi toplayıp ve cümlesini yek-vücûd eyleyip habersizce Mekke'yi sevk edivermek ne büyük iktidârdır." diyerek derin derin efkâra daldı. Burasını düşünüp dururken bir de mevkib-i nebevî zuhûr edince bütün bütün şaşırıp: "Yâ 'Abbâs 'amzâdenin saltanatı ne büyükmüş" deyince Hazret-i 'Abbâs: "Sus, o nübüvvettir." dedi. Bütün 'asker boğazı geçtikten sonra Hazret-i 'Abbâs, Ebû Süfyân'ı salıverdi. Ebû Süfyân, Hakîm b. Hizâm ile Mekke'ye gelip Harem-i Şerîf'e girdi. Kureyş'e hitâben: "Ey nâs işte gelen Muhammed'dir,

sizin mukâvemet edemeyeceğiniz bir kuvvetle geliyor.” diye keyfiyeti i’lân eyledi. Resûlullâh’ın [26] verdiği emânı bildirdi. “Müslümân olun da kurtulun.” dedi. Mekke içinde bir ‘azîm gulgule düştü. Halk ne yapacağını şaşırıldı. Kimi Ebû Süfyân’ın hânesine, kimi Harem-i Şerîf’e seğırtir. Kimi evine kapanır, kimi bir yerde duramayıp sokakları dolandır. Kimi silâhlanır, kimi silâhını atar. Kâh toplanır, kâh dağılırdı.

Ebû Süfyân’ın îmânıyla Kureyş’in ekseri İslâm’a meyleyledi. Yalnız Süheyl b. ‘Amr ile İkrime b. Ebû Cehil, Safvân b. Ümeyye, Benî Bekr, Benî Hâris ve Hüzeyl ve Ehâbiş kabîlelerinden bir mikdâr ‘asker toplanıp Mekke’nin alt tarafında “Handeme” dedikleri mahalde cenge hâzır oldular. Resûl-i Ekrem efendimiz ise Mekke’nin üst tarafında vâki ‘Kedâ” dedikleri dağ yoluyla Mekke’ye girmek üzere Hazret-i Zübeyr’i ve diğer taraftan dahi Hazret-i Sa’d b. ‘Ubâde’yi me’mûr buyurdıkları gibi Mekke’nin alt tarafından Handeme yoluyla hareket etmek üzere Hâlid b. Velîd *radiyallâhu ‘anhı* sevk etmişler ve Kureyş tarafından ta’arruz olunmadıkça harbe girişmemelerini emr ü tenbîh eylemişlerdi. ‘Asâkir-i İslâmiyye ber-mûceb-i emr kimseye ta’arruz etmeyerek kemâl-i ta’zîm ü âdâb ile Mekke-i Mükerrerme’ye girdiler. Ahâlî tarafından dahi ta’arruz olunmadı fakat Handeme’de Süheyl ve İkrime ve Safvân’ın ‘askeri sedd-i râh olmak istedi. Hazret-i Hâlid onlara nasihat eylediyse de [27] dinlemediler. Cenge başlayıp Kürz b. Câbir-i Fihri’yi ve Hubeyş ibnü’l-Eş’ari’yi şehîd eylediler. Hazret-i Hâlid mukâbeleye mecbûr olup öyle bir şiddetli hücum etti ki birinci hücumda on üç müşriki katl ile kusûrunu çil yavrusu gibi dağıttı. Başka tarafta aslâ muhârebe vukû’a gelmesizin ‘asâkir-i İslâmiyye takım takım Mekke-i Mükerrerme’ye girdiler. Hâtimü’l-Enbiyâ *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* efendimiz hazretleri mübârek re’s-i sa’âdetlerinde siyâh ‘imâme olduğu hâlde Mekke-i Mükerrerme’ye dâhil oldular ve hemen Ka’be-i Mu’azzama’ya ‘azîmet eylediler. Ka’be-i Mu’azzama görüldüğü gibi Hâtimü’l-Enbiyâ hazretleri tekbîr aldılar. Cümle ashâb tekbîr getirdiler, sadâ-yı tekbîrden dağlar inledi. O gün yevm-i Cum’a idi, ‘id-i fitra on gün kalmıştı. Resûl-i müctebâ Harem-i Şerîf’e girdi ve beyt-i mu’azzamın kapısı önünde durdu. “Ey cemâ’at-i Kureyş! Benden ne umarsınız, hakkınızda ne mu’âmele edeceğim zannedersiniz?” dedi. Orada hâzır olan ekâbir-i Kureyş: “Hayr umarız, kerem sâhibi birâder, kerem sâhibi birâderzâde.” dediler. Nebiyü’r-rahme efendimiz: “Hep âzâdsınız.” buyurdular. Gerçi Kureyş’ten ba’zılarının demi heder edildiyse de, mu’ahharen ba’zıları katl ve ba’zıları ‘affedilmiş ve ‘affedilenler İslâm’ı kabûl etmişlerdir. [28] Bu sûretle ‘âmmeye emân verildikten sonra Hazret-i Peygamber, yedi kere Mekke’yi tavâf etti, derûn-ı Ka’be’deki putların cümlesi kırıldı. Beytullâh onlardan tathîr edildi. Resûl-i Ekrem efendimiz, Safâ üzerine çıkıp oturdu. Hazret-i ‘Ömer el-Fârûk yanında durdu, nâs gelip bî’at ettiler. Ensâr-ı kirâm: “Hazret-i Muhammed vatanına kavuştu, ‘aşiretiyle görüştü, bundan sonra bizim beldemize gider mi?” diye söyleşip te’essûf ettiklerini Cibrîl *‘aleyhi’s-selâm*, Hazret-i seyyidü’l-enâma bildirdi. Hâtimü’r-rüsûl efendimiz hazretleri dahi Ensâr’a hitâben: “Ey cemâ’at-i Ensâr! Ben Allâh’ın kulu ve resûlüyüm, sizin beldenize hicret ettim. Hayât ü memâtim sizin yanınızdadır.” buyurmasıyla Ensâr-ı kirâm bu iltifât-ı nebeviyyeden dolayı fevkalâde sevindiler. Ögle vakti Hazret-i Bilâl *radiyallâhu te’âlâ ‘anhı*, Ka’be üzerinde ezân okudu.

Sübhânallâh

Ne büyük inkılâbât-ı hasenedir ki sabâhleyin Ka’be üzerinde “Hubel” nâmındaki koca put dururken ân-ı vâhidde hâk ile yeksân olup ögle vakti ezân-ı Muhammedî okunuyor. Harem-i Şerîf’te bu kadar putlar varken [29] cümlesi mahvedilip Ka’be-i müşerrefenin etrâfında nice bin ağızdan tekbîr almıyor. Lât ve ‘Uzzâ’ya perestîş olunurken yalnız vâcibü’l-vücûdi te’âlâ şânühü ‘ani’l-vâlidî ve’l-mevlûdî hazretlerine ‘ibâdet olunuyordu.

Medîne’ye ‘Avdet-i Seniyye: Resûl-i Ekrem efendimiz, ‘Attâb b. Esîd *radiyallâhu ‘anhı* Mekke vâlîsi nasb etmiş ve Mu’âz b. Cebel hazretlerini ahkâm-ı şer’iyyeyi nâsa bildirmek için Mekke’de bırakıp kendileri ashâb-ı kirâmıyla Mekke’den çıkmış ve o senenin Zilka’desi evâhirinde Medîne’ye vâsıl olmuştur.

İrthâl-i Nebevî ‘aleyhi’s-selâm: Rûh-ı pür-fütûh-ı cenâb-ı nebevînin a’lâ-yı ‘illiyîne su’ûdu târîh-i Hicret’in on birinci senesi Rebî‘ülevvel’inin on ikinci Pazartesi günü kable’z-zevâl vukû’ bulmuştur. Feth-i Mekke’den sonra Kureyş tâ’ifesi İslâm ile müşerref olup sâ’ir kabîleler dahi birer birer îmâna geldiklerinden ‘Arabistân’da ehl-i İslâm’a karşı duracak tâvâ’if ü kabâ’il kalmamıştı. [30] Bu muzafferiyetlere dâ’ir, “إِذَا جَاءَ إِذْ نَزَلَ اللَّهُ وَالْفَتْحُ”^{vi} sûresi nâzil oldu. Hülâsa-i ma’nâ-yı münfi: “Ol dem ki Allâh tarafından nusret ü fütûhât gele ve göresin ki nâs fevc fevc Allâh’ın dînine dâhil oluyorlar. Hemen Rabbine hamd ederek tesbîh ü istiğfâr et.” demektir. Bu ise Hâtimü’l-Enbiyâ efendimiz hazretlerinin ‘ömrü az kaldığına remz ü işâretti. Zîrâ Resûl-i Ekrem efendimizin bi’seti dîn-i İslâm’ın te’sîsi hikmetine mebnî idi, bu hâsıl oldu. Nâsın fevc fevc İslâm’a geldiğini gördüğünde tesbîh ü istiğfâr et demekten artık beri tarafa teveccüh eyle ve âhîret seferine hâzır ol ma’nâsı çıkar. Bu sûre-i şerîf, tilâvet olunurken Hazret-i ‘Abbâs *radiyallâhu ‘anh* nükteyi anlamayıp müte’essir olarak ağlamıştır.

Haccetü’l-Vedâ’: Hicret’in onuncu senesi Hâtimü’l-Enbiyâ efendimizin hacc-ı şerîf niyetiyle Mekke-i Mükerrreme’ye gideceği nâsa i’lân olundu. Zilhicce’ye beş gün kala Resûl-i Ekrem efendimiz öğle namâzını kıldıktan sonra ehl-i beyti ve ashâb-ı kirâmını alıp Medîne’den çıktı. Zü’l-Huleyfe’ye [31] geldi. O gece kalıp ertesi gün ihrâma girdi. Öğle namâzından sonra oradan dahi kalkıp kırk bin hüccâc ile Mekke-i Mükerrreme’ye ‘azîmet buyurdu. Zilhicce’nin dördüncü Pazar günü kâfile-i hac ile Mekke’ye girdi ve Benî Şeybe kapısından Harem-i Şerîf’e dâhil oldu. Beyt-i şerîfi görünce: “Yâ Rab! Sen bu beytin şeref ü şân u mehâbetini ziyâde kıl.” dedi. Beytullâh’ı tavâf edip Safâ üzerine çıktı. Cenâb-ı Hakk’a du’â ile Merv’e inip sa’y etti. Cum’a günü ‘arefe olup hâtimü’l-mürselîn, kâfile kâfile gelen yüz bin hüccâc ile hacc-ı ekber eyledi. O gün gâyet mü’essir bir hutbe okudu. Zamân-ı câhiliyyetten kalma kan da’vâlarını yasak etti, işlemiş fâ’iz da’vâlarını kaldırdı. Ba’dehu ey nâs! Sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız vardır ammâ onların dahi sizin üzerinizde hakları vardır. Onlar sizin hukûkunuza ri’âyet etmelidir. Siz de onlara hüsn-i mu’âmele etmelisiniz. Mü’mînler birbirinin karındaşıdır, bir kimseye karındaşının mâlî helâl olmaz meğer hüsn-i rızâsıyla vermiş ola. Ben size lâzım olan ahkâm-ı şer’iyyeyi teblîğ ettim, size iki şey bıraktım ki onlara temessük ettikçe hiçbir vakit dalâlette kalmazsınız. Biri Allâh’ın kitâbı, diğeri peygamberinin sünnetidir, diye daha pek çok ahkâm-ı dîniyyeyi beyân edip: “Ey nâs! Teblîğ ettim mi?” dedi. Ashâb-ı kirâm: “Evet.” dediler. Üç kere: “Şâhid ol yâ Rab.” dedi. [32] Akşâmüzeri ekmelü’l-mürselîn efendimiz henüz mevkıfte iken, “الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا”^{vii} âyet-i kerîmesi nâzil oldu. Ma’nâ-yı şerîfi: “Bugün sizin dîninizi ikmâl ettim, sizin üzerinize ni’metimi itmâm eyledim. Sizin için dîn olmak üzere İslâm’ı beğendim ve ihtiyâr ettim.” demektir. Hâlbuki Hazret-i Peygamber’in teblîğine me’mûr olduğu ahkâm-ı dîniyye tamâm olunca zât-ı nübüvvet-penâhîlerinin dahi bu ‘âlem-i fânide işi kalmamış olur. Ebû Bekir *radiyallâhu ‘anh* bu âyet-i kerîmeyi işittiği gibi işâreti anlayıp ağladı. Gurûb-ı şemste Fahr-i ‘Âlem efendimiz Kasvâ nâm devesine binip ve Üsâme *radiyallâhu ‘anh* terkisine alıp Müzdelife’ye muvâsalat eyledi. Ferdâsı sabâhleyin namâzdan sonra yine bu deveye bindi. Terkiye Fazl b. ‘Abbâs’ı aldı, Minâ’ya geldi. Menâsik-i haccın itmâmına kıyâm etti. Kurbân kesip tıraş oldu, kesilen saçlarını yâdigâr olarak ashâbına dağıttı ve: “Ey nâs! Menâsik-i haccı benden öğreniniz, belki bundan sonra benimle burada görüşemezsiniz.” dedi. Minâ’da okuduğu hutbesinde ümmetine hitâben: “Her birinizin kanı ve mâlî diğere harâmdır. Yevm-i kıyâmette Rabbinizin huzûruna geleceksiniz. Rabbiniz ‘amellerinizden soracak ve ‘amellerinize göre mücâzât buyuracaktır. Sakın benden sonra küffâr gibi fırka fırka olup birbirinizin boynuna [33] urmayasınız. Ey nâs teblîğ ettim mi?” diye sordu. Ashâb: “Evet.” dediler. “Şâhid ol yâ Rab!” deyip hâzır olanlar gâ’ib olanlara teblîğ olsun.” emrini verdi. Sevgili ümmetiyle vedâ eyledi. Mekke’ye gelip tavâf u vedâ ile İbn ‘Abbâs elinden zezem içti, hac tamâm oldu. Hüccâc dağıldı, Resûl-i Ekrem dahi Medîne’ye ‘avdet buyurdular. Fahr-i ‘Âlem efendimizin Medîne’yi teşrîf buyurdıkları gün oğlu Hazret-i İbrâhîm, ‘âlem-i âhîrete rihlet buyurmuşlardır. Hazret-i Fâtımatü’z-Zehrâ *radiyallâhu te’âlâ ‘anhâ* ve *erdâhâdan* başka hayâtta evlâdı kalmadı.

Hicret'in on birinci senesi Safer'inin yirmi yedinci günü hastalandı. Hastalıkla bî-tâb oldukları hâlde bir tarafından Fazl ibn 'Abbâs, diğer tarafından 'Alî b. Ebî Tâlib *radiyallâhu 'anhumâ* tuttular. Minbere çıkıp oturdu, Cenâb-ı Hakk'a hamd ettikten sonra: "Ey nâs! Her kimin arkasına urmuşsam işte arkam gelsin ursun, kısâs olunsun. Her kimin alacağı var ise işte mâlim gelsin alsın." dedi. Minberden inip öğle namâzını kıldı. Tekrâr minbere çıkıp evvelki sözünü söyledi. Bu def'a bir kimse üç dirhem iddi'â etmekle derhâl te'diye eyledi. Ba'dehu ashâb-ı Uhud için du'â vü istiğfâr etti. Müşriklerin Cezîretü'l-'Arab'dan çıkarılmalarını ve elçilere zamân-ı sa'âdetlerinde nasıl ri'âyet olunursa öylece ikrâm olunmasını tavsiye buyurdu. [34] "Ve Allâhu te'âlâ bir kulunu dünyâ ile vuslat-ı ilâhiyyesi beyninde muhayyer kıldı, kul dahi onun vuslat ve mülâkâtını ihtiyâr eyledi." dedi. Kul ta'bîri, Resûl-i Ekrem efendimizin zât-ı 'âlîlerinden kinâye olup bununla 'âlem-i âhirete irtihâlîni iş'âr buyurdu. Ashâb-ı kirâmına nasîhat ü vasiyete başladı. Hazret-i Ebû Bekir'den pek memnûn olduğunu bildirdi. Büyüt-ı sa'âdetten mescid-i şerîfe açılan kapılar kapandı. Yalnız Ebû Bekir kapısının açık bırakılmasını emreyledi. "Sizi Allâh'a ısmarladım." deyip hücre-i sa'âdete gitti. Ensâr ise hastalığın iştîdâdından muztarib olup hücre-i sa'âdetin etrâfında pervâne gibi dolaşmaya başladılar. Hazret-i 'Abbâs, Fazl b. 'Abbâs, 'Alî b. Ebî Tâlib *radiyallâhu 'anhum* tekrâr Hazret-i Nebiyî-yi muhteremi mescid-i şerîfe getirdiler. Hâtimü'l-Enbiyâ efendimiz minbere çıkıp Ensâr'a hitâben: "Ey nâs! Benim irtihâlîmi düşünüp telâş ediyormuşsunuz, bir peygamber ümmeti içinde mü'ebbed kaldı mı ki ben de sizin aranızda mü'ebbed kalayım. Ma'lûmunuz olsun ki ben Hazret-i Hakk'a vâsıl olacağım. Şeref-i vuslata cümleden ziyâde müstehakkım. Size nasîhatim odur ki Muhâcirîn-i evvelîne hürmet ve ri'âyet edesiniz." dedi. Sonra: "Ey Muhâcirîn! Sizlere dahi vasiyetim budur ki Ensâr'a güzel mu'âmele edesiniz, onlar size iyilik ettiler. Sizi kendi memleketlerine götürdüler, hânelerinde barındırdılar. Geçinmede müzâyakaları var iken sizleri nefsleri üzerine tercîh ile mâllarına ortak [35] eylediler. Her kim Ensâr üzerine hâkim olur ise onlara ri'âyet eylesin ve içlerinde kusûr edenler olursa 'avf ile mu'âmele eylesin." diye nasîhat verdi. Tekrâr 'umûma hitâben: "Ey nâs! 'Âlemde cereyân eden işler kazâ ve kader-i ilâhîye menût ve mu'allaktır, vaktinde olacak işi ta'cilde fâ'ide yoktur. Cenâb-ı Hak kimsenin ta'cîli ile 'acele eylemez. Allâh'ın kazâ vü kaderine galebe sevdâsında olanlar mağlûb ve makhûr olur. Taraf-ı ilâhîye hud'a etmek isteyenler aldanır, hâ'ib ü hâsir kalır. Ben size şefkatli ve merhametliyim. Sizler yine bana kavuşacaksınız, buluşacağımız kenâr havz-ı Kevser'dir. Her kim kenâr-ı Kevser'de benimle buluşmak isterse elini ve dilini mâlâyâ'nîden sakınsın. Ey nâs! Günâh ü ma'siyet, sebab-i tağyîr-i ni'met olur. Eğer halk, yâr ü mutî' olursa emîr ü âmirleri dahi öyle olur." buyurdu. Resûl-i Ekrem efendimiz hastalığı ziyâdeleşmesiyle ehl-i beytin ittîfâkı üzerine 'Âişe *radiyallâhu te'âlâ 'anhâ* hazretlerinin hücreinde yatmasına karâr verildi. Hâtimü'l-Enbiyâ efendimiz minberden inip hücre-i 'Âişe'ye gitti. Rebî'ülevvel'in on ikinci Pazar günü hastalığı pek ziyâde şiddet kesb etmekle kerîme-i muhteremeleri Fâtimatü'z-Zehrâ *radiyallâhu te'âlâ 'anhâ* hazretlerini çağırıp kulağına bir şey söyledi. Hazret-i Fâtîma ağladı. Ba'dehu yine bir şey söyledi. Hazret-i Fâtîma [36] güldü. İbtidâki söz âhireti teşrîfleri haberi olup, Cenâb-ı Fâtîma'yı ağlatmış; ikinci söz 'ehl-i beytimden ibtidâ sen benim yanıma geleceksin.' müjdesi olmakla Cenâb-ı Fâtîma'yı güldürmüştür. Ba'd-ı vakt-i zevâl, bâ-emr-i Hazret-i zi'l-Celâl, Hazret-i 'Azrâ'il rûh-ı pür-fütûh-ı Muhammediyyeyi a'lâ-yı 'illiyîne îsâl eyledi. اللهم متعنا فى يوم القيامة بشفاعه نبي الرحمة عليه افضل التحية^{viii}

Medfen-i Mutahhara-i Cenâb-ı Risâlet-penâhî: Hâtimü'l-Enbiyâ efendimiz hazretlerinin pâk ü nazîf ve mutahhar ü mu'attar olan mübârek cesed-i 'âlîleri ba'de'l-gasl üç sevb ile tekfîn ve Hazret-i Ebû Bekir es-Siddîk'ın re'yi üzerine hücre-i 'Âişe'de hastalıkları zamân yattıkları firâş-ı nebevîleri mahalline tedfîn edilmiştir ki el'ân "Ravza-i Mutahhara-i Seyyidü'l-Enâm" denilen makâm-ı melâ'ik-huddâm orasıdır.

Gazâvât-ı Sipeh-sâlâr-ı Ketîbe-i Enbiyâ *sallallâhu 'aleyhi ve sellem*

Gazve-i Bedr-i Kübrâ: Târîh-i Hicret'in ikinci senesi Ramazân'ının on sekizinci günü vukû' bulmuştur. [37] Re'îs-i müşrikîn Ebû Cehil ile yetmiş kadar müşrik maktûl olup

'amm-i Nebî, Cenâb-ı 'Abbâs ve 'Akîl b. Ebî Tâlib ve daha pek çok kimseler esîr oldular. Hazret-i 'Abbâs ve 'Akîl, İslâm ile müşerref ve zümre-i mü'minîne dâhil olmuştur.

Gazve-i Uhud: 'Amm-i büzürgvâr-ı Cenâb-ı Resûl-i kibriyâ, Hamza-i bâ-safâ bu gazâda "seyyidü's-şühedâ" unvân-ı celilini aldılar. Târîh-i Hicret'in üçüncü senesi Şevvâl'inin evâ'ilinde vukû' bulmuştur. Şühedâ-yı İslâm hakkında Kureyş'in mu'âmele-i vahşiyâneleri câlib-i nefret bir hâlde ve 'aded-i şühedâ yetmiş râddesindeydi. Müşrikîn-i mu'annidinden yirmi kadar nefer maktûl olmuştur.

Gazve-i Müreysî: Hicret-i seniyyenin beşinci senesi Şa'bân ayında vukû' bulmuştur. Ordu-yı hümâyûn bin neferden 'ibâretti. Resûl-i Ekrem bizzât 'asâkir-i İslâm'ı harbe sevk edip muhâlif-i İslâm olan Huzâ'a kabilesi oymağından Benî Mustalik tâ'ifesini Müreysî' Suyu üzerinde perîşân eyledi. Bir haylî maktûl ve yedi yüzden ziyâde muhâlifin esîr olmuştur. Re'îsleri olan Hâris b. Ebî Dırâr'ın kerîmesi Cüveyriyye'yi Resûl-i Ekrem efendimiz bedel ile alıp tezevvüc buyurmakla ashâb-ı kirâm: "Resûlullâh'ın akrabâsı nasıl esîr olur?" diye bütün üserâyı âzâd eylediler. Cüveyriyye'nin bahtiyârlığını anlamalı ki bir günde esîr iken zevciyyet-i nebeviyye sa'âdeti buldu, hem de kavminin esâretten kurtulmasına sebep oldu.

[38] **Gazve-i Hendek:** Hicret-i seniyyenin beşinci senesi Muharrem'inde vukû' bulmuştur. Kureyş ordusu on bin neferden ziyâde olduğu hâlde Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri Selmân-ı Fârisî'nin ihtârı üzerine Medîne-i Münevvere kenârına hendek kazıp 'asâkir-i İslâm tedâfü'î harekette bulundular. Bu muhârebeye müşrikînden dört nefer maktûl, İslâm'dan beş nefer şehîd ve Ensâr'ın en büyüğü olan Sa'd b. Mu'âz *radiyallâhu 'anh* dahi ağırca mecrûh olmuştur.

Gazve-i Benî Kurayza: Hendek gazâsını müte'âkiben vukû' bulmuştur. Benî Kurayza Yahûdîleri, gazâ-yı Hendek'te nakz-ı 'ahd edip ordu-yı hümâyûnu telâşa düşürmüşlerdir. Gazâ-yı mezkûru müte'âkib bâ-emr-i Hudâ, Resûl-i kibriyâ üç bin kadar 'asâkir-i İslâm ile Benî Kurayza Yahûdîlerinin sâkin oldukları hisârı kuşattılar. Yirmi günden ziyâde muhâsara edip hisârın bilâ-şart teslîmi üzerine Benî Kurayza'nın eli silâh tutanları Sa'd b. Mu'âz'ın hükmüyle katl ve emvâlî ganîmet edilip arâzî-i Kurayza, Ensâr'ın muvâfakatıyla Muhâcirîn'e taksîm edilmiştir. Resûl-i Ekrem efendimiz, üserâ-yı Kurayza içinde Reyhâne'yi intihâb ve tezvîc buyurmuşlardır.

Feth-i Hayber: Hicret-i seniyyenin yedinci senesi Muharrem'inde vukû' bulmuştur. [39] Civâr-ı Medîne'den nefy ü iclâ edilen Yahûdîler, Medîne'nin Şâm cihetinde ve Medîne'ye dört konak mesâfede bulunan Hayber şehrinde toplanmaya başladılar. Hayber şehrinin müte'addid kaleleri ve pek çok hurmâlıkları vardı. Ehl-i İslâm bir vakitten beri Kureyş, Mekke'den emîn olamadıklarından Şâm tarafını düşünmeye vakit bulamamışlardı. Mu'ahharen Mekke'de Hudeybiyye nâm mahalde Resûl-i Ekrem efendimizle Kureyş'in 'akd ettikleri musâlahâ üzerine Peygamber efendimiz Şâm cihetini nazar-ı ehemmiyete aldı. Çünkü Şâm ile İslâm'ın en büyük ticâreti olmakla Yahûdîlerin Şâm yolunda toplanmaları İslâm hakkında muzırdı. Ser-i hayl-i enbiyâ efendimiz hazretleri 'asâkir-i İslâm'dan bin dört yüz piyâde ve iki yüz süvârî ile Hayber'i muhâsara etti. On gecedan ziyâde muhâsara devâm eyledikten sonra Hayber fethedildi. Ehl-i İslâm'dan on beş nefer şehîd olup, Yahûdîlerin doksan üç neferi katlolundu. Bu muhârebeye Hazret-i 'Alî'den pek büyük âsâr-ı kuvvet ü şecâ'at görülmüştür, hattâ bir kale kapısını koparıp kalkan yerine kullanmışlardır. Rû'esâ-yı Yehûd'dan âl-i Hukayk'ın mukaddemâ Hayber'e gizlice aşırılan zî-kıymet eşyâsı çıkarıldı, yalnız evânî ve huliyyâtın mikdârı [40] on bin altın tahmîn edildi. Bu gazâda 'asâkir-i İslâm pek çok mâl iğtinâm etmiştir. Üserâ-yı Hayber içinde Ebî Ahtab'ın kızı Safiyye bulunmuştu. Rebî' b. Hukayk'ın oğlu Kinâne henüz kendisini tezevvüc ettiği hâlde Hayber cenginde maktûl olduğundan Safiyye dul kalmış ve Resûl-i Ekrem efendimiz tezvîc buyurmuşlardır.

Vâdi'l-Kurâ: Feth-i Hayber'i müte'âkib Vâdi'l-Kurâ'ya Resûl-i Ekrem efendimiz 'azîmet ve ora[nın] Yahûdîlerini İslâm'a da'vet ettilerse de Yahûdîler muhâlefet ettiklerinden ve içlerinden biri harb için er dilediğinden Zübeyr *radiyallâhu 'anh*, Yahûdî'yi

katletmiş ve Vâdi'l-Kurâ yürüyüş ile alınıp zuhûr eden emvâl ü eşyâ guzâta taksîm olunmuştur.

Feth-i Mekke-i Mükerrerme: Tafsîlâtı geçmiştir.

Gazve-i Huneyn: Feth-i Mekke'den sonra 'Arab'ın en büyük kabîlelerinden sayılan Hevâzin, Resûl-i Ekrem efendimizle harb etmek üzere beyinlerinde ittifâk ettiler. Yirmi bin kişilik ordu ile Mekke ve Tâ'if arasında vâki' Huneyn nâm vâdide toplandılar. Resûl-i Ekrem efendimiz dahi bunlara karşı ikmâl-i tedârikât-ı harbiyye ile bu sene Şevvâl-i şerîfin yedinci günü Mekke'den çıktılar. İslâm ordusunun mikdârı on iki bin kişiydi. Bu muhârebede evvelâ İslâm tarafında bir hezîmet görülmüşken [41] mu'ahharen nusret-i ilâhiyye zuhûr ederek Hevâzin fenâ hâlde bozulup perîşân olmuştur.

Gazve-i Tâ'if: Kabâ'il-i müttefika ordularının İslâm tarafından perîşân edilmesi üzerine 'Arab'da İslâm'a karşı duracak kuvvet kalmadığından Sakîf kabîlesi vatanları olan Tâ'if'e çekilip tahassun etmişlerdi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem efendimiz üserâ ve emvâl-i ganâyimi Cî'râne nâm mevki'de bırakıp biraz 'askeri muhâfız ta'yîn ederek 'asâkir-i mütebâkiyye ile Tâ'if'i muhâsara etmiştir. İşte bu muhâsarada yine Selmân-ı Fârisî'nin ma'rifetiyle mancınık isti'mâl olundu. Müddet-i muhâsara on sekiz gün devâm eylediğinden Resûl-i Ekrem efendimiz feth-i kaleyi vakt-i merhûnuna ta'lik buyurup Cî'râne'ye 'avdet buyurdular. Bu gazâda İslâm'dan on iki nefer şehîd olmuştur. Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri sâlifü'z-zikr muhârebelerde bizzât harb eylemiştir.

Resûlullâh Efendimizin Seriyeleri

Seriyye lafzı, feth-i sîn-i mühmele ve teşdîd-i yâ-yı tahtâniyye ile dir. Peygamber efendimiz hazretlerinin berâber bulunmadıkları orduya ve harbe [42] "seriyye" istilâh edilmiştir. Seriyye, "gece çıkarılan 'asker" demektir.

Seriyye-i Hazret-i Hamza: Hicret'in yedinci ayı veyâ ikinci senesi birinci def'a olarak otuz nefer İslâm'a emîr ta'yîn olunup Kureyş kervânı üzerine gönderilmiştir. Ebû Cehil o kervândaydı, lâkin harb olmadı.

Seriyye-i Sa'd b. Vakkâs: Yirmi nefer ile Harrâr'a gönderildi. Bu def'a dahi harbsiz 'avdet olundu. Çünkü Kureyş kervânı bir gün evvel geçmişti.

Seriyye-i 'Abdullâh b. Cahş: Nahle'de Kureyş kervânını urup iki esîr ve haylî mâl aldı. İbtidâ alınan ganîmet bu idi. Lâkin Receb ayının son günü ya'nî şehri harâm olmakla ganîmet te'hîr ve esîrlere âzâd edildi.

Seriyye-i 'Umeyr^{ix} b. 'Adî el-Hatmî, Karkaretü'l-Küdr, Kaynukâ', Sevîk, Muhammed b. Mesleme,^x Gazve-i Gatafân ve Gazve-i Benî Süleym'de dahi harb vukû' bulmayıp ba'zularından ganîmet alınmış ve ba'zıları müşrikînden kimin üzerine gönderilmiş ise onun katliyle hitâm bulmuştur.

Seriyye-i Zeyd b. Hârîse: Yüz atlı ile 'Irâk yolunda Karede nâm mahalde Kureyş'in kervânını urup emvâlî getirdi.

Vak'a-i Benî Nukayr: Harbsiz hitâm bulup pek çok esliha alınmış ve Benî Nukayr Yahûdîleri korkudan celâ-yı vatan etmişlerdir. [43] Benî Nukayr bir büyük kabîle olup re'îsleri Huyey b. Ahtab'dı.

Vak'a-i Zâtü'r-Rikâ': Dört yüz nefer-i 'asâkir-i İslâm ile Resûl-i Ekrem efendimiz bizzât Gatafân'dan Benî Muhârib ve Benî Sa'lebe ile harb etmek için Nahle'ye 'azîmet buyurmuşlarsa da harbsiz 'avdet-i seniyye vukû' bulmuştur.

Seriyye-i Ebî Seleme 'Abdullâh b. 'Abdüleşed: Hilâl-i Muharrem'dedir. Feyd^{xi} nâhiyesinde Cebel-i Katan üzerine gitmiş ve biraz koyun sürüp 'avdet eylemiştir. Çünkü Huveylid'in oğlu Tuleyha^{xii} ve Seleme'yi aramak için gidilmişti. Her ne kadar arandıysa da bulunamadı.

Seriyye-i ‘Abdullâh b. Üneys: Süfyân b. Hâlid el-Hüzelî üzerine gidip Vâdî-i ‘Urene’[de]^{xiii} başını keserek ‘avdet eylemiştir. Siyerlerde yazıldığı vechle ‘Abdullâh’ın bu bâbda istediği tedbîr harbe hâcet bırakmamıştır.

Seriyye-i ‘Âsım b. Sâbit: Altı nefer-i İslâm ile ta’lîm-i dîn için bi’t-taleb Recî’e gitmişti, gadredip üzerlerine silâh çektiler. Ashâb-ı kirâm dahi ba’zıları şehîd ve ba’zıları esir oluncaya kadar harb eylediler. Üserâ-yı müslimîni Mekke’ye gönderip Bedir’de akrabâsı katledilen müşrikine sattılar, onlar da üserâ-yı müslimîni asıp oka tuttular.

Vak‘a-i Bî’r-i Ma‘ûne: Ta’lîm-i dîn için Münzir b. ‘Amr’ın refâkatiyle Necid’e gönderilen yetmiş kadar ashâbın gadren şehâdetidir. İçlerinde [44] yalnız Ka‘b b. Zeyd halâs olmuştur, onu dahi öldü diye bırakmışlardı. Bu gadr, ‘adüvv-i Allâh, ‘Âmir b. Tufeyl el-‘Âmirî tarafından vukû‘a getirilmiştir.

Vak‘a-i Dûmetü’l-Cendel: Dımaşk ile Medîne arasında bir mahaldir. Resûl-i Ekrem efendimiz, etrâfta İslâm üzerine ta‘arruz eden eşkıyânın def’i için bin nefer-i İslâm ile ‘azîmet buyurmuşlar ise de kimseyi bulamadıklarından harbsiz ‘avdet-i hümâyûn vukû‘ bulmuştur.

Vak‘a-i Lihyân: Resûl-i Ekrem efendimiz, iki yüz kadar ‘asâkir-i İslâm ile Benî Lihyân üzerine gitmişlerse de Lihyânîler korkudan firâr eylemeleriyle harbsiz ‘avdet buyurulmuştur.

Gazvetü’l-Gâbe: ‘Uyeyne, Resûl-i Ekrem efendimizin develerini sürüp çobanını katletmişti. Peygamber efendimiz hazretleri Mikdâd’ı evvelce ardlarından gönderip mu’ahharen kendileri dahi ‘azîmet buyurmuştur. Mikdâd hazretleri yettiği düşmanı katletti, ashâbdan bir kişi şehîd oldu.

Seriyye-i Muhammed b. Mesleme: Otuz nefer-i İslâm ile Dariyye nâhiyesi üzerine gidip ahâlîsinden ba’zıları firâr eylemeleriyle hayvânlarından birazını üserâ ile Medîne’ye getirdi. Sümâme b. Üsâl el-Hanefî, Müslüman oldu. Yine Muhammed b. Mesleme, on adam ile Benû Sa‘lebe üzerine gidip Sa‘lebîler [45] yüz nefer olmakla Muhammed b. Mesleme’den mâ‘adâsını şehîd eylediler. Muhammed b. Mesleme mecrûhen bir Müslümânın gayretiyle Medîne’ye getirildi. Sonra Resûlullâh efendimiz, Ebû ‘Ubeyde b. el-Cerrâh hazretlerini üzerlerine gönderip gâret ettirdi.

Seriyye-i Zeyd b. Hârîse: Benî Süleym üzerine gitmişti. Medîne’den dört mîl mesâfede vâki‘ Cemûm^{xiv} nâm mahalde bulunurlardı. Mahall-i mezkûrda Medîne’den bir hatun buldular. İsmi Halîme-i Müzeyne idi, mahall-i Benî Süleym’e delâlet eyledi. Biraz hayvân biraz da esir aldılar, dönüp Medîne’ye geldiler. Resûl-i Ekrem efendimiz, Halîme ile kocasını âzâd buyurdular. Yine müşârün ileyh, yetmiş nefer-i İslâm ile Kureyş’in Şâm’dan gelen kervânını urmak için Îs^{xv} nâm mahalle gitmişti, kervânı urdular, biraz esir aldılar. Yine müşârün ileyh, on nefer-i İslâm ile Benû Sa‘lebe üzerine çıkıp lâkin ‘Arab firâr eylediğinden biraz koyun ve hayvân sürüp getirmiştir. Yine müşârün ileyh, bu sene Vâdî’l-Kurâ’nın^{xvi} ortasında bir dere ismi olan Hismâ nâm mahalle gitmiştir. Sebeb-i ‘azîmeti şöyledir ki ashâb-ı kirâmdan Dihye b. Halîfe el-Kelbî, Kayser tarafından ‘avdet ederken yolda Hüneyd’in oğlu Ârîd,^{xvii} Cüzâm’dan bir bölük adam ile Dihye’ye rastgelip önünü kesti fakat Benî Dubeyb’den^{xviii} beş on kişi gelip Hazret-i Dihye ile yanında [46] olan metâ’i kurtardılar. Bu vak‘a üzerine Zeyd b. Hârîse, beş yüz adamlı gidip hânûmânlarını gâret ve Hüneyd’in oğlu dahi dâhil olduğu hâlde bir çoğunu katl ve yüz kadar esir ile bir haylî ganâyim almış ve mu’ahharen haremleri reddolunmuştur. Yine müşârün ileyh, bir mikdâr ‘asker ile Şâm ve Medîne arasında Vâdî’l-Kurâ’ya ‘azîmet edip harb etmişse de İslâm’dan çok kimse şehîd olup, kendisi dahi mecrûh olmuştur. Harbden mecrûh olarak çıkarıldığı hâlde cânından ramak kalmıştı, sonra şifâ-yâb olmuştur.

Seriyye-i ‘Abdurrahmân b. ‘Avf: Bu seferde Resûl-i Ekrem efendimiz, ‘Abdurrahmân’ın imâmesini mübârek elleriyle giydirip du‘â etmiş ve Dûmetü’l-Cendel’e göndermiştir. Üç gün onları İslâm’a da‘vet edip re’isleri Asbağ b. ‘Amr el-Kelbî, Nasrânî

idi, îmânı kabûl etti. Bu sebeble içlerinden pek çoğu Müslümân oldular. Ba'zılar, cizyeyi kabûl eyledi. 'Abdurrahmân hazretleri Asbağ'ın kerimesi Tûmâdır'ı tezevvüc ile Medîne-i Münevvere'ye getirdi, ondan Ebû Seleme dünyâya geldi.

Seriyye-i 'Alî b. Ebî Tâlib radiyallâhu 'anh: Ma'iyet-i 'âlilerinde yüz nefer-i 'asâkir-i İslâm bulunduğu hâlde Benî [47] Sa'd kabîlesini urdular. Benî Sa'd, Fedek ile Hayber beynindeydi. Beş yüz deve, iki bin koyun aldılar. Benî Sa'd firâr eyledi. Ganâyimi Medîne'ye getirdiler, bu vak'ada harb edildi.

Seriyye-i Zeyd b. Hârîse: Zeyd hazretleri Şâm'dan gelirken Vâdi'l-Kurâ nâhiyesinde Fezâre'den Benû Bedr önüne çıkıp, onun ve ashâb-ı kirâmın mâllarını ahz etmişlerdi. Zeyd hazretleri gelip vak'ayı haber vermesiyle Resûl-i Ekrem efendimiz, onu eşkiyâ üzerine irsâl eyledi, gidip bunları ortaya aldılar. Ekserisini katledip re'isleri Ümmü Kırfe'yi esir eylediler ve kızı Cârîye bt. Mâlik b. Huzeyfe'yi dahi diri tuttular. Ümmü Kırfe i'dâm olundu.

Seriyye-i 'Abdullâh b. 'Atîk:^{xix} Ramazân-ı şerifte vukû' bulmuştur. Resûl-i Ekrem efendimiz, Hendek gazâsında ahzâbı cem' eden Ebû Râfi', Selâm b. Ebî el-Hukayk nâm Yahûdî'yi katl için Hayber'e göndermişti, gidip katletti.

Seriyye-i 'Abdullâh b. Revâha: Onlar dahi Üseyr b. Zârim^{xx} nâm Yahûdî'yi katl için Hayber'e gönderilmiştir. Gidip onu, yanında bulunan otuz nefer-i şakî ile katlettiler. Merkûm, Resûl-i Ekrem efendimiz [ile] harb için hazırlanıyordu. Hıfz-ı Hudâ ile İslâm'a bir zarar isâbet etmedi.

Seriyye-i Kürz b. Câbir el-Fihri: 'Uranî üzerine gitmiştir. Bu 'Uranî, Becîle'den olan Huyey'dir. Bunlardan biraz adam gelip izhâr-ı [48] İslâm'dan sonra mürted oldular. Resûl-i Ekrem efendimizin bir çobanını katl ve develerini tard eylediler. Resûl-i Ekrem efendimiz dahi Kürz'ü biraz atlı ile gönderip cümlesini esir eylediler. Merkûmlar kemâl-i hizlân ile telef olup cezâ-yı 'amellerini gördüler.

Seriyye-i 'Amr b. Ümeyye ed-Damri: Ebû Süfyân, Resûl-i Ekrem efendimizi hâşâ katlettirmek üzere bir adam göndermişti. Resûl-i Ekrem efendimiz, onu tutturdu, o da kendisini bu iş için Ebû Süfyân'ın gönderdiğini i'tirâf eyledi. Resûl-i Ekrem efendimiz dahi Ebû Süfyân'ı katl için 'Amr b. Ümeyye hazretlerini gönderdiler. Seleme b. Eslem dahi berâberdi. 'Amr, Mekke'ye gidip beyti tavâf ederdi. Ebû Süfyân görüp Kureys'e haber verdi. Kureys derhâl toplandı, 'Amr ile Seleme gizlendiler. 'Amr, 'Ubeydullâh b. Mâlik et-Teymî'ye râst gelip birini katl ve birini esir ile Medîne'ye geldiler.

Seriyye-i Hazret-i 'Ömer radiyallâhu 'anh: Hazret-i 'Ömer otuz adam ile Mekke'den iki günlük yolda bulunan Türebe nâm dereye gitti. Türebe, ekinlik ve hurmâlıktı. Hevâzin haber alıp firâr etmekle Hazret-i 'Ömer harbsiz 'avdet eyledi.

[49] **Seriyye-i Ebû Bekir es-Sıddîk radiyallâhu 'anh:** Bir rivâyette Benî Kilâb diğeri rivâyette Benû Fezâre üzerine gidip bunlardan birazını katl ve bir mikdâr da esir alarak Medîne'ye 'avdet eylediler.

Seriyye-i Beşîr b. Sa'd el-Ensârî: Otuz adam ile Benî Mürre üzerine gidip mecrûh olarak cengden çıkarılınca kadar harb etmişlerdir.

Seriyye-i Gâlib b. 'Abdullâh: Necid nâhiyesinde Benî 'Uvâl ve Benî 'Abd b. Sa'lebe eşkiyâsı üzerine gitmiştir. İki yüz otuz nefer-i mücâhidîn-i İslâm ile 'azîmet edip müşrikînin büyüklerinden birçoğunu katl ile sürdürdüğü koyun ve hayvânâtı Mekke'ye getirmiştir.

Seriyye-i Beşîr b. Sa'd el-Ensârî: Üç yüz nefer-i mücâhidîn ile Yümn'e ve Gatafân'ın birbirileri demek olan Cebâr'e gitmiştir. Çünkü orada bir mikdâr eşkiya toplanıp Medîne-i Münevvere'yi gâret için hâzırlanıyorlardı. Eşkiyâ, üzerlerine İslâm'ın geldiğini haber alınca firâr ettiler ancak iki adam esir ve biraz hayvân iğtinâm edildi.

Seriyye-i Ebü'l-'Avcâ: Elli nefer-i İslâm ile Benû Süleym üzerine 'azîmet etti. Müşrikîn onları her taraftan ihâta edip pek şiddetli harb ettiler. İslâm'ın mecmû'u şehîd oldu ancak Ebü'l-'Avcâ mecrûh olduğu hâlde pek güç kurtulup 'avdet eyledi.

[50] **Seriyye-i Gâlib b. 'Abdullâh el-Leysî:** Mâbeyne'l-Haremeyn Benû Mülevvih üzerine 'azîmet edip bir mikdâr ganîmet ile 'avdet eyledi ve yine müşârün ileyh Beşîr b. Sa'd üzerine iki yüz kadar 'asker-i İslâm ile gidip birçoğunu katlettikten başka hayvânlarını sürdürdü.

Seriyye-i Şücâ^{xxi} b. Vehb el-Esedî: Siy'de Hevâzin üzerine 'azîmet eylemiştir. Siy, Mekke'den Basra tarafına üç konak ve Medîne'den beş merhale mesâfede Zâtu 'İrk'tan Ci'râne'ye kadar bir sudur. Bir sabâh onları basıp biraz hayvân ve koyun sürdürdü.

Seriyye-i Ka'b b. 'Umeyr el-Gıfârî: On beş nefer-i İslâm ile Zâtü'l-Kurâ'dan ötede bulunan Zâtu Atlah'a 'azîmet etmiştir. Bulduğu cem'iyet ile bir şiddetli ceng etti, cümlesi şehîd oldu. İçlerinden biri mecrûh olarak gelip vak'ayı Seyyidü'l-beşer efendimize haber verdi. Üzerlerine 'asker gönderilmek üzere iken oradan göçüp dağıldıkları haber alınmakla ferâgat buyuruldu.

Seriyye-i Mu'te: Mu'te, Şâm'da Belkâ i'mâlidir. Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri, Hâris b. 'Umeyr el-Ezdî'yi Basra hükümdârına sefâretle göndermişti. Mu'te'ye vardı. Şurahbîl b. 'Amr el-Gassânî ta'arruz edip şehîd eyledi. Peygamber efendimiz hazretlerinin bundan başka sefiri katlolunmamıştır. Resûl-i Ekrem efendimiz, Zeyd b. Hârîse'yi üç bin nefer-i İslâm'a serdâr nasb etti ve: "Zeyd [51] şehîd olursa yerine Ca'fer b. Ebî Tâlib geçsin ve eğer o dahi şehîd olursa onun yerine dahi 'Abdullâh b. Revâha geçsin, o dahi şehîd olursa İslâm istediklerini intihâb etsin." diye emretti ve Zeyd'e bir beyâz bayrak verip Seniyyetü'l-Veda'a'a kadar götürdü. Mu'te'ye vâsıl oldular. Hirakl'in^{xxii} 'asâkir-i kesîre ile arz-ı Belkâ'ya geldiklerini haber aldılar. Benî Lahm ve Cüzâm'dan bir hayli adam dahi onlara munzam oldu. Ehl-i İslâm müsta'idd-i harb oldular. Müşrikîn atlısının ileri gelenleri cenge başladılar. Mu'cize-i Cenâb-ı Peygamberî şeref-yâfte-i zuhûr olup o dilîr-i ketâyib-sedîd şehîd oldu. Sancağı vasiyyet-i nebevî üzere Ca'fer b. Ebî Tâlib hazretleri aldı. Biraz harb ettikten sonra sağ eli kesildi, sancak-ı nübüvveti sol eline aldı, sol eli dahi kesildi. Sancağı kucaklayıp o hâl üzere o dahi şehîd oldu. Şehâdetleri vukû'unda otuz yaşındaydı. Müşârün ileyh vukû'-ı şehâdeti üzerine sancak-ı şerîfi 'Abdullâh b. Revâha hazretleri alıp şehîd olana kadar harb eyledi. Ehl-i İslâm, Hâlid b. Velîd hazretlerinin yanına cem' oldular. Hâlid hazretleri bu sene izhâr-ı İslâm eylemişlerdi. Müşârün ileyh, 'asker-i İslâm'ı cem' edip Medîne'ye döndüler. Medîne halkı harbden bu sûretle 'avdetleri için kendilerine birçok şemâtet oldu. Resûl-i [52] Ekrem efendimiz, "ليسوا بالفرار لكتهم الكرار ان" ^{xxiii} buyurdular. Minbere çıkıp Zeyd ve Ca'fer ve 'Abdullâh hazarâtının bir günde vukû'-ı şehâdetlerini i'lân buyurdular. O zamân, şâ'ir-i Peygamber-i âhirü'z-zamân, Hazret-i Hassân nazm-ı âtiyi âverde-i zebân etmiştir:

Nazm

فلا يبعذن الله قتلى تتابعوا

بموتهم ذوالجناحين جعفر

و زيد و عبدالله هم خير عصابة

تواسوا واسباب المنية تخطر^{xxiv}

dünyâda kim kalmış kim kalacak. Allâh yolunda hâ'iz-i rütbe-i şehâdet olarak gidenlere Hak rahmet eyleyecektir.

Seriyye-i 'Amr b. el-'Âs: Bu sene îmâna geldiğini bildirmişti. Kendisi müdebbir ü muhârib olmakla Hâlid b. el-Velîd ve 'Osmân b. Ebî Talha refâkatine verilmişti. Bu seriyyeye "Mukâtele-i Zâtü's-Selâsil" tesmiye olunmuştur. Gûyâ düşman kaçmamak için zencîrlerle birbirine bağlanmış gibi mevki'-i harbde kaldılar. Ebû Bekir ve 'Ömer hazarâti

dahi bu muhârebede bulunmakla Resûl-i Kibriyâ efendimiz hazretleri Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh hazretlerini vesâyâyı hâvî olarak ordu-yı İslâm'a gönderdiler. Kudâ'a'dan bir gürûh [53] üzerine hücum ettiler. Düşman mevki'-i harbde bir ân sebât edemeyip perîşân oldu.

Seriyye-i Ebî 'Ubeyde b. el-Cerrâh: Bu seriyyeye "Gazve-i Sîfü'l-Bahr ve Seriyetü'l-Habat" derler. Üç yüz kadar 'asker-i İslâm ile Cenâb-ı 'Ömer b. el-Hattâb hazretleri berâberdi. Kureyş kervânı ile Cüheyne'den bir bölük üzerine gittiler. Bu vak'a da harbsiz 'avdet buyurulmuştur.

Seriyye-i Ebî Katâde b. Rib'i'l-Ensârî: On beş kadar rüfekâ-yı harbiyle Gatafân üzerine gönderilip Necid'de Muhârib'in arzı olan Hadira nâm mahalde müşrikîne mülâkî olarak muhâlifinden birçoklarını katletti ve bir haylî esîr ve deve ve koyun alıp Medîne'ye 'avdet eyledi. Yine müşârün ileyh biraz mücâhid ile Medîne'ye yakın İdam mevki'ine vardı. 'Âmir b. el-Adbat'a râstgeldi. 'Âmir, onlara selâm verdi. Muhallim b. Cessâme dinlemeyip onu katl eyledi. "وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا" ^{xxxv} âyet-i kerîmesi nâzil olmakla Muhallim b. Cessâme mevki'-i 'Übnâ'ya çekilip Resûlullâh efendimiz: "İzhâr-ı İslâm eden kimseyi ne cür'etle katlettin." dediler. Muhallim: "Onun îmâna gelmesi ölmek korkusundandı." dedi. Peygamber efendimiz hazretleri: "Sen onun kalbini yarıp hakîkat-i hâle vâkıf oldun mu?" dediler. [Muhallim:] "Kalbini yarmakla görülecek bir et parçasından ne anlaşılır?" dedi. Resûl-i Kibriyâ efendimiz hazretleri: "Sen cenâna, lisâna bakmazsan ya sana ne yapmalı?" [54] deyip 'affetmedi. Muhallim'in vefâtında na'sımı iki def'a yer kabûl etmemiştir. Üçüncü tedfînde 'afv-ı nebevî zuhûra gelip mezârında kaldı. İslâm'a ezânın mücâzâtını anlamalı.

Seriyye-i Hâlid b. Velîd: Feth-i Mekke'yi müte'âkib Nahle'de 'Uzzâ ismindeki puthâne'yi hedme me'mûr edilmişti. İki def'a me'mûren gidip puthâne'yi hedm eyledi.

Seriyye-i 'Amr b. el-'Âs: Feth-i Mekke esnâsında Hüzeyl tâ'ifesinin Süvâ' nâm puthânesini me'mûren hedm eylemiştir.

Seriyye-i Sa'd b. Zeyd el-Eşheli: Müşârün ileyh Mekke'yi müte'âkib Evs ve Hazrec'in Menât ismindeki sanemlerini hedm etmiştir.

Seriyye-i Hâlid b. Velîd: Hicret'in sekizinci senesi Şevvâl'indedir. Mekke'ye bir gecelik mesâfesi olan Yelemlem nâhiyesinde sâkin Benî Cezîme'yi İslâm'a da'vet için kıtâl ile me'mûren gitmiştir. Hâlid, Cezîme halkına dînlerini su'âl etti. Onlar: "Biz dînimizden çıktık." dediler. Maksudları "Müslümân olduk" demektir. Hâlbuki yanlış söylediklerinden yanlış anlaşıldı. Hazret-i Hâlid cümlesini esîr aldı. Yanında bulunan ashâba taksîm eyledi. Ertesi günü kendi esîrlerini katletti fakat Muhâcirîn ve Ensâr ellerinde bulunan üserâyı katletmediler. Vak'a, Resûlullâh *sallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem* efendimizin mesmû'u olduğu gibi Hazret-i 'Alî'yi Cezîme'ye gönderip maktûllerin diyetlerini vermiştir. [55] Hâlid'in bu hareketinden Nebiy-i ekrem ü erham efendimizin aşırı cânı sıkılmıştır.

Seriyye-i Ebû 'Âmir el-Eş'arî: EbûMûsâ el-Eş'arî'nin 'amcasıdır. Resûl-i Ekrem efendimiz bu seriyyeyi Huneyn gazâsından sonra Hevâzin'den firâr edenleri ta'kîben Evtâs'a göndermiştir. Seleme b. Ekva' birliğindeydi. Düşmana vusûllerinde Ebû 'Âmir onlardan dokuz karındaşı dîne da'vet etti ve kabûl etmediklerinden mübâreze sırasıyla katleyleti, onuncusu Müslümân olup kurtuldu. Sonra Ebû 'Âmir'i okla şehîd eylediler. Onun yerine Ebû Mûsâ meydâna girip düşmana galebe ve Ebû 'Âmir'in kâtilini katledinceye kadar harb etmiştir.

Seriyye-i Tufeyl b. 'Amr ed-Devsî: Resûl-i Ekrem efendimiz, Tâ'if'e giderken 'Amr b. el-Humeme'nin Zü'l-keffeyn ağacından olan putunu hedm için gönderilmiştir. Tufeyl sanemi hedm ve kavminden dört yüz kadar adam ile Resûl-i Ekrem efendimize Tâ'if'te muvâsalat eylemiştir.

Seriyye-i Kays b. Sa'd b. 'Ubâde: Resûl-i Ekrem efendimiz, bu seriyyeyi dört yüz atlı olarak Yemen cihetine i'zâm ve yolda Sudâ nâm kabîle ile harbe kıyâm eylemelerini

emretmişti. Bu esnâda Sudâ kabilesinden Ziyâd b. el-Hâris sefâretle gelip kabîlenin kabûl-i İslâm edeceklerini ta'ahhüd etmekle Fahr-i 'Âlem efendimiz bu seriyyeyi geri aldılar. Fi'l-hakîka, Sudâ kabilesi on beş gün sonra gelip Müslümân oldular.

Seriyye-i 'Uyeyne b. Hısn el-Fezârî: Hicret'in dokuzuncu senesi [56] Muharrem'inde idi. Mecnû'u kabâ'il-i 'Arab'dan olmak üzere elli atlı ayrıldılar. Benî Temîm üzerine gidip gâret ve biraz esîr alıp 'avdet eylediler. Benî Temîm rû'esâsından on kişi gelip esîrlerin itlâkını istid'â eylediklerinden Nebiyy-i Ekrem efendimiz cümlesini itlâk buyurdu.

Seriyye-i Kutbe b. 'Âmir b. Hadîde: Yirmi kadar muhârib ile i'mâl-i Mekke'den Has'am'ı basmış ve birçok müşrik katledip aldığı ganâyim ü üserâ ile 'avdet eylemiştir.

Seriyye-i Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî: Kuratâ'da Benî Kilâb'ı İslâm'a da'vet edip kabûl etmediklerinden harben perîşân ve aldığı üserâ ile Medîne'ye 'avdet eyledi.

Seriyye-i 'Alkame ve 'Abdullâh b. Huzâfe: Üç yüz kadar cengâverle Habeş'e gittiler lâkin harbsiz 'avdet eylediler.

Seriyye-i 'Alî b. Ebî Tâlib: Bu senenin Rebî'ülâhir'inde yüz elli kadar muhârib ile Tay kabîlesinin Fûls ismindeki sanemlerini hedme me'mûren 'azîmet ve putu hedm ile biraz esîr alıp 'avdet buyurdular. Meşhûr Hâtîm'in kızı Seffâne üserâ arasındaydı. Resûl-i Ekrem efendimiz onu itlâk buyurdular. Birâderi 'Adî, Müslümân oldu. Hicret'in onuncu senesi Resûl-i Ekrem efendimiz hazretleri Ebû Mûsâ'yı Yemen'in bir cihetine ve Mu'âz'ı diğer cihetine gönderip Ebû Mûsâ'ya halka güç teklîfler etmemelerini ve kolaylık göstermelerini emretmişlerdi. [57] Mu'âz'a dahi Müslümânların aġniyasından sadaka alıp fukarâsına vermelerini ve onların beddu'âsından sakınmalarını emreylemişlerdi. Hâlid b. Velîd'i dahi Negrân'dan 'Abdülmedân'a gönderdi. Onları dîne da'vet etmekle cümlesi İslâm'a geldiler. Üsâme b. Zeyd'i Filistîn'de 'Übnâ'ya^{xxvi} irsâl buyurdu, kabûl-i İslâm etmediler. Üsâme hazretleri harb edip birçok ganîmetle 'avdet eyledi. Hazret-i 'Alî b. Ebî Tâlib'i Yemen'e gönderdi ve bir livâ 'akd buyurup 'imâmesini mübârek elleriyle giydirdiler. "Yâ 'Alî, sana iki hasım gelip mürâfa'a taleb eylediklerinde yalnız birinin sözüyle hükmetme." diye tenbîh buyurdular. Hazret-i 'Alî üç yüz atlı ile gidip 'asâkiri etrâfa dağıttı. Müşriklerden bir hayli esîr ü ganîmet alıp geldiler. Mu'ahharen müşrikînin cem'iyetine tesâdüf eylediler. Cenâb-ı 'Alî onları dîne da'vet eyledi, kabûl etmeyip ok atmaya başladılar. Hazret-i 'Alî üzerlerine hücum edip yirmi kadarını helâk eyledi. Bunun üzerine cümlesi Müslümân oldular, Hazret-i 'Alî'den bî'at aldılar. Ehl-i Yemen birbiri ardınca İslâm'a gelmeye başladığından Hazret-i 'Alî bu husûsu Resûl-i Ekrem efendimize tahrîren bildirdi. Seyyidü'l-mürselîn efendimiz secde-i şükür buyurup Negrân'ın sadakât ve cizyelerini tahsîl etmelerini cevâben emrettiler. Hazret-i 'Alî, emvâl-i mezkûreyi tahsîl edip Haccü'l-vedâ'da Mekke'ye 'avdet ve Resûl-i Ekrem efendimize muvâsalat eyledi.

[58] **Seriyye-i Üsâme b. Zeyd b. Hârîse:** Âhir-i seriyye-i nebevî budur. Hicret'in on birinci senesiydi. Ebû Bekir ve 'Ömer ve Sa'd ve Sa'id ve Ebû 'Ubeyde berâberdi. Belkâ nâhiyesine gideceklerdi. Lâkin Resûl-i Ekrem efendimizin hastalıkları zuhûr edip müşted olmakla ordu Curf nâm mahalde te'ehhur eylemiştir.

Vâlid-i Cenâb-ı Nebevî

Seyyid-i Kâ'inât efendimiz hazretlerinin pederleri Hazret-i 'Abdullâh'tır. Onun pederi 'Abdûlmuttalib'dir. Onun pederi dahi Hâşim, onun babası 'Abdümenâf'tır. 'Abdümenâf'ın babası Kusay'dır. Onun babası Kilâb ve Kilâb'ın babası Mürre ve onun babası dahi Ka'b'dır. Ka'b'ın pederi Lü'ey ve Lü'ey'in pederi Gâlib ve Gâlib'in pederi Fihri b. Mâlik b. Fihri b. Kinâne b. Müdrîke b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Ma'ad^{xxvii} ve b. 'Adnân'dır.

Vâlîde-i Cenâb-ı Nebevî

Haseb ü nesebce Kureyş kızlarının efdali olan Hazret-i Âmine'dir. Hazret-i Âmine'nin pederi Benî Zühre şeyhi Vehb'dir.

[59] Zevcât-ı Tahirât ve Serâriyye-i Mutahharât

Hadîcetü'l-Kübrâ: Zevcât-ı tâhirâtın evvel ve efdali bi'l-ittifâk Hadîcetü'l-Kübrâ *radiyallâhu 'anhâ* hazretleridir. Pederleri Huveylid, onun pederi Esed, onun babası dahi 'Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Vâlideleri Fâtıma bt. Zâ'ide b. el-Esam'dır. Fahr-i Kâ'inât efendimize nisâdan ibtidâ îmân eden ve arkasında namâz kılan odur. Hazret-i Hadîce berhayât oldukça Resûl-i Ekrem efendimiz başka hatun tezevvüc buyurmamıştır. Hazret-i Fâtıma'nın vâlidesidir. Züriyyet-i nebeviyye müşârün ileyhâdandır. Çünkü Resûl-i Ekrem efendimizin Hazret-i Fâtıma'dan gayrı evlâdı zamân-ı hayât-ı nebeviyyelerinde 'âzim-i cennât-ı 'âliyât olmuşlardı. Hazret-i İbrâhîm'den gayrı zükûr ve nisâ, evlâd-ı peygamberinin cümlesi Hazret-i Hadîce'dendir. Yalnız Hazret-i İbrâhîm, Mâriye-i Kıbtıyye'dendir. Hazret-i Hadîce, Resûl-i Ekrem efendimizle yirmi dört sene birkaç ay mu'âşeret eylemiştir. Altmış beş yaşında oldukları hâlde hicret-i seniyyeden üç sene mukaddem vefât etmiştir. Resûl-i Ekrem efendimiz, müşârün ileyhâyı kırk yaşında ve dul oldukları hâlde tezevvüc buyurmuşlardır.

[60] Hazret-i Sevde: Hazret-i Sevde, Zem'a'nın kızıdır. Zem'a, Kays'ın ve Kays 'Abdüşems'in ve 'Abdüşems, 'Abdûd'un ve 'Abdûd, Nasr'ın ve Nasr, Mâlik'in ve Mâlik, Hisl'in ve Hisl, 'Âmir'in ve 'Âmir, Lü'ey'in oğludur. Vâlidesi Kays'ın kızı Şemûs'tur. Resûl-i Ekrem efendimiz, Hazret-i Sevde *radiyallâhu 'anhâ*yı dahi dul olarak aldılar. Hazret-i 'Ömer'in hilâfetinde elli yaşında ve Medîne-i Münevvere'de vefât etmiştir.

Hazret-i 'Âişe: Ümm-i 'Abdullâh ile mükennâ idi. Resûl-i Ekrem efendimiz, "Hümeyrâ" tesmiye etmişlerdir. Hazret-i Ebâ Bekir es-Sıddîk'ın kerîmesidir. Vâlidesi Ümmü Rûmân, 'Âmir'in kızıydı. 'Âmir, 'Uveymir'in ve 'Uveymir, 'Abdüşems'in oğludur. Bunlar Benî Mâlik b. Kinâne'dendir. Resûl-i Ekrem efendimiz, Hazret-i 'Âişe'den başka bîkr tezevvüc buyurmamıştır. Hazret-i 'Âişe, risâlet-penâh efendimizle dokuz sene mu'âşeret etmişlerdir. 'Âlime vü fasîhe olup eyyâm u eş'âr-ı 'Arab'a 'ârife idi. Kendisinden pek çok hadîs-i şerîf rivâyet olunmuştur. **[61]** Hicret'in elli yedinci senesi Medîne'de vefât eylemiştir. O zaman sinleri altmıştı.

Hazret-i Hafsa: Hazret-i 'Ömerü'l-Fârûk'un kerîmesidir. Vâlideleri Zeyneb bt. Maz'ûn'dur. Hicret-i seniyyenin üçüncü senesi tezevvüc buyurulmuştur. Resûl-i Ekrem efendimiz, bir talâk ile tatlık eylediklerinden mu'ahharen mürâca'at buyurdular. Hicret'in kırk beşinci senesi altmış yaşında oldukları hâlde Medîne'de vefât etmişlerdir. Sahâbe ve tâbi'inden bir cemâ'at müşârün ileyhâdan hadîs rivâyet eylemişlerdir.

Hazret-i Zeyneb: Hazret-i Zeyneb, Huzeyme'nin kızı ve Huzeyme dahi Hârisü'l-Hilâliyye'nin oğludur. Dâ'imâ miskînleri it'âm ettiklerinden zamân-ı câhiliyyette "Ümmü'l-mesâkin" diye müsemmâ idi. **[62]** Resûl-i Ekrem efendimiz, Hicret'in üçüncü senesi tezevvüc buyurdular. Birkaç ay mu'âşeret şerefini ihrâz edip dördüncü sene-i hicriyyesinde vefât eylemiştir.

Hazret-i Zeyneb: Hazret-i Zeyneb'in pederi Cahş ve Cahş'ın babası Ri'âb^{xxviii} b. Ya'mer b. Sabira ve b. Mürre ve b. Kebîr^{xxix} ve b. Dûdân ve b. Esed b. Huzeyme'dir. Vâlidesi Ümeyye olup 'Abdülmuttalib b. Hâşim'in kızıdır ki Resûl-i Ekrem efendimizin 'amcası kızı olur. Resûl-i Ekrem efendimiz, müşârün ileyhâyı vahiy ile tezevvüc buyurdular. İsimleri evvelce "Berre" iken Resûlullâh efendimiz "Zeyneb" tesmiye eylediler. Peygamber efendimizin 'âlem-i âhireti teşriflerinden sonra zevcâtan ibtidâ intikâl eden müşârün ileyhâdır. Hicret'in yirminci senesi elli üç yaşında olduğu hâlde Medîne'de vefât eyledi.

Hazret-i Ümmü Habîbe: Ebî Süfyân'ın kızıdır. Vâlidesi Safiyye bt. el-'Âs'tır. Habeşe'de **[63]** muhâcire iken kocası mürted olarak fevt olmakla Resûl-i Ekrem efendimiz, 'Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi, Necâşî'ye irsâl edip İslâm üzere ber-karâr olan Ümmü Habîbe'yi Necâşî'nin velâyeti Hâlid b. Sa'id'in izni ile kendilerine nikâh ettirdi. Necâşî dahi

ber-mûcib-i emr-i peygamberî, Ümmü Habîbe'yi sâ'ir muhâcirlerle Medîne'ye mu'azzezen i'zâm eyledi -ki vak'a-i Hicret'in yedinci senesine müsâdiftir- Ümmü Habîbe, Hicret'in kırk dördüncü senesi Medîne'de vefât eylemiştir.

Hazret-i Ümmü Seleme: Hazret-i Ümmü Seleme, Ümeyye'nin kızıdır. Ümeyye'nin babası Mugîre b. 'Abdullâh b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b ve b. Lü'ey'dir. Vâlideleri 'Âtike bt. 'Âmire ve b. Rebî'a'dır. Hicret'in dördüncü senesi tezevvüc buyuruldu. Hicret'in altmış yedinci senesi seksen dört yaşında oldukları hâlde Medîne'de vefât eylediler. Gâyetle hüsn ü cemâl sâhibesi imişler. Müşârün ileyhâyı Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i 'Ömer tezevvüce tâlib olmuşlarsa da müşârün ileyhâ râğbet etmemiştir. Mu'ahharen Resûl-i Ekrem efendimiz taleb buyurdularında “merhaben bi-Rasûlillâh”^{xxx} demekle derhâl 'akdi icrâ kılındı.

[64] Hazret-i Meymûne: Hazret-i Meymûne, Hârisü'l-Hilâliyye'nin kızıdır. Vâlidesi Hind, 'Avf'ın kızıdır. 'Avf ve Züheyr, Hâris'in oğludur. Hicret'in yedinci senesi Mekke'den on mil mesâfede olan Serif nâm mahalde zifâf buyuruldu. Müşârün ileyhânın kız karındaşı Esmâ bt. 'Umeys, Hazret-i Ca'fer'in ve Selmâ bt. 'Umeys, Hazret-i Hamza'nın taht-ı nikâhındaydılar. *Radiyallâhu 'anhumâ.* Hazret-i Meymûne, nefsi şerîfesini Resûlullâh efendimize hibe etmiştir. Vefâtı dahi Serif nâm mahaldedir. Namâzını İbn 'Abbâs kılmıştır. Vâlidelerine izhâr cihetinden “ekrem-i nâs” deniyor.

Hazret-i Cüveyriyye: Hazret-i Cüveyriyye, Hâris'in kızıdır. Hâris, Ebî Dirâr el-Müstalika **[65]** oğludur. Gazve-i Müreysi'de -ki Gazve-i Benu'l-Müstalik dahi derler-esîren Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Ensârî'nin hissesine düşmüştü. Resûl-i Ekrem efendimiz, bahâsını verip tezevvüc buyurdular. Ashâb işittikleri gibi: “Resûlullâh'ın zevce-i mükerremeleri akrabâsı esîr olmaz.” dediler. Herkes elinde olan esîrleri âzâd eyledi. Hazret-i Peygamber efendimiz: “Akrabâsına bundan ziyâde bereketli bir hatun görmedim.” demiştir. Hîn-i tezevvüde yirmi yaşındaydı. Altmış beş yaşında olduğu hâlde Hicret'in elli altıncı senesi vefât eylemiştir.

Hazret-i Safiyye: Hazret-i Safiyye'nin pederi Huyey'dir. Huyey, Ahtab'ın; Ahtab da 'Âmir'in oğludur. Safiyye Hayber'de esîr oldu. Resûl-i Ekrem efendimiz, onu âzâd edip tezevvüc buyurdu. Hicret'in elli altıncı senesi Medîne'de vefât etti, [Cennetü'l-] Bakî'de defnedildi.

Serâriyye-i Mutahharât

Hazret-i Mâriye: Hazret-i Mâriye, Şem'un el-Kıbtıyye'nin kızıdır. Mısır hükümdârı **[66]** Mâriye-i Kıbtıyye ile kız karındaşı Sîrîn'i bir tavâşî ve biraz altın ve “Düldül” isminde beyâz bir katır ve bir mikdâr sevb-i Mısırî ve sâ'ir hedâyâ ile huzûr-ı fâ'izü'n-nûr-ı nebevîye göndermişlerdi. Resûl-i Ekrem efendimiz, Sîrîn'i Hassân b. Sâbit hazretlerine ihsân buyurup Mâriye hazretlerini kendileri tezevvüc buyurdular. Mâriye'den Hazret-i İbrâhîm ve Sîrîn'den 'Abdurrahmân tevellüd eylemiştir. Mâriye hazretleri Hicret'in on altıncı senesi 'Ömer'in hilâfetinde Medîne'de vefât eyledi. [Cennetü'l-] Bakî'de medfûndur.

Hazret-i Reyhâne: Hazret-i Reyhâne, Şem'un'un kızıdır. Benî Kurayza'dandı, Haccü'l-vedâ'dan 'avdetle vefât eylemiştir. [Cennetü'l-] Bakî'de medfûndur.

Evlâd-ı Kirâm 'aleyhimü't-tahıyyeti ve's-selâm

Hazret-i Kâsım: Hazret-i Kâsım, Resûlullâh *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* efendimizin kable'n-nübüvve ilk oğludur. Onun için Fahr-i Kâ'inât efendimiz **[67]** “Ebu'l-Kâsım” ile mükennâdır. Henüz yürümeye başladığı zamân vefât eylemiştir. *Radiyallâhu 'anh.*

Hazret-i Zeyneb: Resûl-i Ekrem efendimizin ilk kızıdır. Peygamber efendimiz otuz yaşında iken dünyâya gelmiştir. Zevci hâlezâdesi Ebü'l-Âs olup müşrik olmakla zevcini hâl-i şirkte terk ve Medîne'ye hicret eylemişti. Sonra zevci esîr olup Hazret-i Zeyneb onu

âzâd eyledi, o dahi Müslümân olup Resûl-i Ekrem efendimiz, tekrâr Hazret-i Zeyneb'i ona terk ve ihsân buyurmuştur. Ondan 'Alî isminde bir oğlu ve Ümâme isminde bir kızı olmuştur. Cenâb-ı 'Alî, feth-i Mekke günü Resûl-i Ekrem efendimizin redîfiydi ya'nî peygamber efendimiz onu devesinin arkasına almıştı. Bülûğa karîb vefât etti. Ümâme'yi Hazret-i Fâtîma'nın vefâtından sonra Hazret-i 'Alî tezevvüc eylemiştir. Hazret-i Zeyneb, Hicret'in sekizinci senesi 'azm-i cennet eyledi. *Radiyallâhu 'anhâ.*

[68] Hazret-i Rukiyye: Hazret-i Rukiyye, vilâdet-i seniyye-i Muhammediyye'nin otuz üçüncü senesi mehd-ârâ-yı şühûd olmuştur. Hazret-i Rukiyye, Hazret-i 'Osmân *radiyallâhu 'anhın* zevcesiydi. İki def'a arz-ı Habeş'e hicret eyledi. İbtidâki hicretinde gemide 'alaka iskât etti. Sonra ondan 'Abdullâh b. 'Osmân tevellüd eyledi. Altı yaşında iken mübârek gözünü bir horos gagalayıp yarası azdı, sebep-i mevti oldu. Hazret-i Rukiyye cemâl-i bâri' sâhibiydi. Peygamber efendimiz Bedir gazâsında iken vefât etmiştir. *Radiyallâhu 'anhâ.*

Hazret-i Ümmü Külsûm: İsimleri ma'rûf olmayıp künyeleriyle ma'rûftular. Hazret-i Rukiyye'nin vefâtı üzerine Peygamber efendimiz Ümmü Külsûm'ü Hazret-i 'Osmân'a tezvîc buyurdular. Hazret-i Ümmü Külsûm, hicret-i nebeviyyenin dokuzuncu senesi 'azm-i cennât-ı 'âliyât etmekle Resûl-i Ekrem efendimiz namâzını kıldılar.

[69] Hazret-i Fâtîma: Fâtîmatü'z-Zehrâ el-Betûl. Mevlid-i nebevînin kırk birinci senesi dünyâya gelmiştir. Kerâ'im-i nebeviyyenin en küçüğü ve en sevgilisiydi. Dünyâdan münkatı'a ve Cenâb-ı Hakk'a müteveccihe olmakla "Betûl" tesmiye olunmuştur. On beş yaşındayken Hazret-i 'Alî'ye tezvîc buyuruldu ve bir sene sonra zifâf vukû'a geldi. Hazret-i Fâtîma'dan Hazret-i 'Alî'nin Hasan ve Hüseyin ve Muhsin isminde üç oğlu ve Ümmü Külsûm ve Zeyneb nâmında iki kızı dünyâya gelmiştir. Muhsin küçükken vefât eyledi. Nesli Muhammedî sibteyn-i muhteremeyn, kurre-i a'yün-i İslâm olan Hasan ve Hüseyin hazretlerinden zuhûr etmiştir. Resûlullâh *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* efendimizin teşrif-i 'âlem-i âhiretlerinin altıncı ayında pederlerine kavuşmuştur. Hazret-i Fâtîma hastalanınca derhâl gasl edip yeni elbise giydi. Kibleye müteveccih olup: "Ben şimdi vefât edeceğim, beni kimse açmasın, gasl etmesin." diye vasiyyet eyledi. Hazret-i 'Alî vasiyetlerini tamâmen icrâ eyledi. *Radiyallâhu 'anhâ.*

Hazret-i 'Abdullâh: Nübüvvetten sonra tevellüd ve hâl-i sığırında Mekke'de vefât eyledi. *Radiyallâhu 'anh.*

[70] Hazret-i İbrâhîm: Hazret-i İbrâhîm, hicret-i seniyyenin sekizinci senesi Zilhicce'sinde Mâriye-i Kıbtiyye'den tevellüd etmiştir. Resûl-i Ekrem efendimizin âzâdlısı ve Ebû Râfi'in zevcesi Selmâ ebesiydi. Tevellüdünde Ebû Râfi', Resûlullâh'a müjde götürmekle efendimiz ona bir köle verdi ve kurbân eyledi. Yedinci gün başını Ebû Hind tirâş eyledi. Saçları ağırlığında fukarâya gümüş sadaka verdiler. Vefâtına kadar Haddâd'ın zevcesi Ümmü Seyfe'nin yanında kalmıştır. Hazret-i İbrâhîm dahi pek küçükken vefât etmiştir. *Radiyallâhu 'anh.*

A'mâm u 'Ammât-ı Nebevî

Hazret-i Hamza: Resûl-i Ekrem efendimizin en büyük ve 'azîmü's-şân olan 'amcası Hazret-i Hamza idi. Künyeleri Ebû 'Umâre ve Ebû Ya'lâ ve lakab-ı şerîfleri Esedullâh ve Esed-i Resûlullâh'tır. Vâlideleri Hâle bt. Vüheyb b. 'Abdümenâf b. Zühre'dir. Resûl-i Ekrem efendimizden iki sene evvel dünyâya gelmiştir. **[71]** Vefâtı Uhud gazâsında tafsîl edilmiştir. Hîn-i şehâdetlerinde elli dokuz yaşındaydılar. Hemşirezâdeleri 'Abdullâh b. Cahş ile bir kabre defnedildiler. Hakkında "seyyidü's-şühedâ" 'unvânı rivâyet olunur. *Radiyallâhu 'anh.*

Hazret-i 'Abbâs: Künyeleri Ebû'l-Fazl'dır. Vilâdetleri 'Âm-ı Fil'den üç sene mukaddemdir. Peygamber efendimizden üç sene evvel dünyâya gelmiştir. Vâlidesi 'Arab hatunlarından Nüteyle bt. Cenâb b. Küleyb b. Mâlik b. 'Amr b. 'Amir b. Zeyd'dir. İbtidâ Ka'be-i Mu'azzama'ya harîr ü dîbâ iksâ etmiştir. Müslümân olduğu hâlde sikâyet-i Zemzem

'uhdesinde olmakla feth-i Mekke'de izhâr-ı İslâm eyledi. Hazret-i 'Abbâs gâyet cemîl ve beyâzdı, iki turre örülü saçı vardı. Evsâf-ı 'Abbâs hakkında târihler der ki: "Mu'tedilü'l-kâme, sahî vü mut'im ve akrabâsına rahîm ve sâhib-i re'y-i hüsn ve sâhib-i da'vâ idi." İslâm'a geldikten sonra da fukarâ-yı Benû Hâşim'i dâ'imâ gözetirdi. [72] Hazret-i 'Ömer ve Hazret-i 'Osmân süvâr olarak ne zamân Hazret-i 'Abbâs'a râstgelseler atlarından inerler ve Hazret-i 'Abbâs geçmeyince binmezlerdi. "Amm-i Resûlullâh" diye tevkîr ü ihtirâm ederlerdi. Hicret-i seniyyenin otuz ikinci Receb'i evâ'ilinde vefât eyledi. Vefâtında sinleri seksen ikiye reside olmuştu. [Cennetü'l-] Bakî'de medfûndur. Namâzını Hazret-i 'Osmân kılmıştır. Kabrine oğlu 'Abdullâh inip defneylemiştir. Fazl ve 'Abdullâh ve Kusem ve Ma'bed^{xxxı} ve 'Abdurrahmân ve 'Ubeydullâh ve Kesîr ve Ümmü Habîbe ve Hâris ve Temmâm ve Âmine ve Safiyye nâmında on iki evlâd terk etmiştir. Kesîr ve Ümmü Habîbe ve Hâris ve Temmâm ve Âmine ve Safiyye câriyelerinden olup mâ'adâsı Meymûne'nin hemşiresi Ümmü'l-Fazl bt. el-Hârisü'l-Hilâliyye'dendir. 'Abdullâh'ın birçok evlâdı olup devlet-i 'Abbâsiyye bunlardan zuhûr etmiştir. *Radiyallâhu 'anh.*

Hazret-i Ebû Tâlib: İsmi 'Abdümenâf'tır. Vâlidisi Fâtıma bt. 'Amr b. 'Âtike b. 'İmrân b. Mahzûm'dur. Eyyâm-ı câhiliyyette mâlsız tahsîl-i siyâdet mümkün değilken Ebû Tâlib mâlsız "seyyid-i kavim" olmuştur. [73] Ebû Tâlib, Hicret'ten üç sene dört ay mukaddem vefât eyledi. Sinî sekseni mütecâvizdi. Tâlib, 'Akîl ve Ca'fer-i Tayyâr ve 'Alî hazarâtı oğulları ve Ümmü Hânî ve Cümâne hazarâtı kızlarıdır. *Radiyallâhu 'anhumâ.*

Zeyl

Ebû Tâlib'in zevcesi Fâtıma bt. Esed b. Hâşim'dir. Ebû Tâlib evlâdının en büyüğü Tâlib'di. Tâlib'in evlâdı kalmamıştır. 'Akîl, Ca'fer'den on yaş büyük olup bunun dahi evlâdı kalmamıştır. Hazret-i Ca'fer, Hazret-i 'Alî'den on yaş büyüktü. Ca'fer'in evlâdı kesirdi, onlara "Ca'âfera" itlâk olunmuştur. Evlâdın bereketi du'â-yı Resûlullâh ile Hazret-i 'Alî'ye nasîb olmuştur ki zikrolunacaktır.

Hazret-i Zübeyr: Künyesi Ebû't-Tâhir olup 'Abdullâh'tan ve Ebû Tâlib'den yaşlıydı. Hükâm ü eşrâf ü şu'arâ-yı Kureys'tendir. Fikr ü nazar sâhibiydi. [74] Evlâdı Muttalib, Tâhir, Hacl, 'Abdullâh, Dubâ'a, Ümmü'l-Hakem nâmında altı adetti. Zevcesi Esmâ bt. Ebû Bekir'dir. 'Abdullâh b. Zübeyr İslâm'a erişip fakat nesli kalmamıştır. Nesli Zübeyr'i ibkâ eden Muttalib'dir. 'Abdullâh b. Zübeyr'in vak'a-i şehâdeti meşhûrdur.

'Abdülka'be: Pek küçük vefât eylemiştir.

Dırâr: Küçükken kayboldu. Vâlidisi Nüteyle bt. Cenâb'ın mahbûbu olmakla bî-çâre az kaldı çıldıracaktı. Oğlu ele geçerse Ka'be'ye örtü nezir eyledi, sonra Dırâr bulundu. Vâlidisi nezrini ifâ için Ka'be'ye bir beyâz örtü örttü.

Hâris: 'Abdümttalib'in ekber-i evlâdıydı, babası ile Zemzem'i kazmıştır. [75] Vâlidisi Safiyye bt. Cündeb ve cedd-i a'lâsı Hâris'ti. Bu Hâris, 'Âm-ı Fîl'den beş sene mukaddem helâk olmuştur. Evlâdı Ebû Süfyân ya'nî Mugîre ve Rebî'a ve Nevfel ve 'Abdüşems ve Ümeyye ve Ervâ isminde altı 'aded olup Rebî'a ve Nevfel, Bedir'de esîr oldular. Meşhûr olan ve feth-i Mekke'de imân eden Ebû Süfyân kable'n-nübüvve Fahr-i 'Âlem efendimizle hüsn-i ülfet ederken ba'de'n-nübüvve düşman olup etmediği kalmamıştır. Mu'ahharen imânı sebebiyle ma'fuvdur. Ebû Süfyân'ın vefâtı hicret-i seniyyenin yirminci senesi Medîne'de vukû' bulmuştur. [Cennetü'l-] Bakî'de medfûndur. Nevfel, Bedir günü esîr olup Hazret-i 'Abbâs bahâsıyla onu halâs etti, sonra Müslümân olup Hendek günü hicret eyledi. Nesli kesîrdir. 'Abdüşems, Resûl-i Ekrem efendimiz "Abdullâh" tesmiye etmiş ve 'asr-ı nebevîde Sahrâ'da fevt olup gömleğiyle defnolunmuştur. Rebî'a, Resûl-i Ekrem efendimizle musâhabet ederdi. Hakkında, "نعم الرجل الربيعه لوقص من شعره وشمر" ^{xxxii} "من ثوبه" buyurulduğu mervîdir. Oğlu, kızı çoktur. Ez-cümle 'Abbâs b. Rebî'a sâhib-i kadrî. Hazret-i 'Alî ile Sıffin'de bulunmuştur.

Kusem: Pek küçük vefât etmiştir.

[76] Gaydâk: İsmi Mus‘ab’dı. Sahî ve Kureyş’e ‘atâ ve it‘âmı mebzûl olduğu için “Gaydâk” tesmiye olundu. Vâlidisi Mümenni‘a bt. ‘Amr b. Mâlik el-Huzâ‘iyye’dir. Gaydâk’ın nesli kalmamıştır.

Ebû Leheb: Adı ‘Abdülzâ ve künyesi Ebû ‘Utbe’dir. Sâhib-i cemâl olmakla pederi ‘Abdümtalib “Ebû Leheb” diye künyelemiştir. Anası Leylâ ve ba‘zı rivâyette Lübnâ bt. Hâcir b. ‘Abdümenâf b. Dâtır b. Hüşiyîye b. Selûl’du. Ka‘be’den altın geyiği Ebû Leheb sirkat etmiştir. Ma‘lûm olduğu üzere Resûl-i Ekrem efendimize ‘adâveti şiddetliydi. Bedir gazâsında bulunamayıp bedel gönderdi. Mübtelâ olduğu ‘adese marazından Bedir’in yedinci günü helâk olmuştur. ‘Adese, beyne’l-‘Arab mühlik ve sârî ve menfûr bir maraz olmakla bütün evlâd ü ‘iyâli tebâ‘üd ettiler, yanına kimse yaklaşmadı. Lâşesini havf-ı ‘âr ile bir çukur kazıp kemâl-i ihtizâz ile gömdüler ve üzerine taşlar atıp örttüler. Zevcesi hammâletü’l-hatab Ümmü Cemîl’dir. **[77]** Peygamber efendimiz hazretlerine ettiği cefâlar ma‘lûmdur. ‘Utbe ve Mu‘attib ve ‘Uteybe nâmıyla üç kızı kaldı. Mu‘attib Müslümân olup Huneyn gazâsında bulundu. ‘Utbe’yi Resûl-i Ekrem efendimizin beddu‘asıyla aslan pâreledi. A‘kâbî kesîrdir.

Mukavvim: “Ebû Bekir” ile mükennâ idi. Vâlidisi Hazret-i Hamza’nın vâlidisidir. Bir rivâyette Ebû Bekir bir câriyeden olup “Hind” nâmında bir kızı dünyâya gelmiş ve Hevâzin’den ‘Abdullâh b. Mesrûh’u tezevvüc etmiştir. Nesli münkatı’dır.

Hacl: Adı Mus‘ab’dır. Ba‘zılar Hacl, Gaydâk’tır derler.

‘Ammât-ı Cenâb-ı Nebevî

Safiyye: Ümmü’z-Zübeyr’dir. İslâm’ı müttefakun ‘aleyhtir. Eyyâm-ı câhiliyyette Hâris b. Harb b. Ümeyye b. ‘Abdüşems’in zevcesiydi. Hâris’in helâkından **[78]** sonra Hazret-i Hadîcetü’l-Kübrâ’nın karındaşı ‘Avvâm b. Huveylid’e vardı. Ondan Zübeyr ve Sâ‘ib ve ‘Abdülka‘be tevellüd eyledi. Safiyye, Hendek gazâsında hâzır olup bir Yahûdî katletmekle Resûl-i Ekrem efendimiz, müşârün ileyhâya ganîmetten bir hisse çıkardı. Hicret’in yirminci senesi Hazret-i ‘Ömer’in hilâfetinde yetmiş üç yaşında olduğu hâlde vefât eyledi. [Cennetü’l-] Bakî’e defneylediler. *Radiyallâhu ‘anhâ.*

‘Âtike: Vâlid-i Resûlullâh, Hazret-i ‘Abdullâh’ın ana-baba bir karındaşıdır. Gördüğü rü’yâ Bedir vak‘asında tamâmen zuhûr etmiştir. Bu rü’yâ Mekke’de i‘lân olduğu zamân Ebû Cehil hiddet edip: “Ey Benî Hâşim! Erkeklerinizinki el vermedi de bir de ‘avratlarımızın rü’yâsını nakletmeye başladınız?” diye edesizlik etti. Rü’yâyı i‘lân eden Hazret-i ‘Abbâs’tı. ‘Âtike, İbn Ümeyye b. el-Mugîre b. ‘Abdullâh b. ‘Ömer b. Mahzûm’un zevcesiydi. Ondan ‘Abdullâh ve Züheyre ve Karîbetü’l-Kübrâ’yı tevlîd etmiştir. Bunlar ümmü’l-mü‘minîn, Ümmü Seleme hazretlerinin baba karındaşlarıdır. İslâm’ında ihtilâf olunmuştur.

Ervâ: Bunun dahi İslâm’ında ihtilâf olunmuştur. **[79]** ‘Umeyr b. Vehb zevcesiydi. Ondan Tuleyb b. ‘Umeyr’i tevlîd eyledi, bu ‘Umeyr muhâcirindendir. Sonra Kelede b. Hâşim b. Abdüddâr b. Kusay’a vardı. Ondan dahi Fâtıma nâmında bir kızı oldu. Bir rivâyette Tuleyb, İslâm’ını bildirip vâlidisini dahi bi’l-ibrâm Müslümân etmiş ve Tuleyb hâ‘iz-i rütbe-i şehâdet olup nesli kalmamıştır.

Beyzâ Ümmü Hakîm: Bu da Cenâb-ı Resûl-i Ekrem efendimizin pederi Hazret-i ‘Abdullâh ile ana-baba karındaşıdır. Küreyz b. Rebî‘a b. Habîb b. ‘Abdüşems b. ‘Abdümenâf’ın zevcesidir. Ondan ‘Âmir’i ve Ümmü Talha’yı ve Hazret-i ‘Osmân’ın vâlidisi Ervâ’yı tevlîd eyledi.

Berre: Bu dahi Hazret-i ‘Abdullâh’ın li-ebeveyn karındaşıdır. Ebû Rühm b. ‘Abdülzâ el-‘Âmirî’nin zevcesiydi. Ondan Ebû Sebre’yi tevlîd eyledi. Sonra ‘Abdülesed b. Hilâl el-Mahzûmî’ye varıp ondan ‘Abdullâh Ebû Seleme dünyâya geldi.

[80] Ümeyme: Cahş b. Ri‘âb b. Ya‘mer b. Mürre b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme’nin zevcesidir. Ondan ‘Abdullâh isminde iki oğlu olup biri Uhud gazâsında şehîd

oldu. Diğer Müslümân olmuşken Habeş'te tenassur etti. Bundan başka muhâcirinden Ahmed-i A'mâ ve ümmü'l-mü'minîn Hazret-i Zeyneb'i ve Habîbetü'l-müstehâzayı ve Hamne'yi tevlid eylemiştir.

Âl-i 'Abâ

Âl-i 'abâ, Peygamber-i zî-şân efendimizin bir gün muhabbet-i mübârek 'abâsı altına aldığı 'Alî, Fâtıma, Hasan, Hüseyin hazarâtıyla zât-ı mukaddes-i nübüvvet-penâhilerinden 'ibâret beş vücûd-ı mukaddestir.

Sıbteyn-i Mükerreremeyn: İmân Hasan ve İmâm Hüseyin *radiyallâhu 'anh* hazarâtıdır.

[81] İmâm 'Alî: 'Aliyyü'l-Murtazâ, İmâm 'Alî b. Ebî Tâlib. Fâtımatü'z-Zehrâ'nın zevci 'âlîsi ve sıbteyn-i mükerreremeyn efendilerimizin vâlid-i bâhirü'l-ma'âlîsidir. Tafsîl-i ahvâli "çihâr-yâr-i güzîn" faslında zikrolunacaktır.

İmâm Hasan: İmâm Hasan-ı müctebâ. Cenâb-ı İmâm-ı 'Alî ve Fâtımatü'z-Zehrâ'dan hicret-i seniyyenin üçüncü senesi Ramazân'ında Medîne-i Münevvere'de vücûda gelen hafid-i celîl-i Peygamberî ve kurretü'l-'ayn-i ümmettir. Hicret-i seniyyenin kırk birinci senesi hilâfeti terk eyledi. Dâ'iresi halkıyla Medîne'ye çekilip ihtiyâr-ı inzivâ buyurdu. Düşmenân-ı ehl-i beytin itmâ'ıyla hâ'in zevcesi Ca'de, Hicret'in kırk dokuzuncu senesi tesmîm etti. [Cennetü'l-] Bakî'de medfûndur. *Radiyallâhu 'anh*.

İmâm Hüseyin: İmâm Hüseyin-i Kerbelâ. Hazret-i İmâm 'Alî ile Cenâb-ı **[82]** Fâtımatü'z-Zehrâ'dan Hicret-i seniyyenin dördüncü senesi Şa'bân'ının beşinci Salı günü Medîne-i Münevvere'de vücûda gelmiş olan hafid-i celîl-i Hazret-i Peygamberî ve kurretü'l-'ayn-i ümmettir. Yezîd'e bî'at etmediğinden hicret-i seniyyenin altmış birinci senesi hâdisi-i çiğir-sûz-ı Kerbelâ vukû'a geldi. *Radiyallâhu 'anh*. Müşârün ileyhin, Yezîd'e karşı hareket-i seçî'ânesini nazar-ı hakîm ile tenkîd edenler büyüklüğünü bildiler. Tafsîle ne hâcet?

İmâm Zeynü'l-Âbidîn: İmâm Zeynü'l-Âbidîn, İmâm Hüseyin efendimizin ferzend-i mükerremi olup vak'a-i Kerbelâ'da bulunduğundan Hüseyinîlerin zükûr kısmından yalnız müşârün ileyh ber-hayât kalmıştır. Şâm'da Yezîd'e karşı mu'âmele-i merdânesi ma'lûmdur. Fezâ'il-i insâniyyeyi câmi' ve eş'âr-ı belîga sâhibi bir vücûd-ı şerîfti. Nesl-i pâk-i Muhammedî onunla muhâfaza buyurulmuştur. Vâlidesi âhir-i mülûk-i 'Acem olan Yezdicerd'in yed-i İslâm'a düşen kerîmesidir. Hicret-i seniyyenin otuz altıncı senesi doğmuş ve yetmiş beşinci senesi irtihâl etmiştir. *Radiyallâhu 'anh*.

[83] İmâm Muhammed Bâkır: İmâm Muhammed Bâkır, İmâm Zeynü'l-Âbidîn'in ferzend-i mükerrimidir. 'İlm ü fazîlette vüs'ati cihetiyle vâsi' demek olan "Bâkır" lakabıyla mülakkabdır. Hicret'in yüz on beş târihinde Mansûr 'Abbâs tarafından mahbûsen irtihâl buyurmuştur. *Radiyallâhu 'anh*.

İmâm Ca'ferü's-Sâdık: İmâm Ca'ferü's-Sâdık, İmâm Muhammed Bâkır'ın ferzend-i mükerrimidir. Fezâ'ili nâ-mütenâhîdir. Hicret-i seniyyenin sekseninci senesi doğmuş yüz kırk sekizinci senesi irtihâl etmiştir. *Radiyallâhu 'anh*.

İmâm Mûsâ el-Kâzım: İmâm Mûsâ el-Kâzım, İmâm Ca'ferü's-Sâdık'ın ferzend-i mükerrimidir. Hicret-i seniyye'nin yüz yirmi sekizinci senesi tevellüd ve yüz seksen üçüncü senesi irtihâl eylemiştir. *Radiyallâhu 'anh*.

[84] İmâm 'Alî Rızâ: İmâm 'Alî Rızâ, İmâm Mûsâ el-Kâzım'ın ferzend-i mükerrimidir. Hicret-i seniyyenin kırk sekizinci senesi tevellüd ve iki yüz otuzuncu senesi irtihâl etmiştir. *Radiyallâhu 'anh*.

İmâm Muhammed Takî: İmâm Muhammed Takî, İmâm 'Alî Rızâ'nın ferzend-i mükerrimidir. Hicret-i seniyyenin iki yüz on ikinci senesi tevellüd ve iki yüz elli dördüncü senesi irtihâl etmiştir. *Radiyallâhu 'anh*.

İmâm ‘Alî Nakî: İmâm ‘Alî Nakî, İmâm Muhammed Takî'nin ferzend-i mükerreridir. Hicret-i seniyyenin yüz doksan beşinci senesi tevellüd ve iki yüz yirminci senesi irtihâl eylemiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

[85] [İmâm] Hasan-ı ‘Askerî: İmâm Hasan-ı ‘Askerî, İmâm ‘Alî Nakî'nin ferzend-i mükerreridir. Hicret-i seniyyenin iki yüz otuz ikinci senesi tevellüd etmiş ve iki yüz altmışıncı senesi Surre men raâ (Sâmerrâ) şehrinde irtihâl eylemiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

[İmâm] Muhammed Mehdî: Muhammed Mehdî, İmâm Hasan-ı ‘Askerî'nin ferzend-i mükerreridir. Hicret-i seniyyenin iki yüz elli beşinci senesi Surre men raâ'da (Sâmerrâ) Samerrâ'da tevellüd etmiştir. Târih-i irtihâline zafer-yâb olunamadı. *Radiyallâhu ‘anh.*

Huddâm-ı Cenâb-ı Nebevî

Enes b. Mâlik el-Ensârî: Hicret'te on yaşındayken vâlidesi hizmet-i nebevîye vermiştir. ‘Ömrü yüz seneyi mütecâviz olduğu hâlde hicret-i seniyyenin doksan ikinci senesi irtihâl buyurmuştur. *Radiyallâhu ‘anh.*

Rebî‘a b. Ka‘b b. Ya‘mer Ebû Firâs el-Eslemî: Ashâb-ı suffeden olup Resûl-i Ekrem efendimizin âbdest suyunu hâzırlar ve geceleri sabâha kadar bâb-ı devlet-me‘âb-ı nebevî önünde yatardı. Hicret-i seniyyenin altmış üçüncü senesi vefât etmiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

[86] Eymen b. Ümmü Eymen: Resûl-i Ekrem efendimizin matharasına me‘mûrdu. Huneyn gazâsında şehîd oldu. *Radiyallâhu ‘anh.*

‘Abdullâh b. Mes‘ûd b. Gâfil b. Habîb: Sâbıkîn-i evvelîndendir. Resûl-i Ekrem efendimizin misvâkine me‘mûrdu. İki def‘a hicret etmiş ve kibleteyne namâz kılmıştır. Resûl-i Ekrem efendimizin visâde ve na‘leyn ve tuhûrları hıfzına dahi me‘mûr olmuştur. Hicret-i seniyyenin otuz ikinci senesi irtihâl eylemiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

‘Ukbe b. ‘Âmir b. ‘Abs b. ‘Amr el-Cühenî: Resûl-i Ekrem efendimizin vakt-i seferde bindikleri hayvâna me‘mûrdu. Hicret'in elli sekizinci senesi Mısır'da irtihâl etmiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

Esla‘ b. Şerîk: Resûl-i Ekrem efendimizin râhilesine me‘mûrdu. Bunlardan başka huddâm-ı nebevînin esâmîsi ber-vech-i âtîdir.

Hind ve Esmâ: İki dahi ashâb-ı suffedendi.

Sa‘d: Hazret-i Ebû Bekir'in âzâdlısıdır.

Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. el-Gıfarî: Hicret'in otuz birinci senesi irtihâl etmiştir.

Na‘im b. Rebî‘a el-Eslemî.

[87] Resûl-i Ekrem Efendimizin Âzâdlıları Ya‘nî Âzâd Eylediği Köle ve Câriyeleri

Zeyd b. Hârîse: Hubb-i Resûlullâh *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* âzâd olduktan sonra Resûl-i Ekrem efendimiz âzâd eylediği câriyelerinden Ümmü Eymen'i, Zeyd'e tezvîc buyurmuştur. Ondan Üsâme hazretleri tevellüd eyledi. Âzâdlılarından ibtidâ Müslümân olan bu zâttir. Peygamber efendimiz ona evlâd mu‘âmelesi ederdî. Hicret-i seniyyenin sekizinci senesi elli yaşında irtihâl eylemiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

Üsâme: Hazret-i Zeyd'in oğludur, o dahi pederi gibi hubb-i Resûlullâh'tı. Nebiyy-i erham efendimiz pek çok def‘a kendisini bindiği hayvânın arkasına bindirmiştir. Hicret-i seniyyenin elli dördüncü senesi Medîne'de vefât eylemiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

Ebû Rafî: Hazret-i ‘Abbâs’ın İslâm’ını Resûl-i Ekrem efendimize o tebşîr etmiş ve bu müjdeye mukâbil âzâd edilmiş ve âzâdli câriyelerinden Selmâ’yı tezvîc buyurmuştur.

Enese: Künyesi Ebû Mesrûh’tur.^{xxxiii} Şühedâ-yı Bedir’den olduğu rivâyet olunur.

Yesâr: Benû Sa‘lebe üzerine vâki‘ olan gazâda alındı. [88] Resûl-i Ekrem efendimizin çobanıydı. ‘Ureynî’nin onu şehîd ettikleri ve gözlerine diken koydukları yukarıda zikrolunmuştur.

Ebû Kebşe: İsmi Süleym ve mevlidi arz-ı Devs’tir. Hilâfet-i ‘Ömer’in birinci günü irtihâl etmiştir.

Şükrân: Bir rivâyette Habeşî diğerk rivâyette Fârisî’dir. Kabr-i Resûlullâh’a inenlerin biri dahi budur.

Fedâle: Şâm’da vefât etti.

Sefîne: Bir harbde Resûl-i Ekrem efendimizin emriyle sevbini döşeyip ve ashâb-ı kirâmın metâ‘larını doldurup yükledi. Nebiyy-i Muhterem efendimiz dahi onu “Sefîne” diye tesmiye buyurdular.

Sevbân: [Künyesi] Ebû ‘Abdullâh’tır. Yemen ahâlîsindendi. Esîr olmakla Resûl-i Ekrem efendimiz onu satın alıp Medîne’de âzâd eyledi. İrtihâl-i nebevîden sonra Humus’ta ikâmet ve orada dâr-ı âhirete rihlet eyledi.

Enceşe: Habeşî idi. Hevâfîn-i Resûlullâh’ın bindikleri develeri sürerdi.

Râfi: Sa‘id b. el-‘Âs’ın kölesiydi. Peygamber Efendimiz [onu] satın alıp âzâd eyledi. İbnü’l-‘Âs mu‘ahharen Medîne vâlîsi olunca Râfi’i çağırıp: “Sen kimin âzâdlısısın?” dedi. Râfi: “Resûlullâh’ın âzâdlısıyım.” dedi. İbnü’l-‘Âs ona yüz kamçı urdu. Tekrâr sordu. Râfi’ yine evvelki cevâbı verdi. İbnü’l-‘Âs [89] yine yüz kamçı urdu. Üçüncü su’âlde “senin” deyip kurtuldu.

Ebû Lübâbe: Benî Kurayza’dandır. Resûl-i Ekrem efendimiz onu satın alıp oğlu Yesâr ile âzâd eyledi.

Ebû Müveyhibe: Müzeyne müvellidlerinden olup Nebiyy-i Erham efendimiz i’tâk eyledi. Müreysî’ gazâsında hâzırdı. Hazret-i ‘Âişe’nin devesini yederdi. Ehl-i Bakî’de “istiğfâr” hadîsini Müveyhibe rivâyet etmiş ve Bakî’de istiğfâr gecesi şefî-i ümem efendimizle bulunmuştur.

Müd‘im: Künyesi Ebû Selâm’dı. Vâdi’l-Kurâ’da seyyidü’l-beşer efendimiz, râhilesini indirirken kendisine bir ok isâbet edip şehîd olmuştur. Hayber’de Resûl-i Ekrem efendimizin atını tutardı.

Ebû Dumeyre: Üserâ-yı ‘Arab’dandır ki Resûl-i Ekrem efendimiz, cümlesini âzâd eyleyip Dumeyre’yi vatanına ‘avdet veyâ hizmette kalmak üzere tahyîr eylemiş ve Dumeyre şeref-i hizmeti tercih etmişti. Resûl-i Ekrem efendimiz bunun ‘âilesine bir fermân-ı emân ihsân buyurmuştur.

Kerkere:^{xxxiv} Resûl-i Ekrem efendimize hediye olarak takdîm olunmakla i’tâk buyurulmuştur.

Hişâm: ‘Utekâ-yı Cenâb-ı Peygamberî’den olup hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir.

Selmân-ı Fârisî: Isfahân’dan veyâ Istahr-ı Fars’tandır. Resûl-i Ekrem efendimiz, onu bir Yahûdî’den satın alıp âzâd etmiştir. ‘Utekânın [90] efdalidir. Ninova ve Mûsul papaslarıyla birçok seyâhat eylediğinden cihân görmüş ve Hendek gazâsındaki tedbîri hakîkaten kavâ‘id-i harbe muvâfık düşmüştür. Hazret-i ‘Ömer’in hilâfeti zamânında Medâyin’de vefât eylemiştir. *Radiyallâhu ‘anh.*

Şem'ûn b. Zeyd Ebû Reyhâne: 'Utekâdandır. Feth-i Dımaşk'ta bulunmuş ve Beytü'l-mukaddes'te ihtiyâr-ı ikâmet eylemiştir.

Me'bûr: Kıbtî ve 'utekâdandır.

Ebu Bekre: Tâ'if gazâsında Resûl-i Ekrem efendimiz: "Bize gelen hürdür." diye i'lân etmekle Ebû Bekre bu i'lân-ı 'adâlet-bünyân-ı cenâb-ı nebevîden hisse-yâb-ı şeref-i hürriyet olan üserâdandı.

Ebû Hind: Resûl-i Ekrem efendimizin haccâmıydı.

Ebû Taybe: Bu dahi hacamâtında istihdâm olunmuştur.

'Ubeyd ve Rebâh el-Esved: Bu[nlar] dahi hademe-i Resûlullâh'tandır.

Resûl-i Ekrem Efendimizin Mu'tekaları

Ümmü Eymen: Resûl-i Ekrem efendimizin pederinden mîrâstı. 'Ubeyd b. Zeyd el-Hazrecî'nin^{xxxv} zevcesiydi. Ondan Eymen b. 'Ubeyd'i tevellüd etti. Zevci 'Ubeyd'in vefâtından sonra Resûl-i Ekrem efendimiz, Zeyd b. Hârise'ye [91] tezvîc eyledi. Ondan dahi Üsâme'yi tevîd eyledi. Uhud gazâsında hâzır olup ehl-i gazâyâ su yetiştirdi. Yaralıları tîmâr eylerdi. İrtihâl-i nebevîden biraz sonra vefât eylemiştir. Resûl-i Ekrem efendimizin pek çok iltifâtına mazhar olmuştur. *Radiyallâhu 'anhâ.*

Selmâ: Ümmü Râfî' Ebû Râfî'in zevcesi ve Resûl-i Ekrem efendimizin ferzend-i ekremi Hazret-i İbrâhîm'in ebesidir.

Mâriyetü'l-Kıbtiyye: Veled-i mükerrer-i nebevî Hazret-i İbrâhîm'in vâlidesi olduğu hâlde zevcât-ı tâhirât sırasında zikrolunmuştur.

Bunlardan başka Ümeyme ve Hadrâ ve Radvâ ve Reyhâne ve Meymûne bt. Sa'd ve Meymûne bt. Ebî 'Asîb ve Ümmü Damîre ve Ümmü 'Ayyâş mu'tekalarındandır. *Rıdvânullâhi 'aleyhim ecma'in.*

Metrukât-ı Nebevî

Resûl-i Ekrem efendimizin irtihâlinde nakdi zuhûr etmemiştir. Metrukât-ı seniyyeleri elbise, iki kilim, çârşeb, birkaç su kabı, kavata, tarak, misvâk ve emsâli zarûri'l-lüzûm eşyâdan 'ibâretti. Bir de serîr kalmıştır ki "sâc" denilen ağaçtan ma'mûl olup ba'de'l-hicre Ebû Eyyûb el-Ensârî hânesindeyken Es'ad b. Zürâre [92] hazretleri takdîm etmişti. Vefâtında namâzı onun üzerinde kılındı. Hazret-i Sıddîk ve Fârûk'un cenâzeleri onun üzerinde götürülmüştür. Bir de gümüş mührü kalmış ve üzerinde "Muhammedün Resûlullâh" nakşolunmuştu. Hazret-i Ebû Bekir, Hazret-i 'Ömer ve Hazret-i 'Osmân eyyâm-ı hilâfetlerinde isti'mâl etmişlerdir. Hazret-i 'Osmân hilâfetinde kuyuya düşüp bulunamayan mühr-i sa'âdet budur. Sağılır yirmi kadar devesi olup bunlardan yevmiye iki kırba süt gelir ve zevcât-ı tâhirâtıyla kendileri tagaddî eder ve bakiyyesini ashâb-ı suffeye tevzî' ederdi. Yüz kadar koyunu, altı yedi kadar keçisi olup bunların mahsûlü dahi o yolda ya'nî fukarâyâ sarf olunurdu. Bunlardan başka terekesi silâhlarıyla bir beyâz katırdan 'ibâret olup onları Hazret-i 'Alî'ye vermiş ve mâ'adâsı "sadakadır" demiştir. Medîne-i Münevverede olan arâzîsiyle Hayber'deki arâzîden hisselerini vakfeyletiği ve hâsîlâtından birazını sofra ve misâfirlerinin it'âmına ve Hayber arâzîsinden dahi zevcât-ı tâhirât için mikdâr-ı mu'ayyen tahsîs ettiği ve mâ'adâsını fukarâ ve muhâcirîne i'tâ buyurdıkları Hazret-i Ebû Bekir'den mervîdir.

[93] **Eslîha-i Hazret-i Peygamberî:** Kılıçları dokuz 'aded olup isimleri bunlardır: Me'sûr, 'Adb, Zülfikâr, Kala'î, Bettâr, Hatf, Mihzem, Rasûb ve Kadîb. Me'sûr, pederinden mevrûs olup Medîne'ye onunla hicret buyurdular. Me'sûr evsâf-ı süyûftandır. 'Adb, "kesmek" ma'nâsında masdar burada kılıca vâf bi'l-masdar vâki' olmuştur. Zülfikâr, 'Âs b. Münebbih'in olup Bedr günü Peygamber efendimizin yed-i gâlibiyyetine nasîb oldu. Kala'î, bâdiyeden "Kala" nâm mahalde aldıkları kılıçtır. Hatf, "mevt" demektir. Bir rivâyette bu üç

kılıç Benû Kaynukâ' silâhlarındandır. Mihzem, "kesici" ma'nâsına olup vasfıyyetten 'alemiyyete tahavvül etmiştir. Rasûb, "urulduğu zamân yan üzere gidici" demektir. 'Alâ rivâyetihi bu iki kılıcı Hazret-i 'Alî, Tay kabîlesi sanemini hedm ettiği zamân bulmuştur. Kadîb, "pek keskin" demektir. Zırhları beş 'aded olup isimleri şu vechle mazbûttur: Zâtü'l-füdûl, Zâtü'l-havâşî, Suğdiyye, Fıdda, Betrâ, Hırnık. [94] Zâtü'l-füdûl, uzun olmakla tesmiye olundu. Rehin olan zırh -ki Ebû Şahm nâm Yahûdî'ye verilmişti- budur. Zâtü'l-havâşî, Kaynukâ' eslihasındandır. Fıdda, bu dahi esliha-i Benû Kaynukâ'dandır. Betrâ, kısa olmakla vech-i tesmiye olmuştur. Hırnık, iç zırhıydı. Miğferleri iki 'aded olup isimleri şunlardır: Müveşşah ve Sebûğ. Sebûğ, feth-i Mekke günü re's-i sa'âdetlerinde bulunmuştu. Yayıları altı 'aded olup isimleri böylece zabtedilmiştir: Zevrâ, Revhâ, Hafrâ. Bu üçü esliha-i Kaynukâ'dandı. Beydâ. Ketûm atıldıkda sadâsı hafî olmakla "Ketûm" denildi. Uhud'da kırıldığı mervîdir. Sedâd. Ve bir de ok gılâfı olup sahtiyândan ve halkaları gümüşlendi. [95] Kalkanları üçtür. Zelûk, silâh üzerinden kaymakla "Zelûk" tesmiye olundu. Futuk ve dîğher bir kalkan ki bunun üzerinde bir 'ukâb resmi olduğu hâlde hediye edildiğinden mu'cizât-ı nebevîyyelerinden olmak üzere bu resm mahvolmuştur. Mızrâkları beş 'adeddi. Üçü esliha-i Kaynukâ'dandır. Dördüncüsünün ismi Mesvâ, beşinci[si] Müsnâ idi. Harbeleri üçtür: Neb'a, Arafât'ta bir mevzi' isimdir. Beyzâ, en büyüğüdür. 'Anze, bu harbe mızrâktan küçük olup seferde pîş-i sa'âdetlerinde gider ve indikleri yerde pîşgâh-ı sa'âdete rekz olunurdu ya'nî [ona] doğru namâz kılarlardı. Ya'nî bu harbeyi setre ittihâz ederlerdi. Livâ ve râyetleri: [96] Livâsı beyâz olup ba'zı kere siyâh takarlardı. Râyeti siyâh olup Hazret-i 'Âişe'nin kapı perdesinden ma'mûl ve sûftan mensûhtu. İsmi 'Ukâb olmak üzere mazbûttur.

Çihâr-yâr-i Güzîn ve Hulefâ-yı Râşidîn

[Hazret-i Ebû Bekir es-Sıddîk]: Çihâr-yârin ve hulefânın birincisi Peygamber efendimize gârda yâr-i şefik olan Hazret-i Ebû Bekir es-Sıddîk'tir. Ebû Bekir vakt-i câhiliyyette isimleri 'Abdülka'be idi. İzhâr-ı İslâm'ından sonra Peygamber efendimiz "Abdullâh" tesmiye buyurdu. Ebû Bekir künyeleri, Sıddîk lakablarıdır. Mevlid-i nebevîden iki sene sonra tevellüd etmiştir. Pederleri Ebî Kuhâfe 'Osmân'dır. Onun pederi 'Âmir b. 'Amr b. Ka'b Sa'id b. Teym b. Mürre olup neseb-i peygamberî ile burada birleştiğinden Kureyş'e dâhil olur. Vâlideleri Ümmü'l-Hayr Selmâ bt. Sahr'dır^{xxxvi} ki ikisi de izhâr-ı İslâm etmişlerdir.

Hilye-i Şerîf-i Sıddîk-i 'Atîk: Uzun boylu, nahîfü'l-vücûd ise de za'if derecede [97] olmayıp nehâfetleri tûl-i kâmetleriyle mütenâsibdi. Gâyet kuvvetli ve yaraşıklı ve hafîfü'l-lihye idiler. Vechi beyâz ve pek parlak ve rakîkü'l-cilddi. Alnında nûr-ı îmân leme'ân ederdi. Alnının hey'eti müheddebdi. Gözleri çukurcaıydı. Parmakları kalem gibi mevzûn olup ba'zen sakalını hinnâlardı.

Hilâfeti: Hicret-i seniyyenin on birinci senesi irtihâl-i nebevîde Ensâr'ın Benî Sakîf'e toplanıp hilâfet husûsunda ebhâs-ı kesîreleri vukû'a gelmekle Hazret-i 'Ömer'in bî'ati üzerine ve 'umûm-ı ashâb tarafından bî'l-muvâfakat vukû' bulmuştur.

Vekâyi'i: Müseylemetü'l-Kezzâb'ın katli, inhizâm-ı leşker-i Rûm, feth-i kal'a-i Dımaşk'tan 'ibârettir.

[98] Vefâtı: İki yıl üç ay sekiz gün hilâfet edip sinn-i şerîfleri altmış üç yıla bâliğ olduğu hâlde hicret-i seniyyenin on üçüncü senesi Cemâziyelâhire'sinin on altıncı gecesi akşâm namâzından sonra vefât eylemiştir. Vefâtında pederi hayâttaıydı, az sonra o da vefât eyledi. O gece techîz ü tekfin olunup Ravza-i Mutahhara'da Cenâb-ı Seyyidü'l-Enbiyâ efendimizin sağ cihetinde ve başları kadem-i sa'âdete muhâzî olarak defnedilmiştir. *Radiyallâhu 'anh.* Kız karındaşları, Ümmü Kurve ve Kureybe isminde ikidir.

Evlâd ve A'kâbrı: Büyük oğlu 'Abdullâh ve kızı Esmâ'dır ki vâlideleri Kuteyletü'l-Âmiriyye'dir. Diğher oğlu 'Abdurrahmân ile kızı 'Âişe'dir. Bunların vâlidesi de Ümmü Rûmân bt. Hârise'dir. Diğher kızı Ümmü Külsûm'dür, vâlidesi Zeyd b. Hâricetü'l-Ensârî'nin

kerimesidir. Diğer oğlu Muhammed'dir ki vâlidesi Esmâ bt. 'Umeys el-Has'amiyye'dir. A'kâbı kesîrdir.

[99] Hazret-i 'Ömer

Çihâr-yâr ü hulefânın ikincisi Hazret-i 'Ömerü'l-Fârûk'tur. İzhâr-ı İslâm ettiği gün kavm-i Kureyş ikiye ayrılmakla "Fârûk" telkîb olunmuştur. Pederi Hattâb olup Hattâb'ın pederi dahi Nüfeyl b. 'Abdülzâ b. Rebâh b. 'Abdullâh b. Kurz b. Rezâh b. 'Adî b. Ka'b'dır ki neseb-i Resûlullâh ile burada birleşip Kureyş'e dâhil olur. Vilâdet-i Cenâb-ı Peygamberî'nin yirmi üçüncü senesi dünyâya gelmiştir. Vâlidesi Hanteme bt. Hâşim b. el-Mugîre el-Mahzûmiyye'dir. Birâderi Zeyd b. Hattâb'dır.

Hilye-i Şerîf-i Hazret-i Fârûk: Teni gendüm-gün ya'nî buğday renkli ve çehresi sût gibi beyâzdı. Tavîlü'l-kâme olup cemâ'at içinde cümleden tavîl ve mehâbetli görünürdü. Tûl-i kâmetiyle cesâmet-i vücûdu ve salâbet ü şiddeti mütenâsib olmakla görenlerin kalbine derhâl dehşet gelirdi. Başının ön tarafı kıldan sâde olup etrâf-ı re'sinde dahi pek [100] az kıl görünürdü. 'Ârızlarında hiffet, gözlerinde biraz humret vardı. Gözleri çukurca olmakla o humretle birer la'lîn-i sâgara teşbih olunabilirdi. Bıyıkları ve ağzı büyüktü. Adımını dâ'imâ sık atardı ve sakalını ba'zen hınnâlardı.

Hilâfeti: Hazret-i Ebâ Bekir'in ta'yîniyle nâs, kendisine bî'at etmiş ve ibtidâ "emîrül-mü'minîn" telakkub eylemiştir.

Vekâyi'i: Binâ-yı Basra, inhizâm-ı Rûm, feth-i Kâdisiyye ve inhizâm-ı 'Acem ve feth-i hisâr-ı Kuds, vaz'-ı târih-i Hicret, feth-i Medâyin ve Mûsul, feth-i Hemedân, feth-i Mısır ve İskenderiyye, feth-i Cürcân ve Taberistân va ba'zı Horâsân'dan 'ibârettir.

[101] Vefâtı: On yıl altı ay yedi gün hilâfet etmiştir. Altmış üç yaşında iken hicret-i seniyyenin yirmi üçüncü senesi Zilhicce'sinin evâhirinde sabâh namâzına giderken Mugîre b. Şu'be'nin Ebû Lü'lü'e ismindeki 'Acem kölesi hançerle şehîd eylemiştir. Müddet-i hilâfetinde on hac etmiştir. Ravza-i mutahhara-i Resûl-i kibriyâda başları Ebû Bekir'in omuzlarıyla berâber olarak medfûndur. *Radiyallâhu 'anh.*

Evlâd ve A'kâbı: On üç evlâdı olup dokuzu erkek, dördü kızdı.

Erkekleri: 'Abdullâh, künyesi Ebû 'Abdurrahmân'dır. 'Abdurrahmân el-Ekber, bunların vâlidisi Zeyneb bt. Maz'ûn el-Cumahî'dir. Zeyd el-Ekber, vâlidisi Ümmü Külsûm bt. Hazret-i 'Alî ve büyük vâlidisi Hazret-i Fâtıma'dır. [102] 'Âsım, vâlidisi Ümmü Külsûm Cemîle bt. 'Âsım b. Sâbit'tir. Bu 'Âsım'ın kızı Ümmü 'Âsım, 'Ömer b. 'Abdülazîz'in vâlidisidir. 'İyâd, vâlidisi 'Âtike bt. Zeyd'dir. Zeyd el-Asgar ve 'Ubeydullâh, bunların vâlideleri Müleyke bt. Cervel el-Huzâ'iyye'dir. Bu 'Ubeydullâh, gâyet şedîdü'l-batş olmakla pederinin şehâdeti günü Hürmüzân'ı ve Cüfeyne'yi -ki bunlar 'Acem beylerindendi- ve pederinin kâtili Ebû Lü'lü'e'nin küçük kızını katletti. Tafsîli *Târih*lerde muharrerdir. Muhâlifin tarafından Sıffîn'de bulunmakla orada vefât eylemiştir. 'Abdurrahmân el-Evsat, vâlidisi câriyeydi. 'Abdurrahmân el-Asgar, bunun dahi vâlidisi câriyedir. Bu üç 'Abdurrahmân'dan "Ebû Şahme" künyesiyle mükennâ olana pederi, hadd-i şer'î urmakla bâ'is-i vefâtı olmuştur.

Kızları: Hafsa, ümmü'l-mü'minîndir. Zevcât-ı tâhirât sırasında zikrolundu. Rukıyye, İbrâhîm b. Nu'aym b. el-'Adevî tezevvüc etmiştir. [103] Fâtıma, anası Ümmü'l-Hakîm bt. el-Hâris'tir. Amcazâdesi 'Abdurrahmân b. Zeyd b. el-Hattâb'a varmıştır. A'kâbı kesîrdir.

Hazret-i 'Osmân

Çihâr-yâr ü hulefânın üçüncüsü Hazret-i 'Osmân-ı Zi'n-nüreyn'dir. Kerâ'im-i Cenâb-ı Peygamber'den ikisini tezevvüc etmekle "Zi'n-nüreyn" telkîb edilmiştir. Pederleri 'Affân'dır. 'Affân'ın pederi Ebi'l-'Âs b. Ümeyye b. 'Abdüşems b. 'Abdümenâf b. Kusay'dır ki neseb-i Fahr-i 'Âlem'e 'Abdümenâf'ta kesb-i ittisâf eder ve Kureyş'e dâhil

olur. Vilâdet-i seniyyenin altıncı senesi Tâ'if'te dünyâya gelmiştir. Vâlidesi Ervâ bt. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. 'Abdümenâf'tır. Beyzâ Ümmü'l-Hakîm bt. 'Abdümtalib ile Müslümân olmuştur. Birâderi Âmine ve hemşiresi Erneb'di.

Hilye-i Şerîf-i Zi'n-Nûreyn: Hazret-i 'Osmân, vasatü'l-kâme ya'nî orta boyluydu. Yüzü [104] güzel, beşeresi ince, güleç yüzlü olup fakat kesret-i hayâsından dîhk derecede güldüğünü kimse görmemiştir. Sakalı gür olmakla ba'zen boyardı. Levni esmere mâ'il ve vücûdunda kılları kesîr ve omuzları arası genişti. Mübârek vechinde bir mikdâr çiçek bozuğu vardı. Dişlerini altın tel ile bağlardı. Vücûdu gibi başının kılları da çok olmakla saçları omuzlarına kadar inerdi. El-hâsıl serâpâ hicâb-ı şerm ü hayâ ile mestürdü.

Hilâfeti: Hazret-i 'Ömer'in vukû'-ı şehâdeti üzerine emr-i hilâfet husûsunda ashâb-ı kirâm üç gün 'akd-i meclis-i meşveretle Hazret-i 'Osmân'a bi'at eylemişlerdir. Yetmiş bir yaşında halife-i İslâm olmuşlardır.

Vekâyi'i: Feth-i memâlik-i Şirvân, feth-i vilâyet-i Afrika ve Endülüs, gâret-i Kıbrıs, feth-i Fâris ve Horâsân ve Sicistân ve Kâbil'den 'ibârettir. On bir yıl, on bir ay yirmi iki gün hilâfet etmiştir.

[105] **Vefâtı:** Hicret-i seniyyenin otuz beşinci senesi Zilhiccesi'nin on sekizinci Cum'a günü ikindi vakti şehîden irtihâl buyurmuştur. Kâtili Kinâne b. Beşîr et-Tücyîbî'dir. [Cennetü'l]-Bakî'de defn edilmiştir. *Radiyallâhu 'anh.*

Evlâd ve A'kâbı: On altı evlâdı olup dokuzu erkek ve yedisi kızdır.

Erkekleri: 'Abdullâhel-Asgar, Hazret-i Rukıyye'den olup hâl-i sığarda vefât eylemiştir. 'Amr, bunun 'ömrü uzun evlâdı kesîrdir, Minâ'da vefât eyledi. Ebân, 'Ömer ile anası birdir ki ismi Ümmü 'Amr b. Cündeb'dir. Humekâdandı. Hâlid, pederinin şehâdeti günü ellerinde bulunan mushaf-ı şerîfi haylî zamân saklamıştır. [106] 'Ömer, bunun a'kâbı kesîr olup oğlu Zeyd, Sekîne bt. Cenâb'ı tezvîc etmiştir ve kızı 'Abdümelik b. Mervân'ın zevcesi olmuştur. Sa'îd, a'ver ü bahîlmiş. Maktûldür. Mu'âviye'nin Horâsân'da 'âmiliydi. Velîd, şâribü'l-hamrdı. Maktûldür. Bunun ve Sa'îd'in vâlideleri Fâtıma bt. Velîd'dir. 'Abdümelik'in vâlidesi Ümmü'l-Benîn bt. 'Uyeyne b. Hısn'dı. Bu da pek küçük vefât eyledi. 'Abdullâh el-Ekber, vâlidesi Fâhite bt. Gazvân'dır.

Kızları: Meryem, Ümmü Sa'îd, 'Âişe, Ümmü Ebân, Ümmü 'Amr. Meryem'den başka üçünün vâlidesi Remle bt. Şeybe b. Rebî'a'dır. Meryem, vâlidesi Nâ'ile bt. Ferâfisâ'dır. [107] Ümmü'l-Benîn câriyedir. A'kâbı kesîrdir.

Hazret-i 'Alî

Çihâr-yârin ve hulefâ-yı râşidînin dördüncüsü Hazret-i 'Alî b. Ebî Tâlib'dir. Fezâ'il-i 'âliye ve menâkıb-ı sâmiyesi ihâta-i 'ulûm-i beşerden ber-ter ve 'ulüvv-i rütbe vü sümû-menziyetleri ehadiyyet-i sahîha ve âsâr-ı sarîha ile azherdir. Medîne-i 'ilme bâb ve her kelime-i bâhirü'l-hikmesi ber-kitâb olup sâhib-i sırr-ı Hudâ, habîb-i kibriyâ efendimiz taraf-ı 'âlîlerinden "Ebû Tûrâb" ve "Ebû'l-Hasan" ile mükennâ idi. Sâ'ir elkâb ve 'unvân-ı 'âlîleri meşhûrdur. Pederleri Ebî Tâlib, Ebî Tâlib'in pederi 'Abdümtalib'dir. Neseb-i şerîfleri tescil ü tavsîf ihtiyâcından bi'l-külliyeye berî çünkü birâderzâde-i Cenâb-ı Peygamberî'dir. Vilâdet-i seniyyenin otuzuncu senesi Mekke-i Mükerrerme'de mehd-ârâ-yı şühûd olmuştur. Vâlidesi Fâtıma bt. Esed b. Hâşim'dir. İbtidâ sabî iken İslâm ile müşerref olan Cenâb-ı Esedullâhi'l-gâlib'dir. Nebiyy-i âhirü'z-zamân efendimizin şeref-i nübüvvetle müşerref olduğunun ertesi [108] günü lafz-ı kelime-i tevhîdi zîver-i zebân ve ma'nâ-yı celilini nakş-ı sahîfe-i cinân eylemiştir.

Hilye-i Şerîf-i Fahr-i Ebrâr-ı Cenâb-ı Haydar-ı Kerrâr: Kerremallâhu vechehu hazretlerinin levh-i pâkîzesi esmerdi. Kâmetleri tûla mâ'il belki de tûl ü kasr beyninde mu'tedildi. Mübârek lihyesi 'arîz ya'nî geniş ve sarıydı. Re's-i şerîfi kıldan âzâde olup half-i re'sinde perçem gibi biraz saç bulunurdu. Kemâli nasıl azher ise cemâli dahî bermüneverdi. Göğsü ve karnı geniş ve bir mikdâr semîndi. Gözleri şâhâne ve nazra-i pâkleri

pâdişâhâne ve pek ziyâde mehâbetliydi. Sînesi ve bâzuları mütenâsib sûrette geniş ve iri, omuzları arası müşahham ve serâpâ iri kemikliydi. Önüne meylederek yürürlerdi. Kıyâm u ku'ûdları gâyet mütevâzî'âneydi.

Hilâfeti: Hazret-i 'Osmân'ın şehâdeti ve ashâb-ı kirâm hazarâtının iltimâs ü ibrâmı üzerine kabûl etmiştir. Çünkü şehâdet-i Cenâb-ı 'Osmân'dan pek ziyâde müte'essifti.

[109] Vukû'âtı: Harb-i Cemel, harb-i Siffin ve harb-i Nehrevân'dır.

Vefâtı: Altmış üç yaşında iken hicret-i seniyyenin kırk birinci senesi Ramazân'ının on yedinci günü eşrâf-ı vaktî 'Abdurrahmân b. Mülcem el-Hâricî, Kûfe mescidinde şehid etmiştir. Dört yıl dokuz ay, kemâl-i 'adl ü ittikâ üzere hilâfet etmiştir. *Radiyallâhu 'anh.*

Evlâd ve A'kâbı, Erkekleri: Sıbteyn-i mükerreremeyen Cenâb-ı Hasan ve Hüseyin, e'imme-i isnâ-'aşereye dâhildir. Muhsin, vâlidisi Cenâb-ı Fâtimatü'z-Zehrâ'dır. Küçük [yaşta] vefât eyledi. Muhammed el-Ekber, vâlidisi Havle bt. Kays b. Ca'fer el-Hanefiyye'dir. "İbn Hanîfe" ile mülakkabdır, a'kâbı kesîrdir. **[110]** 'Ömer el-Ekber, vâlidisi Ümmü Habîb bt. Rebî'a'dır. Üserâdandı. Hazret-i 'Alî bahâsıyla almıştır. A'kâbı kesîrdir. 'Abbâs el-Ekber, Kerbelâ'da 'alemdâr-ı seyyidü'ş-şühedâ idi. Şühedâ-yı Kerbelâ'dandır. A'kâbı kalmamıştır. 'Ömer, 'Osmân, Ca'fer ve 'Abdullâh'ın vâlideleri Ümmü'l-Benîn bt. Hizâm b. Hâlidü'l-Vahidiyye olup bunlar şühedâ-yı Kerbelâ'dan dört vücûd-ı mukaddestir. Muhammed el-Asgar, vâlidisi câriyedir. Şühedâ-yı Kerbelâ'dandır. Yahyâ, küçük [yaşta] vefât etmiştir. 'Avn, vâlidisi Esmâ bt. 'Umeys el-Has'amiyye'dir. Muhammed el-Evsat, vâlidisi Ümâme bt. Ebü'l-'Âs b. er-Rebî'a'dır. 'Ubeydullâh, cengde Muhtâr es-Sekafî şehid etmiştir. Ebû Bekir, vâlidisi Leylâ bt. Mes'ûd b. Hâlid'dir. Şühedâ-yı Kerbelâ'dandır.

Kerîme-i Muhteremeleri: Zeyneb el-Kübrâ, vâlidisi Hazret-i Fâtimatü'z-Zehrâ'dır. *Radiyallâhu 'anhumâ.* **[111]** 'Abdullâh b. Ca'fer'in zevcesiydi. Taht-ı nikâhında vefât eylemiştir. Ümmü Külsûm el-Kübrâ, ibtidâ Hazret-i 'Ömer'in taht-ı nikâhına dâhil olmuştur. Rukiyye. Ümmü'l-Hasan, Ca'de b. Hübeyretü'l-Mahzûmî tezevvüc etmiştir. Remle el-Kübrâ, bu ikisinin vâlidisi Ümmü Sa'id bt. 'Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'dir. Ümmü Hânî, 'Abdurrahmân b. 'Akîl'in zevcesiydi. Meymûne, 'Abdullâh el-Ekber b. 'Akîl tezevvüc etmiştir. Zeyneb es-Suğrâ, Muhammed b. 'Akîl tezevvüc etmiştir. Remle es-Suğrâ. Ümmü Külsûm es-Suğrâ, 'Abdullâh el-Asgar b. 'Akîl tezevvüc etmiştir. Fâtıma, Benû el-Hâris'ten Sa'id b. el-Esvet'in zevcesidir. Hadîce, Ümmü'l-Kirâm, Ümmü Seleme, Ümmü Ca'fer. Ümâme, Salt b. Nevfel'in zevcesidir. Nefîse. **[112]** Bir kızı dahi olduğu fakat pek küçük vefât eylediğinden bilinemediği mervîdir. *Rıdvannullâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in.*

Erkek Karındaşları: 'Akîl, künyesi Ebû Zeyd'dir. Birâder-i 'âlî-kadrini terk edip Mu'âviye tarafına geçmiştir. A'mâ olup vefât eyledi. A'kâbı vardır. Evlâd-ı 'Akîl'den dokuzu şühedâ-yı Kerbelâ'dandır. *Rıdvannullâhi 'aleyhim ecma'in.* Ca'fer, künyesi Ebû 'Abdullâh'tır. Zü'l-hicreteyn ve zü'l-cenâheyndir. Tâlib, ba'de'l-bi'se vefât etmiştir.

Kız Karındaşları: Ümmü Hânî, ismi Fâhite'dir. Kesret-i evlâdı sebebiyle hizmet-i zevciyyette bulunamayıp yalnız tâhirât 'idâdına alınmakla iktifâ buyuruldu. Çünkü zevci İslâmiyet'i kabûl etmediğinden onu şirk hâliyle terk etmişti. Cümâne. **[113]** Ebû Tâlib evlâdının cümlesi Fâtıma bt. Esed b. Hâşim'den olup müşârün ileyhâ, Nebiyy-i Ekrem efendimizin vâlideleri makâmındaydı. Medîne-i münevverede vefât etmekle Seyyidü'l-Enbiyâ efendimiz hazretleri kendi kamîsleriyle tekfin ve bizzât kabre indirip tedfin buyurdular. Ne büyük sa'âdet. *Radiyallâhu 'anhumâ ve ardahâ.*

'Aşere-i Mübeşşere: 'Aşere-i mübeşşerenin dördü hulefâ-yı râşidîn ya'nî Ebû Bekir, 'Ömer, 'Osmân ve 'Alî hazarâtı olup beşincisi 'Abdurrahmân b. 'Avf hazretleridir.

Hazret-i 'Abdurrahmân b. 'Avf: Vilâdet-i seniyyeden on sene sonra dünyâya gelmiştir. Kırmızıyla karışık beyâz renkli, güler yüzlü, büyük gözlü, çok kirpikli, çekme burunlu, elleri iri ve parmakları kalındı. Hazret-i Ebû Bekir'in da'vetiyle ibtidâ imân eden

beş kişinin ikincisidir.^{xxxvii} [114] Uhud gazâsında sâbit-kadem olup yirmi yerinden yaralanmıştır. Yaraların biri ayağında olmakla total olmuştur. *Radiyallâhu ‘anh.*

Hazret-i Sa’d b. Ebî Vakkâs: Kara yağız, uzun boylu, gövdesi çok kıllıydı. On sekiz, on dokuz yaşında Müslümân olmuştur. İbtidâ îmân eden beş kişinin üçüncüsüdür. Kemân-keşlerin ser-firâzıydı. Allâh uğrunda ok atan ve kan döken ibtidâ Sa’d hazretleridir. “Fârisü’l-İslâm” diye ma’rûf olmuştur. Uhud gazâsında a’dâya bin ok atmıştır. *Radiyallâhu ‘anh.*

Hazret-i Zübeyr b. el-‘Avvâm: Esmer ve semizce, orta boylu, az sakallıydı. Pederi ‘Avvâm, Hadîcetü’l-Kübrâ *radiyallâhu ‘anhâ* hazretlerinin birâderidir. Vâlidesi, cedd-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ‘Abdülmuttalib’in kızı Safiyye’dır. Hazret-i Ebû Bekir’in “zâtü’n-natikîn” diye ma’rûf olan kerîmesi Esmâ’yı tezevvüc etmiştir. [115] İbtidâ îmân eden beş kişinin dördüncüsüdür. Allâh yolunda ibtidâ sell-i seyf eden budur. Havârî-i peygamberdir.

Hazret-i Talha b. ‘Ubeydullâh: Kırmızıca yüzlü, kısaya karîb orta boylu, göğsü geniş, ayakları iri ve kalındı. İbtidâ îmân eden beş kişinin beşincisidir. Uhud günü sâbit-kadem olanlardandı. Küffârdan birinin Resûl-i Ekrem efendimize havâle ettiği kılıcı eliyle def’ etmekle eli çolak olmuştur. Servet-i ‘azîme sâhibiydi. *Radiyallâhu ‘anh.*

Hazret-i ‘Ubeyde b. el-Cerrâh: Sâlifü’z-zıkr beş kişiden sonra ibtidâ îmân eden ‘Ubeyde hazretleridir. Uhud’da sâbit-kadem olmuştur. Resûl-i Ekrem efendimizin mübârek vech-i şerîfine giren zırhın halkalarını dişleriyle çıkarırken iki ön dişi çıkmıştır. [116] Nahîf ve hafîfü’l-lihye, kuru yüzlü, uzun boylu, ‘âbid, zâhid, mücâhid ve celîlü’l-kadrdi. Hakkında “emîn-i ümmet” buyurulmuştur. *Radiyallâhu ‘anh.*

Hazret-i Sa’îd b. Zeyd: Ebû ‘Ubeyde hazretleriyle berâber îmân etmiştir. Hazret-i Fârûk’un ‘amcazâdesi ve kız karındaşı Fâtıma bt. el-Hattâb’ın zevcesidir. Uzun boylu, gövdesi kıllıydı. *Radiyallâhu ‘anh.*

Esmâ-yı Vüzerâ ve Kuzât ve Küttâb-ı Vahiy

Vüzerâ: Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i ‘Ömer iki vezîr-i nebî idi.

Kuzât: Hazret-i ‘Alî, Resûlullâh tarafından beyne’n-nâs kazâ etmek için Yemen’e gönderilmiş ve “tarafeyni istimâ’ etmedikçe bir tarafa hükmetme” buyurulmuştur. Hazret-i Mu’âz b. Cebel dahi kazâ için Yemen’e gönderilmiştir.

[117] **Küttâb:** Küttâb-ı Resûlullâh’ın esâmî ve ahvâli hakkında mahsûsan bir kitâb yazılmıştır. Burada meşhûrlarının yalnız esâmîsi zikrolunacaktır. Hangisinin tafsîl-i ahvâline ittîlâ’ murâd olunursa *Târîhlere* veyâ o kitâba mürâca’at olunabilir. Talha b. ‘Ubeydullâh et-Teymî,^{xxxviii} Zübeyr b. el-‘Avvâm b. Huveylid, Hâlid, Ebân bunlar Sa’îd b. el-‘Âs b. Ümeyye b. ‘Abdüşems b. ‘Abdümenâf oğullarıdır. ‘Âmir b. Führeyre, ‘Abdullâh b. Râkımü’l-Kureşî ez-Zührî mülûka tahrîr olunan nâme-i hümâyûnları yazardı. Übey b. Ka’b b. Kays b. Zeyd b. ‘Amr b. Mâlik b. en-Neccâr el-Ensârî, Erkam b. ‘Abdümenâf b. Esed b. el-Kureşî, Büreyde b. el-Husayb b. ‘Abdullâh b. el-Eslemî, Sâbit b. Kays b. Şemmâs el-Hazrecî el-Ensârî elçilerle gönderilen nâme-i hümâyûnları yazardı. Cüheyym b. es-Salt b. Mahreme b. Muttalib b. ‘Abdümenâf el-Kureşî, [118] Hanzala b. er-Rebî’, Hâlid b. el-Velîd b. el-Mugîre b. ‘Abdullâh b. ‘Ömer b. Mahzûm el-Kureşî el-Mahzûmî, Zeyd b. Sâbit el-Ensârî en-Neccârî etrâftan gelen nâmeleri tercüme etmek için bâ-emr-i risâlet-penâhî lisân-ı Süryânî ve Yahûdî tahsîl etmiştir.

Şürahbîl b. Hasene birinci kâtib budur. Mu’âviye b. Ebû Süfyân, ‘Abdullâh b. Übey b. Selûl, Huveytib b. ‘Abdülkureşî el-‘Âmirî, Husayn b. Nümeyr medâyînât ü mu’âmelâtı tahrîr ederdi. Hâtîb b. ‘Amr b. ‘Abdüşems, Huzeyfe b. el-Yemân sâhib-i sırr-ı Resûl-i Hudâ’dır. Ebû Eyyûb Hâlid el-Ensârî b. Zeyd, ‘Abdullâh b. Revâha el-Ensârî el-Hazrecî, ‘Abdullâh b. Sa’d b. Ebî Serh el-Kureşî mürted olmuş, sonra yine İslâm’ı kabûl olunmuştur. Ebû Seleme ‘Abdullâh b. el-Esed b. Hilâl el-Kureşî el-Mahzûmî, ‘Abdullâh b. Zeyd b.

‘Abdürabbih el-Hazrecî, ‘Amr b. el-‘Âs el-Kureşî es-Sehmî, ‘Alâ b. ‘Abdullâh b. ‘Îmâd el-Hadramî, [119] ‘Alâ b. ‘Ukbe, ‘Abdülzâ b. Hatal mürted olmakla katledilmiştir. Muhammed b. Mesleme el-Ensârî el-Hârisî, Mu‘âviye b. Ebî Süfyân, Mu‘aykîb b. Ebî Fâtıma, Muğîre b. Şu‘be b. es-Sekafî, Yezîd b. Ebî Süfyân.

Süferâ-yı Peygamberî

Ekra‘ b. ‘Abdullâh el-Himyerî’yi Zû Mirân’a ve Zû Zevd ve sonra ‘Âmir b. Şehr’e irsâl buyurmuşlardır. Übey ve ‘Anbese’yi Kudâ’a’dan Sa‘d Hüzeym’e ferâ’iz-i sadakayı hâvî nâme ile irsâl buyurdular. Cerîr b. ‘Abdullâh el-Becîle pek güzel bir adamdı. Hakkında Cenâb-ı Peygamber efendimiz: “Bu ümmetin Yûsuf’u.” buyurdular. Yemen’de Zî Kilâ’a ve Zî Zuleym’e gönderilmiştir. Hâtıb b. Ebî Belte‘a el-Lahmî, hükümdâr-ı Mısır Mukavkıs’a i‘zâm buyurdular. Hâris b. ‘Umeyr el-Ezdî, Şâm’a ve ‘alâ-rivâyetihî Busrâ’ya i‘zâm [120] buyurmuşlardı. Yolda Şürahbîl b. el-Gassânî tutup [onu] katletti. Peygamber efendimizin bundan başka sefîri katlolunmamıştır. Kâtillerin haklarından gelmek üzere üç yüz neferden mürekkeb bir seriyye i‘zâm kılındı. Harîs b. Zeyd el-Hayl, Ebû Zâ b. Rûbe el-İblî’ye ib‘âs buyurdular. Hâlid b. el-Velîd, Dihye b. Halîfe el-Kelbî, Kayser-i Rûm’a gönderdiler. Gâyet hoş-gû ve nükte-perdâzdı. Rifâ’a b. Zeyd el-Cüzâmî ed-Dubeyb, kendi kavmine sefâretle gönderildi. Ziyâd b. Hanzala et-Temîmî’yi Kays b. ‘Âsım ile Zîbirkân b. Bedr’e irsâl buyurdular. Selîb b. ‘Amr el-Kureşî el-‘Âmirî’yi Hevze’ye ve Sümâme b. Üsâl el-Hanefî’ye irsâl buyurmuşlardır. Şücâ‘ b. Vehb b. Rebî’a b. el-Esed’i, Hâris b. Ebî Şemir el-Gassânî’ye ve Cebele b. el-Eyhem’e irsâl buyurdular. Şürahbîl b. Gaylân b. Seleme es-Sekafî’yi, Eyle hâkim’i Yuhanna b. Rû’be’ye irsâl buyurdular. [121] Salsal^{xxxix} b. Şürahbîl, Benû ‘Âmir’den ‘Amr [b.] Hafacî ve Safvân b. Ümeyye ve Sevre el-‘Anberî ve Vekî’ü’d-Dârimî ve ‘Amr b. Mahcûb el-‘Âmirî’ye irsâl buyurdular. Dırâr b. Ezver el-Esed’i, Zübân b. Mürrî ve Bekir b. Vâ’il’e irsâl buyurdular. ‘Abdullâh b. Huzâfe b. el-Kureşî es-Sehmî, mülûk-i Kisrâ’dan Pervîz’e gönderildi. Ebû Mûsâ el-Eş‘arî, muhâlifin-i Yemen’e gönderilmiştir. ‘Abdullâh b. ‘Abdülhâlık, Bahreyn hükümdârı Münzir b. Sâvâ’ya irsâl buyurdular. ‘Amr b. el-‘Âs’ı, Ummân hükümdârı zâdelerden Ceyfer ve ‘Abd’a irsâl buyurdular. ‘Amr b. Ümeyye, Necâşî’ye -ki Habeş hükümdârıydı- gönderilmiştir. ‘Amr b. Hazm bir mektûb ile Yemen’e gönderildiler. ‘Ukbe b. Nemr, Mu‘âz b. Cebel ile gönderilmiştir. Ebû Hureyre ‘Abdurrahmân ed-Devsî, ‘Alâ b. Hadramî ile Hecer Mecûsîlerine gönderildi. ‘Abdurrahmân b. Bedîl b. Verkâ el-Huzâ’î, birâderi ‘Abdullâh ile Yemen’e gönderilmiştir. [122] ‘Ayyâş b. Rebî’a, Himyerî’den Nu‘aym b. ‘Abdükülâl ve Hâris ve Mesrûh’a irsâl buyurdular. Furât b. Hayyân b. Sa‘lebe el-‘İclî, Sümâme b. Üsâl’e gönderildi. Kudâme b. Maz‘ûn b. Habîb el-Kureşî el-Cumahî, Hazret-i ‘Ömer’in eniştesidir. Münzir b. Sâvâ’ya irsâl buyurdular. Kays b. Nemet el-Erhabî, bu da kendi kavmine gönderildi. Mu‘âz b. Cebel b. ‘Amr b. el-Ensârî el-Hazrecî, Yemen’de muhâlif-i ‘Ansî’ye gönderilmiştir. Muhâcir b. Ebî Ümeyye b. el-Mugîre b. el-Kureşî el-Mahzûmî, Yemen beylerinden Hâris b. Külâl-i Himyerî’ye irsâl buyurulmuştur. Nümeyr b. Hareşe es-Sekafî, bu zât da kavmine gönderilmiştir. Vâsile b. el-Eska‘ el-Leysî, kavmine irsâl buyurmuştur. Vebr b. Yuhannes b. el-Huzâ’î, Dâzeveyh el-İstahrî ve Fîrûz ed-Deylemî ve Yemen’de Cüşeymiş ed-Deylemî’ye irsâl buyurdular.

Mü’ezzinân-ı Cenâb-ı Peygamberî

Hazret-i Bilâl-i Habeşî, ‘abd iken Hazret-i Ebû Bekir es-Siddîk satın alıp i‘tâk eylemiştir. İbtidâ ezân okuyan Hazret-i Bilâl’dir. [123] ‘Amr b. Mektûm el-Kureşî el-‘Âmirî, Hazret-i Hadîce’nin dayızâdesidir. Ebû Mahzûre Semüre, savtı pek güzel olup Mekke’de mü’ezzindi. Sa‘d el-Karaz b. ‘Âiz, meşîd-i Kubâ mü’ezziniydi, köledir. *Radiyallâhu ‘anhum.*

Hutebâ-yı Cenâb-ı Peygamberî

Hazret-i Sâbit b. Kays, ‘Abdullâh b. Revâha, ‘Âmir b. el-Ekva‘, Enceşe el-‘Abdûlesved.

Şu'arâ-yı Cenâb-ı Peygamberî

Hazret-i Hassân b. Sâbit b. 'Amr el-Ensârî. Resûl-i Ekrem efendimiz [onun] hakkında, “اللهم ائده بروح القدس”^{xl} buyurmuşlardır. Ka'b b. Mâlik b. 'Amr b. el-Hazrecî es-Selâmî, 'Abdullâh b. Revâha.

[124] Tevfik-ı İlahî'ye müsteniden ve rûhâniyyet-i Hazret-i risâlet-penâhiye mütevelliden, mu'teberât-ı siyer ü tevârihten ahz u tertîbine 'âcizâne ibtidâr ettiğim “Kitâb-ı Levâmî'ü'n-nûr”, hicret-i seniyyenin *'alâ sâhibihi efdali't-tahiyye* bin üç yüz sekizinci senesi Receb-i şerîfinin dördüncü Cum'a gecesi eşref-i leyâl olan Leyletü'r-Regâ'ib'de resîde-i hüsn-i intihâ olmuştur.

Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiyye Başkâtibi ve Mekteb-i İ'dâdî-i Mülkiyye Usûl-i İnşâ Mu'allimi Tevfik.

Notlar

ⁱ Yazının inceleme kısmı, daha önce yayımlanan ve *Levâmî'ü'n-nûr*'un tanıtımından müteşekkil olan makalenin muhtasar hâle getirilmiş şeklidir. (Yıldırım, 2020)

ⁱⁱ “Sen, elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” Kalem Sûresi, 68/4.

ⁱⁱⁱ “Allah'ım! O'na, ailesine ve ashabının tamamına salât ve selâm olsun.”

^{iv} “Ey örtüye bürünen.” Müddessir Sûresi, 74/1.

^v “Ve onların önüne (set) çektik...” âyetinden iktibas. Yasin Sûresi, 36/9.

^{vi} “Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde.” Nasr Sûresi, 110/1.

^{vii} “Bugün sizin için dininizi kemâle erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim.” Mâide Sûresi, 5/3.

^{viii} “Allah'ım! Kıyamet günü, Hz. Peygamber'in -rahmet ve selâm onun üzerine olsun- şefaatine bizi gark eyle.”

^{ix} Metinde Ömer.

^x Metinde Seleme.

^{xi} Metinde Fedek.

^{xii} Metinde Talha.

^{xiii} Metinde Gurfe.

^{xiv} Metinde Cemûha.

^{xv} Metinde Usaysa ya da Asîsa.

^{xvi} Metinde Zâtî'l-Kurâ.

^{xvii} Metinde Dıl'.

^{xviii} Metinde Dubeyne.

^{xix} Metinde Unîk

^{xx} Metinde Rezâm.

^{xxi} Metinde Eşcâ'.

^{xxii} Herakleios veya Heraklius, MS 610-641 yılları arasında hükümdarlık yapan Doğu Roma imparatoru.

^{xxiii} “Hayır! Onlar kaçacak değillerdir. Bunlar firar edenler değil, tekrar tekrar saldıranlardır inşaallah.”

^{xxiv} Bu şiir, Makdisî'nin *el-Bed' ve't-Târîh*'inden ve İbn Kesîr'in *el-Bidâye*'sinden hareketle tashih edilmiştir: “Allah, ölenleri kesinlikle uzaklaştırmadı. Onlar, Mute'de bir araya geldiler. Onlardan biri iki kanatlı Cafer, (diğerleri) Zeyd ve Abdullah'tır. Onlar, soyun en hayırlısıdır.”

^{xxv} “...size selâm veren kimseye: “Sen mümin değilsin.” demeyin...” âyetinden iktibas. Nisâ Sûresi, 4/94.

^{xxvi} Metinde Melîna.

^{xxvii} Metinde Ma'den.

^{xxviii} Metinde Zibâb ya da Zübâb.

^{xxix} Metinde Kesîr.

^{xxx} “Allah'ın Resûlüne merhaba.”

^{xxxi} Metinde Mu'îd

^{xxxii} “Rebîa saçını kısaltsa ve elbisesini düzeltse ne güzel adam olur!”

^{xxxiii} Metinde Ebû Surah.

^{xxxiv} Metinde Kere ya da Kire.

^{xxxv} Metinde Ubeyd b. 'Ömer b. Hilal.

^{xxxvi} Metinde Tahîr.

^{xxxvii} Bu beş kişinin birincisi Hazret-i 'Osmân'dır. (y. n.)

^{xxxviii} Metinde Temîmî.

^{xxxix} Metinde Hasl, Hısl.

^{xl} “Allah'ım! Hassân'ı Rûhülkuds ile teyit et.”

KAYNAKÇA

- Akün, Ö. F. (1993). Çaylak Tevfik. TDV İslâm Ansiklopedisi. (1. Baskı, Cilt 8, ss. 242-244).
- Çaylak, T. (1308). *Levâmi 'ü 'n-nûr*. Matbaa-i Ebuzziyâ.
- Donuk, S. (2015). Siyer-i Veysi'ye yazılan zeyiller ve Nev'î-zâde Atâyî'nin Zeyl-i Siyer-i Veysi'si. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (38), 103-141. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/the-appendixes-to-the-syer-veys-and-zeyl-syer-veys-of-nevzde-aty.pdf>
- Erşahin, S. (2003). Türklerin Hz. Muhammed hakkındaki ilk bilgi kaynaklarından kısas-ı enbiyalar: Kısas-ı Rabguzî örneği. *Diyanet-İlmî Dergi*, 197-224. http://isamveri.org/pdfdrq/D00033/2003_HMOS/2003_HMOS_ERSAHINS.pdf
- Fayda, M. (1985, 16-18 Eylül). Siyer sahasındaki ilk telif çalışmaları [Konferans sunumu]. Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Fayda, M. (1999a). İbn Sa'd. TDV İslâm Ansiklopedisi. (1. Baskı, Cilt, 20, ss.294-297).
- Fayda, M. (1999b). İbn Hişâm. TDV İslâm Ansiklopedisi. (1. Baskı, Cilt, 20, ss. 71-73).
- Fayda, M. (2009). Siyer ve Megâzî. TDV İslâm Ansiklopedisi. (1. Baskı, Cilt, 37, ss. 319-324).
- İbnü'l-Cevzî. (1992). *el-Muntazam fi tarihi 'l-mülûk ve 'l-ümem*. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Esir. (1417/1997). *el-Kâmil fi 't-târih*. Dâru'l-Kitâbi'l-Arabiyye.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer. (1407/1986). *el-Bidâye ve 'n-nihâye*. Dâru'l-Fikr.
- İbn Sa'd el-Bağdâdî (1410). *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kutlar Oğuz, F. S. (2012). Mehmed Tevfik'in Nevâdirü'z-Zarâ'if'i. *Turkish Studies*, 7(4), 443-465. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1204171628_KutlarO%C4%9Fuz%20Fatma%20Sabiha_S-do%C3%A7-443-465.pdf&key=16043
- Makdisî, Mutahhar b. Tâhir. (t.y). *el-Bed' ve 't-târih*. Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyyeti.
- Öz, Ş. (2006). *İlk siyer kaynakları ve müellifleri* (Tez No: 191365) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.
- Özdemir, M. (2007). Siyer yazıcılığı üzerine. *Milel ve Nihal-İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 129-162. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/109475>
- Özfirat, B. (2014). Türk edebiyatının manzum ilk siyeri: Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 12, 93-134. http://isamveri.org/pdfdrq/D03349/2014_12/2014_12_OZFIRATB.pdf
- Taberî. (1387). *Târîhu 't-Taberî: Târîhu 'r-rusul ve 'l-müluk*. Dâru't-Türâs.
-

Bıyıklı, M. & Yıldırım, İ. (2022). *Son dönem Osmanlı tezkirecilerinden Çaylak Tevfik ve Siyer-i Nebîsi (inceleme-çeviri yazı)*.

Tergip, A. (2010). Siyer yazıcılığı ve Türklerin siyer ilmine katkıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15), 221-232. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/siyer-writing-and-contribution-of-turks-in-siyer-discipline.pdf>

Yıldırım, İ. (2020). Tezkire yazarı Mehmed Tevfik'in göz ardı edilmiş siyer-i nebîsi: Levâmi'ü'n-nûr. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(2), 244-264. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1267506>

Yılmaz, N. (1999). Veysî'nin Dürretü't-Tâc adlı siyeri ve nüshalarının tanıtımı. *Erciyes Üniversitesi SBE Dergisi*, 8, 35-43, http://isamveri.org/pdfdrg/D00199/1999_8/1999_8_YILMAZN.pdf

Zirikli. (2002). *el-A'lâm*. Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn.